

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Prachatické gymnázium 1945–1956

Tereza Hronová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

Prachatické gymnázium 1945–1956

Tereza Hronová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Randák, Ph.D.

Ústav českých dějin

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce
PhDr. Janu Randákovi, Ph.D., za cenné rady, pomoc, ochotu a trpělivost.

Obsah

1 ÚVOD	7
2 PRACHATICKÉ GYMNÁZIUM PŘED ROKEM 1945	11
3 GYMNÁZIUM V LETECH 1945–1948	17
3.1 Obnovení prachatického ústavu	17
3.1.1 Vídeňští Češi.....	21
3.2 Škola vyučuje	26
3.3 Škola oslavuje	31
3.4 Škola pracuje.....	36
4 GYMNÁZIUM V LETECH 1948–1956	43
4.1 Reformy školství.....	43
4.1.1 Školská reforma 1948	45
4.1.2 Školský zákon 1953	53
4.2 Nová škola především vychovává	56
4.2.1 Výukou	57
4.2.2 Prací	63
4.2.3 Sportem.....	72
4.2.4 Za pomoci Aloise Jiráska	78
4.2.5 Sepětím s politickým životem	82
4.2.6 Výchova pomocí trestů.....	89

5 ZÁVĚR	93
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	95
7 RESUMÉ	101
8 SEZNAM PŘÍLOH.....	102

1 ÚVOD

Období let 1945–1956 na prachatickém gymnáziu je tématem předkládané diplomové práce. Důvodů, proč bylo zvoleno zrovna toto časové vymezení, je hned několik. V souvislosti s ukončením druhé světové války v Evropě v květnu 1945 a návratem jihočeských Prachatic, které byly mnichovskou dohodou přičleněny k Třetí říši, zpět do československých hranic, bylo potřeba vyřešit mnoho otázek důležitých pro obnovu života ve městě. Jednou z nich bylo též obnovení existence prachatického gymnázia. To zde působilo již v době první republiky, potažmo již v době habsburské monarchie, ale bylo vzhledem k postoupení Prachatic do Říše v roce 1938 přestěhováno více do vnitrozemí a o dva roky později úplně zrušeno. Hned v polovině května tak byla na ministerstvo školství podána žádost, aby mohlo prachatické gymnázium opět zahájit svoji činnost. Září se pak stalo prvním měsícem obnovené existence prachatického ústavu v poválečném Československu.

Kvalitativní změnu v chodu prachatického gymnázia přinesl rok 1948. V dubnu byl přijat nový školský zákon, který se stal základem pro uskutečnění reformy školského systému. Tímto zákonem bylo zavedeno tzv. jednotné školství. Smyslem nové právní úpravy bylo sjednotit do té doby velmi různorodé předpisy vztahující se k úpravě a organizaci školství a také školství na celém území Československa postavit na jeden ideový základ. Mládež měla být vzdělávána bezplatně, bez rozdílu původu, společenského postavení a náboženského vyznání ve školách třech stupňů. Prachatický ústav byl zařazen mezi výběrové vyšší školy III. stupně.

Další proměna československého školství nastala v důsledku nového legislativního předpisu z dubna 1953. Předchozí úprava z roku 1948 totiž přestala vyhovovat zejména kvůli tomu, že pro splnění povinné školní docházky bylo nutné vyhradit si minimálně devět let, což nebylo zrovna vyhovující pro československé poválečné národní hospodářství,

jež potřebovalo kvalifikované pracovní síly v co možná nejkratší lhůtě. I ti, kteří po devíti letech školní docházky nastoupili do zaměstnání, se museli povinně dál vzdělávat alespoň v kurzech, proto byla v roce 1953 povinná školní docházka zkrácena na osm let. Dále byl zákon z roku 1948 shledáván jako nedostačující v tom smyslu, že málo plnil svůj vytyčený úkol, co se ideového působení na žactvo týče. Předpis z roku 1953 tak jasně stanovil, že výchova mládeže bude probíhat v duchu socialismu a socialistického budování.

Zkoumané období je ukončeno rokem 1956, který byl (do jisté míry pragmaticky) zvolen zejména kvůli události proběhnuvší na zahraniční politické scéně – XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu a neveřejnému projevu Nikity Sergejeviče Chruščova, v němž bylo poodhaleno tajemství dosud utajovaných zločinů stalinského režimu a provedena kritika tzv. kultu osobnosti.

Z výše uvedeného je zřejmé, že nejen československá společnost samotná, ale též československé školství procházelo během relativně krátkého časového období mnohými změnami. V každém časovém úseku hrála škola určitou úlohu. Zodpovědět otázky, jaká to byla úloha, co bylo její náplní a jak důležitá tato úloha byla, je cílem diplomové práce. Na příkladu vývoje prachatického gymnázia bude diplomová práce usilovat o potvrzení hypotézy, která se nabízí jako odpověď na stanovené otázky a která předpokládá, že se za pomoci vzdělání a zejména výchovy měla škola podílet na „produkci“ pro republiku užitečných, „správných“ občanů. Dalším cílem, který si diplomová práce předsevzala, je postihnouti oněch prostředků, pomocí nichž mohla škola této „výroby“ dosahovat.

Diplomová práce je členěna do třech hlavních, chronologicky řazených kapitol. V první kapitole jsou velmi stručně nastíněny dějiny prachatického ústavu od jeho založení v roce 1865, tehdy jako německého obecního reálného gymnázia, přes jeho existenci v éře československé první republiky, až po jeho zánik v roce 1940.

Druhá kapitola se věnuje gymnáziu v letech 1945–1948. Je rozdělena na čtyři podkapitoly, v nichž je nejprve pozornost věnována obnovení gymnázia. Zde je učiněna zmínka o vídeňských Čechách ze spolku „Komenský“, kteří byli v rámci začleňování repatriovaného obyvatelstva do poválečné československé společnosti posláni na prachatické gymnázium dokončit středoškolské vzdělání. V dalších částech druhé kapitoly je pozornost zaměřena na běžný život školy. Právě na něm je možno demonstrovat, jakou roli škola ve společnosti měla.

Třetí kapitola se pak zabývá léty 1948–1956. Je uvozena podkapitolou, která se týká školských reforem a která je rozdělena ještě na dvě menší kapitoly, z nichž první uvádí zákon o jednotném školství z roku 1948 a druhá právní úpravu z roku 1953. Ani ve třetí kapitole nechybí části, pomocí nichž lze poukazovat na úlohu školy v životě československé společnosti, jsou to příkladně podkapitoly o výuce, o brigádách nebo o sepětí školy s politickým životem.

Je potřeba zmínit, že původním badatelským záměrem bylo postihnout ještě vliv XX. sjezdu KSSS a Chruščovovy kritiky kultu osobnosti na oblast československého školství. Tento plán však nemohl být zrealizován. Důvodem pro jeho opuštění byla prostá skutečnost - domněnka, že neveřejný projev, který byl na sjezdu Chruščovem učiněn, by mohl během několika nastalých měsíců nějak ovlivnit život ve škole, se ukázala jako mylná. Proto není tomuto vyhrazena zvláštní kapitola, ale je učiněna jen zmínka v podkapitole o sepětí školy s politickým životem.

Diplomová práce se opírá zejména o archivní výzkum, jehož hlavním zdrojem byly prameny nalézající se ve fondu „Gymnasium Prachatice 1945–1989“ Státního okresního archivu v Prachaticích. Jelikož pro první třetinu zkoumaného období, tj. do roku 1948, existuje pouze jedna výroční zpráva, a to pro školní rok 1946/47, byly informace čerpány především z protokolů, které vznikly jako záznamy porad profesorského sboru. Pro období od roku 1948 byla využita pamětní kniha, jež byla

sepsána v roce 1970 bývalým ředitelem ústavu a nese název „Nástin dějin gymnasia v Prachaticích I“. Tato pamětní kniha a protokoly z porad byly doplněny ostatním spisovým materiálem uloženým v devíti kartonech již zmíněného fondu. Vedle archivních pramenů bylo použito též dobové literatury, která se zabývala příkladně jednotným školstvím nebo učebními osnovami, využito bylo též stenoprotokolů ze schůzí různých československých zákonodárných sborů, byly použity rovněž sbírky zákonů a věstníky ministerstva školství. Informace byly čerpány i z dobových odborných časopisů, z dobového tisku. Ze současné literatury lze uvést monografii Vladimíra Nálevky zabývající se světovou politikou ve 20. století nebo publikaci „Ideologie a paměť“ od Michala Bauera.

2 PRACHATICKÉ GYMNÁZIUM PŘED ROKEM 1945

O existenci možnosti získat v Prachaticích středoškolské, resp. gymnaziální vzdělání lze hovořit od roku 1865. Tehdy bylo ve městě založeno německé obecní reálné gymnázium. Patřilo mezi první vzdělávací instituce tohoto typu v habsburské monarchii. V jižních Čechách se jednalo o druhý nejstarší ústav – první reálné gymnázium bylo roku 1862 otevřeno v Táboře.

Nové německé gymnázium přivítalo v prvním školním roce 1865/1866 třicet žáků, většina z nich pocházela z Prachatic.¹ Zatím byla otevřena pouze první třída. S rostoucím počtem žactva rostl i počet otevřených tříd. Ve školním roce 1868/69 byly provozovány již čtyři třídy o celkovém počtu padesáti tří žáků. Až do roku 1870 bylo gymnázium financováno z obecního rozpočtu, avšak vzhledem ke zvyšujícím se nákladům na provoz školy bylo ministerstvo kultu a vyučování požádáno o převzetí ústavu do státní péče. Ministerstvo žádosti vyhovělo téhož roku. Ve školním roce 1871/72 byl do ředitelského křesla prachatického německého gymnázia dosazen Gustav Adolf Lindner,² který po ročním působení odešel do Kutné Hory na český učitelský ústav.³

Jak stoupal počet žactva, v roce 1875/76 dosáhl tento 120, zvyšovala se také potřeba nové, větší školní budovy. Jednání o její stavbě však skončila nezdarem, a to vzhledem k opětnému nedostatku žáků.⁴ V roce 1885 rozhodlo ministerstvo vyučování o postupném zrušení ústavu. Aby bylo gymnázium zachováno, bylo převzato do obecní správy.

¹ Václav STARÝ, Z dějin školství v Prachaticích, in: Almanach k 650. výročí školství v Prachaticích a k 50. výročí založení českého gymnasia v Prachaticích, Prachatice 1970, s. 58n.

² Gustav Adolf Lindner (*1828 Rožďalovice, †1887 Praha), filozof a pedagog, in: Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, sv. XVI., Praha 1900, s. 43n, dostupný [online] z: <http://www.archive.org/stream/ottvslovnknauni32ottogoog#page/n58/mode/2up>.

³ Festschrift zur Einweihung des neuen Gymnasialgebäudes in Prachatitz, Prachatitz 1897, s. 5–9.

⁴ Ve školním roce 1884/1885 navštěvovalo školu osmdesát čtyři dětí, in: Václav STARÝ, Z dějin školství v Prachaticích, s. 63.

Zároveň byly podniknuty kroky k zajištění dostatku žáků, k tomuto účelu měl sloužit také nově zřízený studentský domov.

V roce 1893 se škola opět stala státní institucí, nové budovy (viz příloha č. 1) se dočkala v roce 1897. Dne 14. září 1897 byla tato předána do užívání, dne 27. září byla za hojné účasti veřejnosti slavnostně vysvěcena českobudějovickým biskupem.

Počátkem školního roku 1901/02 bylo gymnázium rozšířeno na vyšší gymnázium otevřením V. třídy. V následujících letech byla zahájena výuka v dalších postupných ročnících. Pro naplnění kapacity jednotlivých tříd bylo rozhodnuto o výstavbě nového studentského útulku – Studentenheimu. V říjnu 1904 zde mohli být ubytováni první chovanci.⁵ Ze žákovských statistik uváděných ve výročních zprávách německého gymnázia jasně plyne, že sem docházeli nejen děti narozené v Prachaticích, ale též v mnohých koutech habsburské monarchie. Příkladně ve školním roce 1904/05 bylo z 249 žáků pouhých čtyřicet dva dětí původem z Prachatic, 129 gymnazistů pocházelo z Čech, devět z Moravy, jeden ze Slezska. Ostatní studenti se narodili mimo české země, nejčastěji byly zastoupeny Dolní Rakousy (padesát pět žáků), dále také Štýrsko, Tyroly, Halič či Bukovina.⁶ Složení žactva se zásadně neměnilo ani v následujících letech, lze pozorovat mírné snižování počtu prachatických dětí, u dětí z ostatních zemí je naopak patrný nárůst – přibyli žáci např. z Rumunska, Bulharska, Německa.⁷ Podobné údaje lze ve výročních zprávách nalézt až do školního roku 1918/19, na jehož konci školu navštěvovalo 222 studentů, ze zahraničí jich bylo sedmdesát šest, o rok později pouze dvacet šest z celkového počtu 160.⁸

Po vzniku samostatného Československa projeví zájem o vlastní střední školu také prachatičtí Češi. O její zřízení usiloval nově ustavený

⁵ STARÝ, s. 63–66.

⁶ Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Prachatitz 1904/1905, Prachatitz 1905, s. 73.

⁷ Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Prachatitz 1906/1907, Prachatitz 1907, s. 36.

⁸ Jahres-Bericht des Staatsgymnasiums in Prachatitz 1918/1919, Prachatitz 1919, s. 14; Jahres-Bericht des Staatsgymnasiums in Prachatitz 1919/1920, Prachatitz 1920, s. 6.

Okresní národní výbor v Prachaticích již v červnu roku 1919. Myšlenku české střední školy podporoval také místní odbor Národní Jednoty Pošumavské. Ten se v celé záležitosti naplno angažoval po zrušení Okresního národního výboru.

Velká pracovní vytíženost školských úřadů byla příčinou toho, že se na vyřízení prachatické žádosti během prázdninových měsíců roku 1919 nedostalo. Jednání se kupředu pohnula až v roce 1920, neobešla se však bez osobních návštěv příslušných státních institucí a bez urgencí ze strany zástupců prachatických občanů. Ti pro své město požadovali zřízení českého reálného gymnázia typu B⁹ a na základě předběžného zápisu, který byl vykonán v pozdních jarních měsících 1920, otevření I., II., popřípadě III. třídy, a to ještě ve školním roce 1920/21.¹⁰

Zdlouhavá jednání, problémy u ministerstva financí, u něhož byly žádány prostředky na uhrazení nákladů spojených s vydržováním školy, a pozdější pražský návrh, aby byla škola financována z fondů Národní Jednoty Pošumavské, roztrpčily prachatické zástupce. Proto byla v červenci 1920 sepsána petice za okamžité povolení českého gymnázia a za uvolnění peněz ministerstvem financí, „má-li být zabráněno možnému násilí českého lidu proti ústavu německému, poněvadž tento lid nemíní snášeti, aby byl se svými přirozenými právy odmítán tam, kde se plýtvá státními penězi na zbytečnou školu německou, hrozí propuknutí jihočeský školský škandál – obyvatelstvo je rozhodnuto: buď bude v Prachaticích česká střední škola, nebo nebude ani německá!“¹¹

Nakonec bylo dosaženo dohody mezi ministerstvem školství a ministerstvem financí. Dne 25. srpna 1920 bylo ministerstvem školství

⁹ Typ gymnázia s osmi postupnými ročníky, velmi oblíbený zejména po vzniku samostatného Československa. Oproti klasickým či reálným gymnáziím zde byla věnována menší pozornost latinskému jazyku. Kromě tohoto zde byla povinně vyučována francouzština a další moderní jazyk, zejm. angličtina. Reformní reálná gymnázia se postupem času ukázala jako méně hodnotná, mnoho z nich proto přešlo k typu reálného gymnázia, in: Rudolf NEUHÖFER, Střední školství. Soustavný svod předpisů platných pro střední školy a učitelské ústavy, Praha 1935, s. 9.

¹⁰ STARÝ, s. 75n.

vydáno rozhodnutí o zřízení státního českého reformního gymnázia. Ke dni 1. září bylo možno otevřít I. a II. třídu. III. třída nebyla povolena z důvodu malého počtu přihlášených dětí a nedostatku učitelských sil. Zároveň bylo uloženo provést komisionální řízení k zabránění vhodných prostor pro nový ústav.¹² Pro tyto účely se počítalo zejména se studentským útlukem – Studentenheimem. Komise, která se v Prachaticích sešla dne 31. srpna, shledala Studentenheim nevhodným. Aby zde mohla sídlit nová škola, bylo by nutné přistoupit k rozsáhlejším stavebním úpravám, které by si vyžádaly další finanční náklady. Byla proto zvažována i možnost umístit české gymnázium do budovy stávajícího německého gymnázia. Toto řešení bylo, k nelibosti Němců, uskutečněno. Komise se takto rozhodla také vzhledem k nízkému počtu žáků německého ústavu. České gymnázium bylo nastěhováno do levého přízemního křídla, německé třídy byly přesunuty do vyšších poschodí.

Pravidelné vyučování začalo kvůli administrativním a technickým překážkám až 15. září 1920, slavnostní otevření gymnázia bylo naplánováno na 17. října. Oslavy se kromě žáků a profesorského sboru účastnilo velké množství lidí z řad prachatického českého obyvatelstva, přítomni byli také zástupci politických organizací a spolků, členové Sokola a legionáři.¹³

V počátcích své existence muselo být gymnázium podporováno jednotlivci i různými institucemi. Ministerstvo školství poskytlo několik dotací ve výši 8000 K, 7000 K a 25000 K, reálka v Písku darovala učebnice, pražská Národní Jednota Pošumavská věnovala knihy zábavné a poučné. Prachatická tělocvičná jednota Sokol propůjčila gymnáziu svoji tělocvičnu. Kromě problémů co do hmotného vybavení se český ústav potýkal i s nedostatkem prostoru. Bylo potřeba zajistit zázemí nejen pro jednotlivé třídy, ve školním roce 1921/22 existoval již III. i IV. ročník, ale také pro kabinety, sborovnu či ředitelský byt. Postupně bylo ministerstvem

¹¹ Pamětní kniha českého státního ref. reálného gymnasia v Prachaticích 1920–1940, s. 10n.

¹² Tamtéž, s. 11–15.

školství určeno, že českému gymnáziu bude dáno k užívání celé přízemí a devět učeben v prvním patře.¹⁴

Je pochopitelné, že společné soužití českého a německého ústavu v jedné budově a pomalé zabírání místností ve prospěch české školy zrovna nepřispívalo k přátelským vztahům mezi oběma zúčastněnými stranami. Pamětní kniha prachatického reformního reálného gymnázia, laděná spíše protiněmecky, velmi emotivně líčí různé provokativní německé akce – od stávky žáků a profesorů „prý pro útisky, které na nich český národ páše“¹⁵ až po sabotování oslav 28. října 1920, kdy české gymnázium vyvěsilo před školní budovou prapory ve státních barvách. Německý ústav ale „nevyvěsil praporů vůbec, žerdi byly zbaveny provazů na upevnění praporů. Teprve po zakročení ředitele Fr. Zdráhala školník německého ústavu z obavy před následky náhle našel strhané provazy a pomáhal českému školníku upevňovati naše prapory.“¹⁶

Příliv českého žactva a s ním spojená potřeba stále většího prostoru, zároveň pomalý odchod studentů z německého gymnázia byly podpůrnými argumenty pro úplné zrušení německé školy. Výnosem ministerstva školství z června 1922 bylo nařízeno, aby nebyl povolen zápis do německé I. třídy pro školní rok 1922/23. Na stejný školní rok bylo rovněž stanoveno, aby se pro nedostatek žáků uzavřelo pět německých tříd, zbývající tři měly být přestěhovány do přízemí. Kromě odborných učeben, které byly ponechány společnému užití, připadla školní budova českému ústavu. Výnos též stanovil, aby byla německému ředitelství odňata správa budovy a předána řediteli českému. V dalším školním roce již nebylo německé gymnázium otevřeno vůbec. Ke dni 30. června 1923 bylo zrušeno výnosem ministerstva školství a národní osvěty. Českému

¹³ STARÝ, s. 82n.

¹⁴ Tamtéž, s. 85.

¹⁵ Pamětní kniha, s. 26.

¹⁶ Tamtéž, s. 25.

ústavu byly postoupeny všechny místnosti a veškerý státní inventář, gymnázium se mohlo začít naplno rozvíjet.¹⁷

Počínaje školním rokem 1925/26 byla započata výuka v VIII. třídě, v květnu a červnu se tedy mohly uskutečnit první zkoušky z dospělosti. Jako reformní reálné gymnázium fungoval český ústav až do roku 1935, kdy byla po domluvě rodičovského sdružení a profesorského sboru provedena transformace školy v reálné gymnázium, a to na základě výnosu ministerstva školství a národní osvěty ze dne 29. března 1935. Přeměna v jiný gymnaziální typ byla uskutečňována postupně – ve školním roce 1935/36 první tři ročníky, ostatní třídy v následujících letech.¹⁸

Rok 1938 byl osudný nejen pro Československo, ale také pro prachatické gymnázium. Město spadlo do oblasti, která měla být podle mnichovské dohody odstoupena Německu. Závěry delimitační komise byly známy dne 6. října 1938. Ještě týž den byl odeslán gymnaziální archiv a drobnější cenné předměty ředitelství reálky v Písku. Dne 7. října se ředitel rozloučil s profesorským sborem a dne 8. října dopoledne odevzdal na radnici klíče od školní budovy. Odpoledne začaly být Prachatice zabírány vojskem Třetí říše. V budově gymnázia zůstalo téměř veškeré zařízení a sbírky učebných pomůcek. Žactvo a profesorský sbor přesídlili do Vodňan. Zde začalo pravidelné vyučování dne 7. listopadu.¹⁹

Dne 13. prosince 1940 obdrželo ředitelství přípis od české zemské školní rady v Praze, v němž bylo informováno o výnosu ministerstva školství, jímž se počínaje vánočními prázdninami ústav ruší a slučuje se v celém rozsahu s reálným gymnáziem ve Strakonících. Žáci dostali možnost dokončit svá studia na školách ve Strakonících a v Písku. Dne 20. prosince byl ústav zrušen formálně i věcně. „Žactvo se rozešlo dojata a dojemně se loučilo se sborem, svými třídními profesory, s tajemníkem

¹⁷ Tamtéž, s. 44–57.

¹⁸ STARÝ, s. 92–95.

¹⁹ Tamtéž, s. 96n.

ústavu a zat. správcem. Vyhoštění z ústavu, který opravdu milovali a k němuž Inuli celým srdcem, rozcházejí se buď na jiné ústavy, nebo na měšť. školy, nebo zůstanou doma, protože pro chudobu nemohou hraditi výlohy s dojížděním do jiných měst, nebo tam bydleti.“²⁰

V prachatické gymnaziální budově zatím sídlila až do konce dubna 1945 německá vyšší škola chlapecká. Tu pak vystřídala německá branná moc, později maďarské vojsko a na konci války německé utečenecké rodiny z východu. Po porážce Německa a osvobození Prachatic americkou armádou dne 9. května byla škola na přechodnou dobu používána jako kasárna pro vojsko 43. a 94. americké divize.²¹

3 GYMNÁZIUM V LETECH 1945–1948

3.1 Obnovení prachatického ústavu

Dne 14. května 1945, po dohodě s Američany, byla gymnaziální budova se vším inventářem předána do rukou zástupců místního národního výboru. Jelikož v Prachaticích ještě nebyl ustaven okresní národní výbor, byl tento ve věci gymnázia prozatím zastoupen okresním národním výborem v Písku. Z jeho pověření byla do Prachatic vyslána dvoučlenná komise, aby pro ministerstvo školství vypracovala zprávu o stavu školní budovy. Tato byla sepsána dne 23. května: „Celá budova je v desolátním stavu. [...] Dvéře místností, kde jsou sbírky, resp. zbytky sbírek, ač byly při zajištění dne 14. t. m. uzamčeny, jsou jednak znovu vypáčeny, jednak poškozením zámků učiněny nepřístupnými (přírodopisný kabinet) nebo mají vyraženou náplň. Přírodopisný kabinet (dnes nepřístupný) a chemický kabinet je podle odevzdacího zápisu dobře uchován. Také fyzikální kabinet je uchován dosti dobře... Ostatní sbírky jsou zachovány jen kuse, některé zničeny skoro úplně (kreslířská), některé nebyly zatím

²⁰ Reálné gymnasium ve Vodňanech. Kronika, s. 2nn.

²¹ XXII. (II.) výroční zpráva 1946–1947 Státního reálného gymnasia v Prachaticích, Prachatice 1947, s. 5n.

nalezeny (tělocvičná). Jedinečná sbírka vzácných sádrových odlitků plastik je v troskách. Většina nábytku zmizela nebo je nahrazena kusy bezcennými. Ze zařízení ředitelny a sborovny nezbylo téměř nic. Chybí nejen kožená klubová souprava, koberec a původní lustr, ale i skříně a stoly ve sborovně. Zmizel i Ottův Naučný slovník. Všude jsou stopy vandalského pustošení...“²²

Dne 12. června 1945 podal místní národní výbor v Prachaticích a dne 10. července okresní národní výbor v Prachaticích žádost ministerstvu školství o obnovení ústavu. Ministerským výnosem ze dne 31. července byl tento obnoven jako státní reálné gymnázium. Na žádost prachatického ONV ze dne 6. srpna uvolnila americká posádka gymnaziální budovu pro školní účely. Demilitarizace byla skončena dne 26. srpna 1945. Do 16. září probíhaly nejnutnější opravy a obnovovací práce na celé budově (střecha a okapy), též na jejím vnitřním nepřenosném zařízení – zejména byly vyměněny elektrické rozvody, opraven byl poškozený vodovod, vsazena byla nová okna a dveře. Byla provedena nová výmalba. Pravidelné vyučování mohlo začít již 14. září 1945.²³

Kromě oprav bylo nutné provést také revizi a reorganizaci všech sbírek. Pro demonstraci lze uvést: z profesorské knihovny byly vyřazeny nacistické učebnice a příručky, které byly dány studentské samosprávě na sběr starého papíru. Poté byla vyloučena veškerá německá a jiná cizojazyčná odborná literatura, jež vyšla v období nacismu. V knihovně zůstaly pouze knihy odborné, vědecké, umělecké nebo umělecky cenné, všechny ovšem musely být z československého hlediska nezávadné. Během roku pak byla knihovna doplňována. Některé svazky byly navraceny z úschovy píseckého reálného gymnázia, kam byly v roce 1940, po zrušení ústavu ve Vodňanech, odvezeny. Některé byly vráceny

²² XXII. (II.) výroční zpráva, s. 6.

²³ Státní okresní archiv Prachatice (dále jen SOkA Prachatice), fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Hlavní výroční zpráva za škol. rok 1945/46, s. 2n.

ze soukromého majetku, některé byly darovány ministerstvem školství či rodičovským sdružením, některé byly zakoupeny. Podobně byly v průběhu celého školního roku 1945/46 budovány i sbírky ostatní.²⁴

„Na obnoveném ústavě se musel od základu ustavit také profesorský sbor. Ústav neměl to štěstí, aby hned od chvíle svého obnovení měl dostatečný počet profesorů a aby nedocházelo v osobním stavu k neustálým rušivým změnám. Tento zjev, odraz to neustálených poválečných poměrů v obyvatelstvu a obraz všemožných obtíží při osidlování pohraničí, působil značné potíže při sestavování rozvrhu a nezůstal ovšem ani bez vlivu na zdárný průběh vyučování.“²⁵ Teprve na konci prvního pololetí byl profesorský sbor kompletní. Na prachatický ústav byli přikázáni středoškolští pedagogové zejména z Českých Budějovic (4), dále také z Písku (2), Prahy (2), Rychnova nad Kněžnou (1), Domažlic (1), Plzně (1) a Jičína (1).²⁶ Porovnáním výročních zpráv prachatického gymnázia z meziválečného období, vodňanské školní kroniky a výroční zprávy za školní rok 1946/47²⁷ lze zjistit, že pouze dva profesoři z nově ustaveného sboru byli s prachatickým gymnáziem spjati i dříve – oba na něm vyučovali již před rokem 1938, poté působili též ve Vodňanech, a to až do úplného zrušení ústavu v roce 1940.²⁸

K tomuto je nutné poznamenat, že v první polovině srpna roku 1945 na gymnáziu působil ještě jeden pedagog, prof. Eduard Černý, který rovněž v Prachaticích vyučoval v době předválečné. Tento již v červnu 1945 písemně žádal prachatický místní národní výbor, aby ho doporučil ministerstvu školství jako vhodného uchazeče o post ředitele obnovovaného gymnázia, a to vzhledem k jeho dlouholetým zkušenostem

²⁴ Tamtéž, s. 3n.

²⁵ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 7.

²⁶ Tamtéž, s. 7.

²⁷ Výroční zpráva 1945/46 není k dispozici, bylo proto nutné čerpat z XXII. výroční zprávy 1946–47, v níž je obsaženo základní shrnutí dějin gymnázia. Rovněž jsou zde uvedeny informace k prvnímu poválečnému školnímu roku, a to včetně jmenového seznamu členů profesorského sboru. Hlavní výroční zpráva za škol. rok 1945/46 sice jistě údaje o profesorském sboru poskytuje, chybí zde však uvedení jmen jednotlivých učitelů.

²⁸ Jednalo se o profesory Josefa France a Josefa Nápravníka.

v oboru a rovněž vzhledem k osmi letům (1926–1934), kdy byl na prachatickém gymnáziu zaměstnán jako zatímní a poté jako definitivní profesor. Místní národní výbor žádosti vyhověl a prof. Černého doporučil. Dne 16. července 1945 byl prof. Černý dekretem zemské školní rady pověřen řízením přípravných prací pro obnovení gymnázia. Rodinné a osobní zájmy předsedy prachatického okresního národního výboru však přinesly ředitelské křeslo jinému kandidátu. Navzdory protestu místního národního výboru byl prof. Černý rozhodnutím zemské školní rady odvolán a na jeho místo nastoupil prof. Ladislav Janota, nastávající zeť předsedy ONV, který se k 1. září 1945 stal také zatímním správcem prachatického ústavu. Podle odůvodnění zemské školní rady bylo pro její volbu směřodatnější stanovisko okresního národního výboru a též skutečnost, že byl prof. Janota během nacistické okupace perzekvován.²⁹

Co se týče žactva, panovaly na prachatickém ústavu během prvních měsíců školního roku 1945/46 také mírné zmatky. Na počátku září bylo ke studiu zapsáno celkem 197 žáků. Bylo otevřeno deset tříd. Dostatečný počet dětí v nižších ročnících umožnil vytvořit paralelku u II. třídy. Ta byla rozdělena na pobočku dívčí a pobočku chlapeckou. Také u III. a IV. ročníku vznikly dvě části, zde ovšem bylo žactvo rozděleno na třídu základní a třídu technickou. U ročníků V. až VIII. nebylo rozdělení nutné. Tři nejvyšší ročníky se naopak potýkaly s nedostatečným množstvím studentů, dohromady tyto třídy čítaly deset žáků, proto byly výnosem Zemské školní rady ze dne 9. října 1945 zrušeny. Podle výnosu bylo žactvu přihlášenému do těchto tříd doporučeno, aby se dalo zapsat na některé reálné gymnázium v blízkých městech – v Písku, Strakonících a Českých Budějovicích.³⁰ Rozhodnutím ministerstva školství byly na prachatické gymnázium přiřazeny na čtyři desítky žáků repatriovaných z vídeňských středních škol spolku „Komenský“. Dne 3. prosince 1945 byl proveden dodatečný zápis těchto studentů. Byla pro ně otevřena VI. A,

²⁹ SOKA Prachatice, fond Městský národní výbor Prachatice 1945–1990, karton č. 163, složka Gymnasium 1945–1945, 1970–1979, inv. č. 569, sign. XV/11, s. 1–16.

VI. B a VIII. třída. Gymnázium mělo tedy opět deset tříd. Tento stav zůstal do konce školního roku nezměněn. Třída I. otevřena nebyla, žactvo věkem příslušné do tohoto ročníku bylo zapsáno do prachatické měšťanské školy.³¹

3.1.1 Vídeňští Češi

Otázka vídeňských Čechů souvisí s fenoménem poválečné reemigrace³² zahraničních Čechů a Slováků a jejich usidlování a začleňování do hospodářského života obnoveného Československa. Již v dubnu 1945, po vytvoření košické vlády, prohlásil její předseda Zdeněk Fierlinger, že se vláda bude snažit otevřít dveře všem Čechům a Slovákům, kteří dosud žijí v cizině, aby se mohli podílet na budování nového státu. Dne 31. července 1945 se vláda rozhodla oficiálně vyzvat zahraniční krajany k návratu do vlasti. Hlavní důvody reemigrace spočívaly v hospodářské sféře. Na jedné straně stála potřeba československého státu obsadit uprázdněné pozice po odchodu německého a maďarského obyvatelstva, na druhé straně pak zájem zahraničních krajanů o zlepšení nebo uchování svého dosavadního sociálně ekonomického postavení. Vedle hospodářských důvodů stála např. i snaha o zvýšení početnosti slovanského živlu uvnitř československých hranic či snaha vrátit z ciziny všechny Čechy a Slováky národně uvědomělé a politicky spolehlivé. Do své bývalé domoviny se v letech 1945–1950 navraceli krajané ze Zakarpatské Ukrajiny, Volyně, Rumunska, Jugoslávie, Bulharska, Maďarska, Rakouska, Německa či Polska.³³

³⁰ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Protokol č. I z porady profesorského sboru konané dne 18. října 1945, s. 3n.

³¹ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 8.

³² Při reemigraci šlo o zakládání nové existence krajanů, kteří byli před válkou trvale usazeni v cizině. Tento pojem je potřeba odlišovat od termínu repatriace, který znamená návrat krajanů do dřívějších existenčních poměrů, zejm. těch krajanů, kteří byli během války zavlčeni mimo území republiky, in: Jaroslav VACULÍK, Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945–1950, Praha 2001, s. 12. Dobové prameny, které jsou v této diplomové práci použity, označují termínem repatriant taktéž reemigranty.

³³ VACULÍK, Začleňování reemigrantů, s. 12–29.

Pokud jde o rakouské Čechy a Slováky, padlo rozhodnutí o jejich reemigraci již na schůzi československé vlády ze dne 23. května 1945. Bylo předpokládáno přestěhování celé menšiny, kromě jiného také z toho důvodu, aby v Československu nemusely být v rámci reciprocity zřizovány německé školy pro rakouské státní příslušníky. Reemigrace z Rakouska byla upřednostněna i před usidlováním navrátilců z ostatních zemí. Vláda reemigrantům slíbila úhradu dopravních výloh, sociálního pojištění, zařazování do pracovního poměru, úlevy a finanční podpory. Přesuny obyvatelstva byly zahájeny již v letních měsících roku 1945.³⁴

Reemigrace se částečně dotkla také vídeňského Školského spolku „Komenský“³⁵, který po několika válečných letech (1942–1945), kdy byl rozpuštěn, mohl opět v květnu 1945 zahájit svoji činnost. Jelikož v této době byla otázka reemigrace již diskutována, chápal „Komenský“ obnovení svých škol pouze jako přechodné opatření. Výuka byla započata hned v měsíci květnu; vyučovalo se za tím účelem, aby děti po návratu rodičů do vlasti mohly ihned přestoupit na školy domácí. Vedle mateřských, obecných a hlavních škol spolku „Komenský“ bylo vyučování obnoveno také na školách středních. Zde se na konci července konaly zkoušky z dospělosti. Byly to poslední maturity na středních školách spolku „Komenský“, ve školním roce 1945/46 nebyly tyto školy otevřeny. Zbytku středoškolského žactva bylo umožněno dokončit studia na gymnáziu v Prachaticích.³⁶

Dne 6. srpna 1945 se dva zástupci „Komenského“ dostavili do Prachatic, aby navázali osobní styk s předsedou okresního národního výboru a s předsedou místního národního výboru. Jejich jednání byl

³⁴ Jaroslav VACULÍK, *Poválečná reemigrace a usidlování zahraničních krajanů*, Brno 2002, s. 127n.

³⁵ Spolek byl založen z iniciativy vídeňského Českoslovanského spolku dělnického v roce 1872 jako „Spolek Komenský ke zřizování a vydržování českých škol ve Vídni“. Jeho úkolem byla kromě zřizování a podporování škol také činnost všeobecně vzdělávací. Vlastní působení spolku je datováno od roku 1873, kdy bylo započato s pravidelným konáním přednášek pro učně, in: Jan HEYER – Jiljí JAHN – František MELICHAR, *Šedesát let školského spolku „Komenský“ ve Vídni. Příspěvek k dějinám českého školství ve Vídni*, Vídeň 1932, s. 31nn.

³⁶ František STRNAD – Oskar BLAŽEK, *Osmdesát let školského spolku „Komenský“ ve Vídni*, Vídeň 1953, s. 33–39, s. 80n.

zároveň přítomen zmocněnec ministerstva školství. Předseda místního národního výboru přislíbil pomoc a oznámil, že pro chlapce z Vídně dává k dispozici internát Tvrzického,³⁷ jež bude ještě před příjezdem žactva uveden do náležitého stavu. Pro dívčí internát byla následujícího dne předsedou okresního národního výboru, zmocněncem ministerstva a velitelem amerického vojska domluvena budova bývalé německé odborné školy pro ženská povolání. Tu Američané pro tyto účely uvolnili. Zástupcům „Komenského“ také předseda okresního národního výboru slíbil, že dá pro přepravu vídeňských studentů k dispozici tři motorová vozidla, která pro žactvo dojedou až do Vídně a přivezou jej do Prachatic.³⁸

Zřízení internátu oficiálně „posvětilo“ ministerstvo školství svým výnosem ze dne 16. srpna 1945. V tom se kromě ubytování čtyřiceti sedmi vídeňských studentů hovořilo také o jejich rozdělení do jednotlivých ročníků na prachatickém gymnáziu. Sedm žáků, kteří ve Vídni již ukončili V. ročník vyšší školy, utvoří samostatný kroužek, v němž bude ve školním roce 1945/46 v hlavních rysech probrána látka VI.–VIII. třídy. Na konci školního roku složí tito studenti maturitní zkoušku. Dalších dvacet žáků, kteří ve Vídni skončili IV. třídu vyšší školy a kteří by měli maturovat do dvou let, bude zapsáno do samostatného ročníku, v němž bude ve školním roce 1945/46 probráno učivo V. a VI. třídy a v dalším školním roce učivo VII. a VIII. třídy. Zbývajících dvacet studujících, kteří ve Vídni rovněž dokončili IV. třídu, ale zkoušku z dospělosti mají skládat až za tři roky, bude ve školním roce 1945/45 vyučováno společně s první skupinou dvaceti žáků. Po skončení školního roku však tito přestoupí do VII. třídy

³⁷ Zde byli studenti ubytováni již v období meziválečné existence prachatického gymnázia.

³⁸ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Jednání zástupců „Komenského“ a zmocněnce ministerstva vnitra ze dne 7. srpna 1945, Opis, s. 48.

střední školy nejbližší novému bydlišti rodičů, kde pak budou ve studiu pokračovat.³⁹

Podle vzpomínek jedné z vídeňských žákyň byly autobusy z Vídně vypraveny v říjnu 1945. Po příjezdu do Prachatic však studenty nečekaly připravené ubytovací prostory, ačkoli tak bylo z prachatické strany slíbeno. Proto se hned dalšího dne vrátily autobusy zpět do Vídně.⁴⁰ Tato negativní zkušenost mohla podnítit spolek „Komenský“, aby se obrátil na ministerstvo školství se žádostí o dostudování žáků v jiném městě, konkrétně v Jihlavě. Ministerstvo žádosti nevyhovělo a dne 7. listopadu 1945 zaslalo spolku vyrozumění, jež ponechávalo v platnosti srpnový výnos o dostudování dětí v Prachaticích.⁴¹ Koncem listopadu tedy opět vyjely autobusy. Nejprve byly do Prachatic vyslány dívky, v prvním prosincovém týdnu dorazili chlapci. Děvčata byla ubytována v penzionátu Boženy Němcové (bývalá německá škola pro ženská povolání), jak bylo v srpnu dohodnuto. Pro chlapce však stále nebyl připraven internát Tvrzického, byli proto provizorně nastěhováni do studentského domova na Lázních svaté Markéty.⁴² Do internátu Tvrzického byli přemístěni až v únoru 1946.⁴³ Školní rok začal pro vídeňské studenty v prosinci 1945. Jak již bylo výše zmíněno, bylo počátkem tohoto měsíce ke studiu zapsáno čtyřicet dva chlapců a dívek; byla pro ně otevřena VI. A, VI. B a VIII. třída.

Je pozoruhodné sledovat, jak hovoří prameny o zdatnosti vídeňských studentů, co se zvládnutí učiva týče. Vzpomínky samotných „Vídeňáků“ i dokumenty, jejichž původci byli členové profesorského sboru

³⁹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Výnos Ministerstva školství a národní osvěty č. A–57.162/45–III/1 ze dne 16. srpna 1945, Opis, s. 60a.

⁴⁰ Ludmila TOUPALÍKOVÁ MOUČKOVÁ, Kapitola z poválečných dějin: vídeňští Češi zachraňují prachatické gymnázium, in: Almanach Gymnázium Prachatice 1897–2008, Prachatice 2008, s. 88.

⁴¹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Výnos Ministerstva školství osvěty č. A 136.045/45–III/4, s. 174.

⁴² TOUPALÍKOVÁ MOUČKOVÁ, s. 88.

⁴³ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Protokol č. IV z porady profesorského sboru konané dne 11. února 1946, s. 11.

(například protokoly z porad), se shodují v tom, že prospěch nebyl valný. Svou roli zde sehrála jak válečná léta, během nichž byli vídeňské české děti a studenti přesunuti ze škol spolku „Komenský“ do německých škol nebo povoláni k pracovní povinnosti ve válečném průmyslu,⁴⁴ tak také zhuštění učiva, které bylo nařízeno ministerstvem školství (viz výše rozhodnutí o rozdělení studentů do jednotlivých tříd). Oproti studentům, kteří ve svých vzpomínkách shodně uvádějí, že na ně profesori nebrali ve studiu a při klasifikaci žádné ohledy,⁴⁵ nesou se zápisy učiněné profesorským sborem v opačném duchu. Mnohdy jsou k vídeňským studentům velmi kritické: „Na žactvo místní i z nejbližšího okolí bylo možno klásti požadavky časem vhodně stupňované, neboť šlo o třídy II.–V., tedy o žactvo ještě tvárné a poddajné. Zde bylo možno uplatňovat jednotnost v posuzování mnohem důsledněji než ve třídách VI.–VIII., v nichž bylo žactvo repatriované z Vídně ze škol ‚Komenského‘. Repatrianti přišli dostudovat do Prachatic beze všech konkrétních předpokladů pro úspěšné studium ve vyšších třídách. Oprávnění tu bylo jen povahy mravní a vyplývalo z časových ztrát a z hmotných škod, které utrpěli ve Vídni až do své repatriace. [...] Pro přílišné individuální rozdíly 42 repatriantů, kteří měli společnou jen naprostou nechuť k jakékoliv práci, zejména duševní, a pro rozdílný charakter jednotlivých předmětů nebylo možno vždycky zachovat jednotný postup v posuzování. Někteří členové sboru se nemohli v některých případech uvarovat shovívavosti. Toto stanovisko musila přijmout za své i zkušební komise při zkouškách dospělosti.“⁴⁶

Vedle nepříznivé reputace Vídeňských co do výsledků studia, byla zásluhou některých hochů narušena pověst celé skupiny také ve sféře chování. Často se jednalo o pouhé drobnosti. Jak uvádí stížnost pravděpodobně vychovatele či správce, který působil v domově na

⁴⁴ STRNAD – BLAŽEK, s. 80.

⁴⁵ TOUPALÍKOVÁ MOUČKOVÁ, s. 88; Rozhovor s vídeňskými studenty nazvaný Stejná kapitola – tentokrát viděná očima dalších účastníků, in: Almanach Gymnázium Prachatice 1897–2008, Prachatice 2008, s. 91.

⁴⁶ SOKA Prachatice, Hlavní výroční zpráva za škol. rok 1945/46, s. 10.

Lázních svaté Markéty, narušovali dva chlapci z VI. ročníku svým chováním domovní řád – nevstávali v určenou dobu, ale až o hodinu či dvě později nebo vstali až k obědu. Jiní hoši hned po skončení vyučování chodívali do kasáren trénovat ping-pong nebo docházeli do schůzí Svazu české mládeže. Na ubytovnu se pak vraceli až v pozdních večerních hodinách, což bylo také proti pravidlům domova.⁴⁷ Ojediněle se vyskytly i horší přestupky, které mohly vést k vyloučení z gymnázia. Takto byl v roce 1947 potrestán jeden student sexty a jeden studující z oktávy. Oba dva si vyjeli na soukromý, týdenní výlet do Prahy, jeden pod záminkou vyřízení úředních potvrzení ohledně svého pasu, druhý až po návratu do Prachatic udal jako důvod své cesty obstarání víza a svědeckou výpověď o dopravní nehodě, kterou měl učinit u Sboru národní bezpečnosti.⁴⁸ Ve skutečnosti se oba hoši věnovali jiným záležitostem. Na pražské repatriační komisi podvodně vylákali novou repatriační legitimaci, novou finanční podporu v hodnotě 500 Kč a úvěrovou jízdenku na zpáteční cestu do Prachatic. Dalšího podvodu se dopustili u zásobovacího oddělení pražského magistrátu, jenž jim pod domněnkou, že jsou nově příchozí repatrianti, vydal potravinové lístky na dobu jednoho týdne. Večery pak oba hoši trávili v kavárnách, divadlech, biografech a hodinových hotelech. Slovy zemské školní rady vedli „pochybný a nekontrolovatelný [...] lehkomyšlný a studenta nedůstojný život“.⁴⁹

3.2 Škola vyučuje

Pro první školní rok 1945/46 ještě nebyly připraveny učební osnovy, učilo se proto podle Návrhu učebních osnov pro střední školy z roku 1933 v úpravách, jaké vyžadovaly pokyny nadřízených úřadů a přechodné

⁴⁷ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Stížnost ze dne 7. ledna 1946 adresovaná ředitelství gymnázia, s. 121.

⁴⁸ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Protokol č. IV z porady profesorského sboru konané dne 20. ledna 1947, s. 1nn.

⁴⁹ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Rozhodnutí zemské školní rady v Praze ze dne 3. února 1947, s. 2n.

přehledy hodin pro daný školní rok.⁵⁰ Osnovy pak byly postupně vytvářeny; nejdříve jako Přejchodné učební osnovy pro školy obecné, měšťanské a střední pro školní rok 1946/47⁵¹ a Přejchodné učební osnovy pro střední školy v roce 1947/48.⁵² K povinným předmětům, které byly na prachatickém gymnáziu vyučovány, patřily: český jazyk, ruský jazyk, anglický jazyk, latina, dějepis, zeměpis, matematika, přírodopis, chemie, fyzika, rýsování, deskriptivní geometrie, filozofická propedeutika, hudební, výtvarná a tělesná výchova, politická výchova a náboženství.⁵³ Mezi prvními byly upraveny osnovy pro výuku dějepis, pro výtvarnou výchovu, politickou výchovu a ruštinu.⁵⁴ Co se týče ruského jazyka, je třeba poznamenat, že nahradil v rámci povinných cizích jazyků francouzštinu, která byla na předválečných reálných gymnáziích součástí výuky (viz příloha č. 2).

Novum pro poválečné školství byla politická výchova. Podle pokynů zemské školní rady na školní rok 1945/46 bylo profesorům uloženo, aby v hodinách vyhrazených pro tento předmět žákům „1) vysvětlovali činnost všech orgánů lidové demokratické státní správy, národních výborů, Národního shromáždění a vlády Národní fronty, 2) učili respektu k opatřením těchto lidových orgánů, k dekretům presidenta republiky a k zákonům, 3) čelili pomluvám, které snižují lidově demokratickou správu. Při tom zůstává i nadále košický vládní program z 5. dubna 1945. Politické, kulturní a hospodářské aktuality jsou ovšem další podstatnou částí pol. výchovy. Pomůckou pro tyto aktuality je časopis ‚Svět v obrazech‘ a jeho Pedagogický průvodce. Mládež má poznati veliké osvoboditelské dílo T. G. Masaryka, budovatelskou práci presidenta republiky Dr Edv. Beneše, průběh a způsob boje proti německým

⁵⁰ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Protokol č. I z porady profesorského sboru konané dne 18. října 1945, s. 4.

⁵¹ XXII. (II.) výroční zpráva 1946–1947, s. 13.

⁵² SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. I z porady profesorského sboru konané dne 5. září 1947, s. 5.

⁵³ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Protokol č. VIII z porady profesorského sboru konané dne 26. dubna 1946, s. 12.

⁵⁴ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Protokol č. II z porady profesorského sboru konané dne 22. listopadu 1945, s. 3.

okupantům. Při tom je nutno hleděti k výchově charakteru naší mládeže, vésti ji k tomu, aby si zvykala plniti povinnosti, aby měla zájem nejen o otázky politické, nýbrž i kulturní a umělecké.“⁵⁵

Politická výchova byla v následujících letech transformována v občanskou výchovu. Protože se jednalo o nový předmět nejen pro žáky, ale i pro samotné profesory, dotazovalo se ministerstvo školství a zemská školní rada na zkušenosti vyučujících – na problémy, které se v souvislosti s tímto předmětem vyskytly, a na podněty, které by výuku občanské výchovy mohly zkvalitnit. Také v Prachaticích měli profesori své dotazy a připomínky. V lednu 1947 je ve své zprávě pro ministerstvo školství tlumočil zatímní správce ústavu. Předně bylo poukazováno na obtížnost a obsáhlost látky, jež měla být žákům odvykládána, a na nejasnost, co všechno do oboru občanské výchovy patří. Jako velká přítěž bylo spatřováno i to, že dosud nebyla vydána učebnice. Existovaly sice učební osnovy, které poskytovaly základní kostru předmětu, vyučující také mohli využívat časopisu *Občanská výchova* nebo čerpat z denních listů *Národní fronty*, avšak vyhledávání podkladů pro výuku v takovém množství různorodých zdrojů by podle vyučujících nutně muselo vést k nežádoucí roztříštěnosti a nejednotnosti látky.⁵⁶

Obdobné dotazníky zasílalo ministerstvo školství prostřednictvím zemské školní rady i v dalším školním roce 1947/48. Z kladených otázek lze vypožorovat, o kterých tématech se v jednotlivých třídách hovořilo, jaké knihy či úryvky z knih byly čteny, k jakému výchovnému cíli se tyto vztahovaly či jaké náměty zpracovávali žáci ve svých samostatných referátech a o čem byly ve třídách vedeny diskuze.⁵⁷ Pokud jde o probíranou látku, bylo žactvu v hodinách občanské výchovy vykládáno

⁵⁵ SOkA Prachatice, Protokol č. IV z porady profesorského sboru konané dne 11. února 1946, s. 6.

⁵⁶ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Zkušenosti s občanskou výchovou v I. pololetí šk. roku 1946/47 ze dne 28. ledna 1947, s. 1n.

⁵⁷ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Střední školy. Zkušenosti s občanskou výchovou, ze dne 14. ledna 1948, s. 1nn.

příkladně o období feudalismu, o boji venkova proti šlechtě, o hospodářském životě měst, počátcích hospodářské krize, politickém systému Československa, o západních demokraciích nebo také o ústavě Sovětského svazu. Nejen tento předmět byl příležitostí, kdy bylo možno uplatňovat zásady občanské výchovy. Výuka dějepisu, zeměpisu, rovněž českého jazyka, a to zejména literatury, skýtala mnohé možnosti, kdy se dalo o nich rozhovět – takto například při tématech „Dalimilovo vlastenectví, husitská revoluce, Husova pře za pravdu, ústup němectví za husitství, Chelčický, král demokrat Jiří, reformy za osvícenství, vývoj společnosti za nár. obrození, r. 1848“.⁵⁸

Uvědomění žáků měla podporovat též vhodná četba. Měla být pěstována jak četba soustavná, tak četba vybraných úryvků, které měly doplňovat přednášenou látku. Na prachatickém ústavu se pozornost soustředila spíše na doplňování výuky úryvky, soustavná četba nebyla v rámci občanské výchovy pro nedostatek času v daném školním roce praktikována. Mezi knihami, z nichž byly předčítány ukázky, lze uvést Fučíkovu „Reportáž psanou na oprátce“, ta měla žákům pomoci osvětlit výklad o „zajištění revoluční tradice národa“ (čteno ve II. třídě). Láska k vlasti a cena domova byla prezentována na „Babičce“ z pera Boženy Němcové (II. třída), „k vyzdvižení odolnosti sovětského lidu“ sloužila kniha Ralpa Parkera „Za války v Sovětském svazu“ (IV. třída), jako doplněk k výkladům o demokracii pak byla použita první kapitola z „Demokracie dnes a zítra“ od Edvarda Beneše (VIII. třída). Ve všech ročnících se ve třetím zářijovém týdnu, kdy bylo připomínáno úmrtí T. G. Masaryka, četly ukázky z jeho děl a z Čapkových „Hovorů s T. G. M.“.⁵⁹

Referáty a jejich přednes před třídou byly žákům ukládány v každé třídě. Po referátech následovala diskuze řízená vyučujícím a kritické shrnutí referátu, které provedl rovněž učitel. Referáty měly u žactva zvýšit

⁵⁸ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Střední školy. Zkušenosti s občanskou výchovou. Zodpovězení otázek, ze dne 10. února 1948, s. 1n.

⁵⁹ Tamtéž, s. 3.

zájem o probíranou látku a diskuze měly být nápomocny k utváření vlastních názorů a k jejich formulaci. Není bez zajímavosti, že diskuzí se účastnili většinou chlapci, dívky, zejména z vyšších ročníků, byly podle názoru pedagogů příliš pasivní. Úměrně věku a navštěvované třídě měla být studentům zadávána témata referátů. V primě byly například zpracovávány životopisy československých prezidentů, v kvartě se mezi tématy objevila říjnová socialistická revoluce nebo ústavy západních států, studenti sexty se zabývali bezpečností a branností Československa, organizací armády, pozemkovou reformou. Referáty o aktualitách – 30. výročí založení čs. armády ve Francii, česko-polská vzájemnost, stavba trati mládeže v Jugoslávii – přednášeli žáci septimy a v oktávě se diskutovalo o liberalismu, socialismu, marxismu, fašismu a nacismu.⁶⁰

Hlavním úkolem občanské výchovy tedy bylo, jak je patrné z výše uvedeného, posilovat v žácích jejich politické, vlastenecké a občanské uvědomění. Občanská výchova měla pomoci odstranit „stíny protektorátní výchovy“, měla studenty seznamovat s právy a povinnostmi řádného občana a se zásadami demokratického soužití.⁶¹ Stanoveného cíle mělo být dosaženo také vytvářením nástěnek ve třídách, poslechem školního rozhlasu, propagačními plakáty, například ke dvouletce, k týdnu české knihy. Dalším podpůrným prostředkem byly besedy s veřejně činnými lidmi nebo s reprezentanty různých zaměstnání; na prachatické gymnázium byl ve školním roce 1947/48 pozván spisovatel Jan Čep⁶², příslušník Sboru národní bezpečnosti a školní lékař. Žactvu byly rovněž promítány filmy⁶³, a to nejen v rámci občanské výchovy, taktéž byly

⁶⁰ Tamtéž, s. 2.

⁶¹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Zkušenosti s občanskou výchovou, ze dne 23. ledna 1948, s. 1.

⁶² Jan Čep (*1902 Myšlichovice, †1974 Paříž), prozaik, esejista, překladatel, po emigraci do Francie v srpnu 1948 kulturní komentátor a dopisovatel rozhlasové stanice Svobodná Evropa, in: Slovník českých spisovatelů, Praha 2005, s. 121n.

⁶³ Příklady filmů zhlédnutých ve školním roce 1946/47 a 1947/48: Sportovní přehlídka v Moskvě (sovětský, 1946); Bitva o koleje (francouzský, 1946); Nezbedný bakalář (československý, 1946); Bílá nemoc (československý, 1937); Jan Roháč z Dubé (československý, 1947); Kniha džunglí (americký, 1942); Věrný Džulbars (sovětský, 1935), in: XXII. (II.) výroční zpráva 1946–1947, s. 16; SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. V z porady profesorského

organizovány exkurze a pochodová cvičení, při nichž se gymnazisté mohli seznámit příkladně se stavbou elektrárny, jež byla budována u přehradní nádrže nedaleko Prachatic, nebo mohli spatřit ukázkou vojenského cvičení a následně vyslechnout přednášku o útoku ztečí.⁶⁴

3.3 Škola oslavuje

Oslavy různých výročí, připomínání významných událostí a dnů, přednášky o životech význačných osobností, to vše nedílně patřilo do života profesorského sboru i žactva. Bylo tomu tak v období první republiky, stejně tomu bylo i v éře poválečné. Některé oslavy navazovaly na předválečnou tradici, některé oslavy byly pořádány nově coby podpora nově se ustavujícího poválečného lidově demokratického režimu. Společným jmenovatelem všech těchto oslavovacích podniků bylo vyzdvižení těch událostí, dnů či osobností, které byly důležité pro posílení historického, občanského, politického vědomí žactva v aktuálních poválečných společensko-politických poměrech. Prvorepublikové Československo a jeho vzdělávací systém se snažil žáky vychovávat v duchu idejí demokracie, pluralismu, tolerance a v duchu Masarykova ideálu humanity. Na základě srovnání, co bylo vybíráno k oslavám v předválečné republice a co bylo slaveno v období poválečném, lze usuzovat, že se obnovené Československo snažilo do jisté míry navázat na válkou přetržené tradice. Pozornost byla opět soustředěna na demokratické hodnoty, i když začal být ke slovu demokracie přidáván přívlastek „lidová“. Opět byly vyzdvihovány Masarykovy humanitní myšlenky, ať díky tomu, že byly ve školách čteny Masarykovy spisy či Čapkovy „Hovory s T. G. M.“ nebo že se na školních nástěnkách objevovala Masarykova hesla nebo že byla vzpomínána výročí Masarykova narození a úmrtí. Je ovšem skutečně potřeba upozornit na to,

sboru konané dne 26. ledna 1948, s. 4; Protokol č. VI. z porady profesorského sboru konané dne 16. dubna 1948, s. 6, Protokol č. IX z porady profesorského sboru konané dne 22. června 1948, s. 5.

⁶⁴ SOKA Prachatic, Zkušenosti s občanskou výchovou. Zodpovězení otázek, ze dne 10. února 1948, s. 3n.

že byly převzaty pouze takové tradice první republiky, které se hodily do poválečné „revoluční a budovatelské“ společnosti.

Příležitostí „číslo jedna“, kdy bylo možno oslavovat, byl 28. říjen, výročí vzniku samostatného československého státu. Každoročně byly konány celostátní oslavy, do nichž byly zapojeny i školy. Na prachatickém ústavu byla za účasti celého profesorského sboru a všeho žactva pořádána slavnost v aule gymnázia. Její program obvykle sestával z projevů o významu tohoto dne, buď sepsaných některým z pedagogů, nebo někým z řad žactva. Proslovy byly prokládány recitacemi básní, které byly tematicky pro tuto událost příhodné. Z nich je možno uvést „Zpěv rodné zemi“ od Josefa Hory, „28. říjen“ od S. K. Neumanna či „28. říjen 1945“ od Jaroslava Seiferta. Nechyběla ani hudební vložka, kterou obstarávaly skladby Bedřicha Smetany, Zdeňka Fibicha nebo lidové písně. (V těchto částech se programy téměř shodovaly s náplní prachatických prvorepublikových školních oslav.) V prvním roce existence obnoveného ústavu byl program doplněn slavnostním projevem k zahájení vyučování, projevem o dějinách prachatického gymnázia a o významu jeho obnovení. V říjnu 1946 pak byla do programu začleněna propagace dvouletého budovatelského plánu, který byl vyhlášen předsedou vlády Klementem Gottwaldem o tři měsíce dříve. Bylo představeno, jakým způsobem se dvouletka dotkne života školy – ředitelství, profesorského sboru či studentské rady. V roce 1947 byl program školní slavnosti ozvláštněn o „Dva dějinné hlasy“, bylo předčítáno Provolání Národního výboru československého z 28. října 1918 a z Poselství prezidenta republiky Dr. Edvarda Beneše v Prozatímním národním shromáždění z neděle 28. října 1945⁶⁵. Na

⁶⁵ Celý projev si je možno přečíst na webových stránkách Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny dostupných [online] z <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/002schuz/s002001.htm>.

samém závěru každého programu pak byla všemi žáky a profesory zpívána československá státní hymna.⁶⁶

Dalším dnem, kdy byla na gymnáziu konána oslava, byl 28. květen, narozeniny československého prezidenta Edvarda Beneše. Ani v tomto případě se náplně každoročních slavností mnoho nelišily od oslav na Benešovu počest v předválečném Československu. Je nutné poznamenat, že se o mnoho nelišily ani od akcí pořádaných u příležitosti narozenin T. G. Masaryka. Na pořadu oslav, které se za účasti žactva a profesorského sboru opět odbývaly ve slavnostní síni gymnázia, byly jak recitace básní, tak reprodukce hudebních děl, většinou domácích skladatelů, nebo zpěv lidových písní, případně ještě doplněných tanečním vystoupením. Nechyběly ani projevy o oslavenci. Tak jako se hovořilo o životě a díle T. G. Masaryka, o jeho přínosu pro československý stát, o jeho osvobozovacím díle a o jeho myšlenkách, stejně se přednášelo o Edvardu Benešovi. Vždy byl zmíněn jeho životopis a jeho dílo, obvykle se také ukázky z některých jeho děl a některých proslovů předčítaly. Rovněž bylo poukazováno na Benešovy osvobozovací zásluhy, takto hlavně v květnu 1946. Je pozoruhodné, jak se změnila školní oslava Benešových narozenin v květnu roku 1948. Porovná-li se její program s programem dvou předcházejících slavností, tj. oslav z roku 1946 a 1947. Nechybí v něm sice projev o životě a četba z díla, ale je patrný odklon od velkých básní glorifikujících Benešovu osobnost (zejména básně „Prezidentu Benešovi“ a „Příjezd prezidenta Beneše“ od Jaroslava Seiferta). Místo nich byly zařazeny básně „Kdo prudká křídla má“ od S. K. Neumanna, „Hlasy z údolí“ z pera Antonína Sovy a báseň „Ruce“ od Josefa Hory. Rovněž pokud jde o hudbu, odpadl zpěv lidových písní i přednes skladeb českých klasiků. Byl pouze zatančen krátký taneček a zazpívána zdravice. Státní hymna nebyla zapěna celým shromážděním,

⁶⁶ SOkA Prachatice, Protokol č. II z porady profesorského sboru konané dne 22. listopadu 1945, s. 4; XXII. (II.) výroční zpráva 1946–1947, s. 14; SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. III z porady profesorského sboru konané dne 14. listopadu 1947, s. 7.

zpíval ji sbor žáků I. a II. třídy.⁶⁷ Celá oslava tak může působit dojmem, že byla uspořádána spíše z formálních důvodů.

Vedle těchto oslav bylo během školního roku vzpomínáno také událostí, které se vztahovaly nebo nějakým způsobem souvisely s obdobím protektorátu a s druhou světovou válkou. Bráno chronologicky, prvním připomínaným dnem byl 17. listopad 1939. Pro školní rok 1947/48 není možné dohledat, jestli se na gymnáziu konala nějaká vzpomínková akce, chybí totiž výroční zpráva i IV. protokol z porady profesorského sboru, v němž by byla tato zaznamenána. Lze se ale domnívat, že pokud ústav uctil památku 17. listopadu v roce 1945 i v roce 1946, mohl tak učinit i roku následujícího, byť třeba drobnou vzpomínkou v hodině dějepisu nebo občanské výchovy. V roce 1945 a 1946 se konaly u příležitosti tohoto výročí pietní slavnosti. Vážná hudba, recitace a projevy o významu studentských bouří v roce 1939 byly jejich náplní. V listopadu 1945 byl v Praze v souvislosti s tímto dnem uspořádán mezinárodní sjezd studentstva, kterého se účastnila rovněž třináctičlenná delegace prachatického gymnázia.⁶⁸ Zprávu o celé akci přinesl čtrnáctideník Prachatické noviny:

„Dne 17. listopadu, za účasti zástupců vlády, zahájen byl v Praze světový sjezd studentstva, na němž sešli se studenti z celé republiky a zahraniční delegáti z celého světa, delegáti 60 národů. Slavné dny prožívala Praha a české studentstvo v těch dnech a celému národu jest ke cti, že právě Praha byla zvolena za město prvního světového sjezdu studentstva a jistě všem dobrým Čechům zalichotilo, když si představili, že kdesi v Siamu, na Honolulu či na Havaji vyslovovalo se domorodou řečí jméno Praha, čeští studenti a Karlova universita.

⁶⁷ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Protokol č. X z porady profesorského sboru konané dne 13. června 1946, s. 4n; SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. X z porady profesorského sboru konané dne 24. června 1947, s. 3 a Protokol č. IX z porady profesorského sboru konané dne 22. června 1948, s. 5.

⁶⁸ SOkA Prachatice, Protokol č. II z porady profesorského sboru konané dne 22. listopadu 1945, s. 4; XXII. (II.) výroční zpráva, s. 15.

Všechny denní listy a československý rozhlas přinesly v těch dnech řady článků a úvah od osobností nejpopulárnějších a na místech v denních listech nejčelnějších o československém studentstvu a studentstvu vůbec a ve všech těchto článcích a úvahách shodnocena byla práce studentstva v minulosti, jeho boje a vítězství a jeho cíle do budoucnosti. Ve studentstvo vložena plná důvěra, že tento svět spraví a napraví, že odstraní zlo a naplní život dobrem, že prostě objeví zase člověka, jenž je skryt pod sutinami starého světa.⁶⁹

Bude-li pominuta pietní vzpomínka na vyhlazení Lidic uskutečněná jen ve školním roce 1945/46, bylo dalším výročím, jež se týkalo válečného období, výročí květnového povstání a osvobození československého území jednotkami americké a sovětské armády v roce 1945. V prvních dvou školních letech se oslavy nesly v duchu pietním – byl vzpomínán druhý národní odboj a byla uctívána památka padlých z řad československých občanů, kteří položili svůj život za osvobození vlasti. Na základě tohoto faktu a rovněž na základě toho, že se v programech obou slavností neobjevují zvláštní zmínky o zásluhách spojeneckých armád, lze usuzovat na to, že byl důraz kladen spíše na národní prvek a na roli Čechoslováků v průběhu povstání a osvobození. Odlišně tomu bylo při oslavách v květnu 1948. Zatímco v předešlých dvou letech nebyl zvlášť zdůrazněn konkrétní den, pozornost byla soustředěna na květnovou revoluci jako takovou, byl v roce 1948 jako „Den vítězství“ slaven 9. květen. Zároveň bylo skrze báseň „Poděkování Sovětskému svazu“ od S. K. Neumanna jasně dáno najevo, komu má Československo vděčit za své osvobození. Toto bylo podpořeno rovněž v závěru slavnosti, kdy zazněla jak československá, tak sovětská státní hymna.⁷⁰ Je nabíledni, že ráz oslavy v tomto školním roce byl přiměřeně uzpůsoben tak, aby odpovídal pouťorovému společenskému klimatu.

⁶⁹ Ke světovému sjezdu studentstva, in: Prachatické noviny. Nepochitický čtrnáctideník, roč. 1945, č. 11, Prachatice 1. prosince 1945, s. 3.

⁷⁰ SOKA Prachatice, Protokol č. X z porady profesorského sboru konané dne 13. června 1946, s. 4n; Protokol č. X z porady profesorského sboru konané dne 24. června 1947, s. 3; Protokol č. IX z porady profesorského sboru konané dne 22. června 1948, s. 5.

Je potřeba upozornit na to, že slavnost 9. května 1948 nebyla jedinou příležitostí, kdy byl na prachatickém gymnáziu připomínán Sovětský svaz. Kromě drobných narážek, jež byly činěny v hodinách dějepisu a občanské výchovy, příkladně v dubnu 1946 o 800. výročí založení Moskvy,⁷¹ či toho, že byla ve školním roce 1945/46 ve všech úředních místnostech a všech učebnách vedle obrazu prezidenta Beneše zavěšena i fotografie J. V. Stalina,⁷² že byla ve stejném roce do sbírky gramofonových desek objednána sovětská hymna⁷³ nebo že byla téhož roku uspořádána školní oslava k 28. výročí Rudé armády,⁷⁴ byly již v roce 1945 konány celoustavní oslavy říjnové socialistické revoluce. Jelikož archivní prameny, ať z roku 1945 či z roku 1947, při pojmenování této slavnosti nepoužívají přívlastek socialistická, ale přívlastek ruská,⁷⁵ je možno se domnívat, že primárním úkolem nebylo žáky politicky, respektive ideologicky ovlivnit ve prospěch socialismu, ale že jim spíše měla být připomenuta událost z relativně nedávných dějin státu, který byl nápomocen osvobození Československa a jemuž měl být za toto vyjádřen náležitý vděk. Na druhé straně se však nabízí otázka, proč se podobně nemluvilo o zásluhách americké armády a či proč na zdi nevisel také obraz amerického prezidenta; do jaké míry lze toto přisuzovat poválečným euforickým náladám vůči Sovětskému svazu nebo pouhé československé vděčnosti, do jaké míry lze toto chápat jako prvotní náznaky budoucího sovětského vlivu na československý vývoj.

3.4 Škola pracuje

Pracovní činnost žactva i profesorského sboru byla vedle výuky a oslavovacích podniků rovněž tím, co tvořilo náplň roku. Byla spojena

⁷¹ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 15.

⁷² SOkA Prachatice, Protokol č. I z porady profesorského sboru konané dne 18. října 1945, s. 2.

⁷³ Hlavní výroční zpráva za škol. rok 1945/46, s. 7.

⁷⁴ SOkA Prachatice, Protokol č. VIII z porady profesorského sboru konané dne 26. dubna 1946, s. 6.

⁷⁵ SOkA Prachatice, Protokol č. II z porady profesorského sboru konané dne 22. listopadu 1945, s. 4; XXII. (II.) výroční zpráva, s. 14; Protokol č. III z porady profesorského sboru konané dne 14. listopadu 1947, s. 8.

zejména s obnovou válkou poškozeného československého hospodářství. Jelikož Prachatice patřily do regionu, v němž převažovalo zemědělství, a též do oblasti, která byla, co se týče pracovních sil, postižena odchodem německého obyvatelstva, bylo nutné, aby se do různých, nejen zemědělských, prací zapojily široké vrstvy společnosti, mládež školou povinná a pedagogové nebyli výjimkou. Pracovní činnost se v životě školy stala natolik důležitou, že byla vedle změn ve stavu profesorského sboru, informací o žactvu, o průběhu výuky, oslavách či o klasifikaci vykazována v protokolech z porad profesorského sboru a ve výročních zprávách.

Již v prvním protokolu ze školního roku 1945/46 je uvedena poznámka, že byl podle výnosu ministerstva školství organizován sběr odpadních hmot – starého papíru, gumy a skla.⁷⁶ Protože gymnázium v té době revidovalo školní sbírky, především profesorskou a žákovskou knihovnu, a vyřazovalo z nich nacistické učebnice a příručky, disponovalo tedy dostatkem papíru, který mohl být odevzdán do sběru, byla pozornost soustředěna hlavně na sběr této suroviny. Za měsíce září a říjen a první listopadový týden bylo sebráno a odvedeno přes 920 kg papíru. Není bez zajímavosti, že bylo žactvo profesorským sborem vyzváno, aby kromě starého papíru shromažďovalo též staré gramofonové desky. Bylo totiž v plánu, že bude pro vyučovací účely hudební výchovy, češtiny, cizích jazyků i dějepisu založena sbírka gramofonových desek. Staré desky byly potřebné jako protihodnota při nákupu desek nových.⁷⁷ Tyto drobné práce, které se odbývaly v první polovině školního roku, byly v jeho druhé polovině doplněny žákovskou pomocí při zvelebování okolí ústavu. Studenti upravili chodníky kolem školní budovy, vyčistili a připravili školní zahradu k nadcházejícím jarním pracím.⁷⁸

Větším úkolem, před který bylo žactvo postaveno, byl sběr léčivých rostlin, jenž byl naplánován na letní prázdninové měsíce. Na konci

⁷⁶ SOKA Prachatice, Protokol č. I z porady profesorského sboru konané dne 18. října 1945, s. 6.

⁷⁷ SOKA Prachatice, Protokol č. II z porady profesorského sboru konané dne 22. listopadu 1945, s. 5n.

školního roku 1945/46 byli profesorem přírodopisu studenti poučeni, jaké byliny jsou vhodné ke sběru, byl podán výklad, jakým způsobem rostliny sbírat a jak je sušit. Zároveň byla žactvu zdůrazněna jejich povinnost ochrany přírody. Vzhledem k přírodním podmínkám prachatického okresu, byli studenti instruováni ke sběru třezalky, řebříčku, malinového a jahodového listí, mateřídoušky, heřmánku a lipového květu. Během léta bylo dohromady sebráno, usušeno a do prachatické lékárny odevzdáno přibližně 170 kg léčivých rostlin.⁷⁹ Čistý zisk z této akce činil 700 Kčs, z nich věnovala studentská samospráva 300 Kčs na sportovní zájezd do Vimperka a 400 Kčs na zařízení školního rozhlasu.⁸⁰

Jelikož Prachatice patřily, jak již bylo výše řečeno, do zemědělské oblasti, nastaly ty nejdůležitější práce, tj. sklizeň zemědělských plodin, v letních měsících a na začátku podzimu. Právě v tomto období bylo potřeba nasadit co největší množství pracovních sil. Během prázdnin se studenti i vyučující individuálně zapojili do žňových prací. Žactvo většinou pomáhalo u svých rodičů nebo příbuzných.⁸¹ Členům profesorského sboru bylo v červnu 1946 výnosem ministerstva školství doporučeno, aby se podle svých možností rovněž účastnili žní. Podle informací, které v říjnu téhož roku poskytlo ředitelství gymnázia žňové komisi prachatického okresního národního výboru, podíleli se na sklizni obilí po dobu čtyř týdnů v měsících červenci a srpnu všichni pedagogové.⁸² Tato pomoc, jež byla dosud vykonávána individuálně, byla po opětném začátku školního roku nahrazena pomocí organizovanou. Z žactva byly utvořeny brigády, obvykle čítající padesát až šedesát členů, které za součinnosti a dohledu některého z profesorů vyrážely do okolních obcí, aby tam byly nápomocny

⁷⁸ SOkA Prachatice, Protokol č. VIII z porady profesorského sboru konané dne 26. dubna 1946, s. 8.

⁷⁹ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Sběr léčivých rostlin v létě 1946. Hlášení závěrečné, ze dne 26. listopadu 1946, s. 950.

⁸⁰ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 21.

⁸¹ Tamtéž, s. 20.

⁸² SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 1, Spisy 1945–1946, inv. č. 314, Pracovní povinnost na prachatickém okrese. Stanovisko zemské školní rady v Praze o nerušeném chodu vyučování, ze dne 7. října 1946, s. 773.

zemědělcům. Takto bylo žactvo využito na začátku září 1946 ještě k žňovým pracím, při nichž strávilo 1808 hodin,⁸³ a v měsíci listopadu pak ke sklizni brambor, která si vyžádala 1008 pracovních hodin.⁸⁴

Od vyhlášení dvouletého budovatelského plánu v červenci 1946, potažmo od jeho převedení do legislativní podoby v říjnu téhož roku,⁸⁵ lze chápat většinu pracovních úkonů, které byly gymnazisty provedeny, jako příspěvek k plnění úkolů, jež byly v rámci dvouletého plánu vytyčeny. V návaznosti na tento celostátní plán byl prachatickým místním národním výborem vypracován dvouletý plán i pro město Prachatice (jeho titulní strana viz příloha č. 3). V něm byly stanoveny úkoly politické, hospodářské, úkoly lesního hospodářství, místního národního výboru, úkoly zemědělské, sociální, osidlovací a bytové, úkoly v oblasti školství a kultury a úkoly propagační.⁸⁶

Příkladně pokud jde o oblast lesního hospodářství, v jehož rámci se kromě jiného mělo dosáhnout zalesnění pěti hektarů pastvin a rozšíření lesních školek o výměru čtvrt hektaru,⁸⁷ byla koncem března místním národním výborem zaslána na ředitelství gymnázia prosba, aby se žactvo zúčastnilo zalesňování prachatických lesů: „M. N. V. se domnívá, že dlouhotrvajícími uhelnými prázdninami⁸⁸ není školní mládež příliš unavena. Ředitelství školy nechť poukáže na důležitost lesa z hlediska národohospodářského a zdravotního, neboť bez lesa není života a proto bez lesů není ani národa, ať se zdůrazní, jak bez lesů jest nezdravý ku př. kraj slánský. Mládež pozná, jak se les buduje, proč se tak děje a vzbudí se u ní cit k lesům. Práce spojená se sázením stromků není těžká a mládež ji snadno zastane. Každý žák, nechť alespoň odpracuje 12 až 16

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 21

⁸⁵ Zákon o dvouletém hospodářském plánu č. 192/1946 Sb. ze dne 25. října 1946, celé znění dostupné [online] z <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-192#3170407>.

⁸⁶ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Prachatice ve dvouletce!, Místní národní výbor Prachatice 1947, s. 1–6.

⁸⁷ Tamtéž, s. 3.

⁸⁸ Uhelné prázdniny, které muselo prachatické gymnázium vyhlásit kvůli nedostatku topiva, trvaly od 5. února do 18. března 1947, in: XXII. (II.) výroční zpráva, s. 23.

hodin, přinese s sebou motyčku a prázdnou plechovku na stromky. Za práci každý obdrží mzdu dle vyhlášky min. soc. péče. Sraz každý den v 7.30 hod. u budovy M. N. V. Prachatice. M. N. V. doufá, že nalezne u ředitelství školy pochopení, neboť jedině tak se zacelí rány po okupaci.⁸⁹ Ředitelství žádosti místního národního výboru vyhovělo a ve dnech 2., 3. a 8. dubna uvolnilo devatenáct žáků a žákyň, kteří sázení stromků v prachatických lesích věnovali celkem 248 hodin.⁹⁰

V jarních měsících roku 1947 se nesázely jenom stromky. Na neosídlené ploše v pohraniční prachatického správního okresu, kterou bylo potřeba zemědělsky zužitkovat, byl částečně vyset oves a částečně len, plodina, kterou podle slov prachatického okresního národního výboru „naše hospodářství tolik potřebuje“.⁹¹ Na tomto se gymnazisté ještě nepodíleli, na pomoc byli povoláni až ve druhé třetině září, kdy bylo nutné lnom osetou plochu o rozměru 150 hektarů⁹² sklídit a kdy se okresnímu národnímu výboru nedostávalo pracovních sil ani potřebného technického zabezpečení. Byla proto svolána schůze, již byli účastni ředitelé prachatických škol, dále všechny závodní rady a předseda rodičovského sdružení. Předseda okresního národního výboru vysvětlil všem přítomným závažnost celé věci a požádal je o poskytnutí pomoci.⁹³ Školám, které se zapojí do akce, bylo přislíbeno, že na ně bude pamatováno při distribuci uhlí v zimním období, aby nemusely zastavit vyučování v důsledku nedostatku topiva jako loňského roku a aby žákům mohly nahradit hodiny, které budou kvůli sklizni lnu zameškány. Zároveň byl přislíben výdělek v hodnotě 25 000 až 30 000 Kčs. Vzhledem k naléhavosti situace a jistě též vzhledem k přislíbeným požitkům se gymnázium rozhodlo, že pomůže. O svém záměru telegraficky zpravilo zemskou školní radu.⁹⁴ Ta ovšem

⁸⁹ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Účast žactva při zalesňování, ze dne 28. března 1947, s. 191.

⁹⁰ XXII. (II.) výroční zpráva, s. 21.

⁹¹ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Zapojení škol do akce trhání lnu, ze dne 19. září 1947, s. 651.

⁹² SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Třídenní pracovní výpomoc na trhání lnu. Hlášení, ze dne 20. září 1947, s. 637.

⁹³ SOkA Prachatice, Zapojení škol do akce trhání lnu, s. 651.

⁹⁴ SOkA Prachatice, Třídenní pracovní výpomoc na trhání lnu, s. 637.

nesdílela pracovní nadšení prachatického ústavu. Zprávu o vyslání pomoci sice schválila, učinila tak ale zcela výjimečně. Námitky měla zejména proti tomu, aby šlo žactvo pracovat místo školního vyučování. Rovněž nebyla spokojená s tím, jakým způsobem byla ředitelstvím postavena před hotovou věc. Podle jejího názoru nešlo v daném případě o nebezpečí z prodlení, jako například při požáru nebo mandelince bramborové, ale „jen o trhání lnu“.⁹⁵ Toto pouhé trhání lnu nicméně gymnáziu vyneslo 26 650 Kčs.⁹⁶

Zmínka zemské školní rady o mandelince bramborové nebyla náhodná. V srpnu 1947 bylo totiž ministerstvo školství nuceno vyhlásit „Hledací službu“ v protimandelinkové akci. Československé bramborářství bylo ohroženo mandelinkou bramborovou, podobně jako okolní státy. Bylo proto ministerstvem žádáno, aby vyučující všech typů škol poučili mládež o nutnosti účasti obyvatelstva na zjišťování nebezpečí plynoucího z výskytu mandelinky bramborové. Veškeré známky přítomnosti tohoto škůdce v bramborových kulturách, kulturách rajských jablek a plevelů lilkovitých měly být hlášeny nejbližšímu místnímu národnímu výboru.⁹⁷ V souvislosti s tímto je potřeba upozornit na to, že zpráva zemské školní rady je zcela prostá negativních poznámek dávajících do spojitosti mandelinku bramborovou a Spojené státy americké nebo západní země a jejich záměr rozšířit do Československa tento škodlivý hmyz, za jeho pomoci zničit úrodu a nabourat tak národní hospodářství. Tento jev a zároveň označování mandelinky bramborové za „amerického brouka“ je příznačné až pro pozdější dobu.

Problém se lnem a mandelinkou však nebyl jediným problémem, který musel být vyřešen. Podobně jako v roce 1946 bylo též v roce 1947

⁹⁵ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Třídenní pracovní výpomoc na trhání lnu, ze dne 13. října 1947, s. 724.

⁹⁶ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. V z porady profesorského sboru konané dne 26. ledna 1948, s. 2.

⁹⁷ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, „Hledací služba“ v protimandelinkové akci za pomoci školní mládeže, ze dne 8. srpna 1947, s. 620.

nutné zajistit dostatek pracovních sil na žňové práce: „V současné době, jak je známo z denního tisku i rozhlasu, je zásobovací situace v obilí velmi vážná. Nedostává se nám 10.000 vagonů obilí. Tento nedostatek může být zvládnut jen společným a činorodým nadšením a pod společnou odpovědností celého národa. [...] Vláda učinila národní výbory osobně odpovědnými za to, že ani píď půdy nezůstane neobdělána a že sklizeň i jiné neodkladné práce zemědělské budou provedeny řádně a včas. Po zkušenostech z let 1945 a 1946 s pracovními brigádami v zemědělství vydalo ministerstvo zemědělství [...] směrnice, dle nichž bude spočívatí nejdůležitější změna proti dosavadnímu provádění pomocných akcí v tom, že bude prohloubena přímá pracovní družba měst a venkova tím způsobem, že v závodech, úřadech, ústavech, školách, politických stranách [...] budou připraveny předem stálé pohotové zemědělské brigády s pevným, celoročním určením pracovního místa, takže pomoc nastoupí v době špičkových prací na přímé vyžádání automaticky. Místní národní výbor v Prachaticích s plným vědomím odpovědnosti apeluje na všechny, aby neprodleně přistoupily k utvoření těchto pohotovostních brigád [...] MNV je přesvědčen, že tato akce k zajištění chleba pro národ nalezne u všech složek veřejného života jakož i u jednotlivých občanů plné pochopení. Svou účastí v pohotové zemědělské brigádě dokáže každý občan činem svou lásku k republice!“⁹⁸

Ne že by prachatické gymnázium nechtělo prokázat svou lásku k republice, ředitelství ve své zprávě pro zemskou školní radu ze začátku září 1947 jako důvod, proč na ústavu nemohla být vytvořena pohotovostní dobrovolná zemědělská brigáda, uvedlo zemědělský původ žactva a také to, že mnoho žáků mělo příbuzné, u nichž mohlo během prázdnin pracovat. Z žáků, kteří neměli příbuzné na venkově, byla vytvořena skupina dobrovolníků na česání chmele. Ostatní žáci byli vyzváni, aby se v místech svého prázdninového pobytu podíleli na žních podle pokynů

⁹⁸ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Organizace dobrovolné pracovní výpomoci v zemědělství 1947. Pohotovostní zemědělské brigády, ze dne 5. května 1947, s. 303.

místních rolnických komisí nebo se zúčastnili jiných prací důležitých pro splnění hospodářského plánu – takto příkladně zalesňovacích prací nebo činností v továrnách. Stejně byl instruován i profesorský sbor.⁹⁹ Být žákem v poválečné době tak neznamenal pouze se učit...

4 GYMNÁZIUM V LETECH 1948–1956

4.1 Reformy školství

Značné změny, kterými bylo prodchnuto období po druhé světové válce a které se dotýkaly všech sfér života československých občanů, se nevyhnuly ani oblasti školství, a to z několika důvodů. Zejména bylo potřeba, aby byl školský systém, do té doby spočívající na celé řadě různorodých předpisů, některé pocházely ještě z doby Rakousko-Uherska, postaven na jednotný právní základ. Dále bylo nutné, aby školská soustava rovněž vyhovovala novým zájmům a potřebám státu.¹⁰⁰ „Zkušenosti z posledních let ukázaly, že český dorost se neškolí a nezařazuje do povolání takovým způsobem, jaký by byl žádoucí pro zdárný hospodářský a kulturní vývoj státu. Příliš značné procento dorostu studuje na středních školách a na školách obchodních a neúměrně mnoho hochů se hlásí do učení v některých přitažlivých oborech, na př. v kovoprůmyslu. Naproti tomu jsou téměř opomíjeny důležité hospodářské obory, jako hornictví, hutnictví, stavební řemesla a ovšem i zemědělství. Také jednotlivé fakulty universit a technik jsou obsazeny nerovnoměrně. Příliš mnoho posluchačů studuje na vysoké škole obchodní, na filosofické fakultě, na medicíně a právech a naproti tomu je opomíjeno studium

⁹⁹ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Organizace národních žní, ze dne 8. září 1947, s. 553.

¹⁰⁰ Otokar CHLUP – František KAHUDA – Karel KRÁL, Školský zákon. Výklad zákona a prováděcích předpisů, Praha 1949, s. 36n

inženýrství zeměměřičského, stavebního, chemického a fakulty pedagogické [...]“¹⁰¹

Toto tvrzení je možné dokumentovat také na příkladu prachatického gymnázia. V listopadu 1947 byl ministerstvu školství zaslán přehled, jaké školy studují či v jaké oblasti pracují abiturienti ze školního roku 1946/47. Z třinácti maturantů se jich pět přihlásilo na vysokou školu, zbytek se věnoval praktickým povoláním v průmyslu, živnostech a obchodu. Žádný z maturujících si nezvolil zaměstnání v zemědělství nebo studium na některé vysoké škole, na níž se vyučovaly zemědělské obory (příkladně zemědělské inženýrství nebo lesní inženýrství).¹⁰²

Z těchto důvodů se Státní úřad plánovací, vzniklý v roce 1945, začal hned v prvním roce své činnosti zabývat otázkou optimálního pracovního zařazení obyvatelstva a zjišťoval na základě očekávaného vývoje jednotlivých oborů hospodářských a kulturních, jaký počet pracovníků by měl být pro tyto k dispozici. Podle šetření byly Státním úřadem plánovacím, za spolupráce ministerstva sociální péče a ostatních ministerstev, v roce 1946 vypracovány „Rámcové směrnice pro plánovité školení a včleňování patnáctiletého dorostu do povolání“ a „Orientační směrnice pro vysokoškolský dorost“. Podobné instrukce byly sestaveny též v roce 1947. V uvedených dokumentech bylo obsaženo rozdělení pracovních oborů podle jejich důležitosti a podle toho, kam má být dorost prioritně zařazován. Mezi nejvýznamnějšími bylo jmenováno zemědělství a lesnictví, hornictví, výroba stavebních hmot, hutnictví, stavební průmysl, sklářství. Ve směrnících byly také u jednotlivých oborů stanoveny kvóty, jež určovaly, jaký počet dorůstající mládeže má být do toho kterého odvětví začleněn.¹⁰³ (Plnění plánu školení a včleňování patnáctiletého dorostu do povolání v českých zemích viz přílohy č. 4 a 5.)

¹⁰¹ Bohuslav GLOS, Plánovitá distribuce pracujících. Problém pracovních sil v poválečném Československu, Praha 1948, s. 41.

¹⁰² SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Střední školy v Čechách a na Moravě. Zaměstnání abiturientů z r. 1946/47, s. 801.

¹⁰³ GLOS, s. 42n.

Ačkoli se mohlo žactvo svobodně rozhodnout, jakému oboru se chce v budoucnu věnovat, bylo nutné mu však, vzhledem k potřebám společnosti a ke kvótám stanoveným ve směrnicích, „pomoci“. Za tímto účelem byly v jednotlivých regionech zřizovány poradny, které se snažily žáky ve výběru povolání nasměrovat.¹⁰⁴ Popularizaci opomíjených oborů měly být kromě poraden nápomocny i další prostředky – pro dorost byly budovány internáty, byly zavedeny odměny za práci, tzv. vychovávací příspěvky, rovněž byly pořádány výstavy, které měly žákům přiblížit pracovní obory, zvláště ty méně oblíbené, a na školách bylo žactvo upozorňováno, ve kterých odvětvích bude mít nejlepší vyhlídky. Co se týče vysokých škol, byla podporována snaha, aby byly obsazovány rovnoměrněji s ohledem na to, v jakých oblastech byl očekáván nedostatek odborných pracovních sil. Proto byly budoucím posluchačům, středoškolským studentům, doporučovány především ty obory, které nebyly tak hojně navštěvovány. Podle Státního úřadu plánovacího bylo potřeba, aby byli vychováni odborníci zeměměřiči, strojní a stavební inženýři, farmaceuti a pedagogové pro nižší školní stupně.¹⁰⁵ Tyto skutečnosti důležité pro hospodářskou sféru státu bylo proto nutné, vedle již výše zmíněné právní roztříštěnosti školského systému, vzít do úvahy při přípravách nové školské reformy.

4.1.1 Školská reforma 1948

Dne 21. dubna 1948 byl Ústavodárným Národním shromážděním schválen vládní návrh zákona o základní úpravě jednotného školství. „Školský zákon je dílo, které spolu s ústavou, se zákonem o národním pojištění, se zákony o znárodnění přírodního bohatství, průmyslu, velkoobchodu a peněžnictví i se zákonem, který vlastnictví půdy opírá o zásadu, že půda patří tomu, kdo na ní pracuje – klade pevné základy lidově demokratickému řádu republiky. Všichni, kdož přispěli k tomu, aby

¹⁰⁴ Lenka KALINOVÁ, *Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1959*, Praha 2007, s. 93.

¹⁰⁵ GLOS, s. 44–47.

se konečně naplnilo mnohaleté úsilí učitelských generací, zasloužili se o národ a o stát.“¹⁰⁶

I když byla idea jednotné školy, vtělená do nového školského zákoníku, uvedena v život až po „vítězném únoru“ 1948, není možné ji počítat mezi ryzí výdobytky lidově demokratického režimu. Myšlenka jednotné školy, přestože nebyla teoreticky domyšlena, se objevovala v různých evropských státech již v 19. století, výjimkou nebyla ani habsburská monarchie.¹⁰⁷ Po skončení první světové války a po vzniku samostatného Československa bylo předpokládáno, že reforma školství v duchu zavedení jednotné školy bude uskutečněna. Byly vedeny četné diskuze, probíhaly ankety, vznikaly mnohé odborné články, leč bylo přistoupeno jen k dílčím změnám. Byly vydány toliko některé menší zákony a výnosy týkající se jen některých druhů škol.¹⁰⁸ Jako příklad lze uvést reformu střední školy, jež byla zahájena v roce 1930 a jež si kladla za cíl vytvoření jednotného základního dvouletého stupně, který se měl týkat všech typů středních škol a měl se co nejvíce přiblížit třídám školy měšťanské. Za tímto účelem byly pozměněny rozvrhy, zejména v oblasti výuky cizích řečí. V prvních a druhých třídách středních škol bylo upuštěno od výuky dvou a více cizích jazyků – pro školy s vyučovací řečí československou byla jako cizí jazyk ustanovena němčina, ve školách, kde bylo vyučováno v jiném jazyce než československém, byl jako druhý jazyk určen jazyk státní, tj. československý.¹⁰⁹ Nicméně realizaci reformy celé školské soustavy se provést nepodařilo, i díky vypuknutí druhé světové válce. Bylo tedy zcela logické, že po jejím skončení byly myšlenky o jednotné škole znovu oživeny a dále propracovávány.¹¹⁰

¹⁰⁶ Věstník Ministerstva školství a osvěty, ročník IV, sešit 9, in: Věstník Ministerstva školství, věd a umění, ročník IV. (1948), Praha 1949, s. 178.

¹⁰⁷ Václav PŘÍHODA, Myšlenka jednotné školy, Praha 1948, s. 17n.

¹⁰⁸ CHLUP – KAHUDA – KRÁL, s. 37.

¹⁰⁹ Rudolf NEUHÖFER, Střední školství. Soustavný svod předpisů platných pro střední školy a učitelské ústavy, Praha 1935, s. 52n.

¹¹⁰ František MORKEŠ, Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích, Praha 2002, s. 53.

Na stránkách denního tisku, v odborných i laických časopisech byly uveřejňovány četné výměny názorů o tom, jakým směrem by se měla školská reforma ubírat. Do debaty se zapojovali jak lidé z praxe, především vyučující působící na středních školách, tak mnozí odborníci z řad vysokoškolských profesorů.¹¹¹ Reformou měl být podle nich odstraněn školský systém, který připouštěl vícečlennou strukturu škol pro výchovu dětí v době povinné školní docházky. V Československu byla zatím uplatňována struktura: škola obecná – škola měšťanská – nižší střední škola, tj. systém, který byl podle reformátorů zcela nevyhovující a také nedemokratický. Dále bylo potřeba, aby byla vedle školy I. stupně zavedena ještě škola II. stupně, která by byla povinná pro všechny děti. Jelikož do škol tohoto stupně měly být začleněny i nižší stupně středních škol, bylo potřeba tyto oddělit od stávajících škol středních, přebudovat je a pak je začlenit mezi školy II. stupně. Protože I. a II. stupeň jednotných škol, jak již bylo řečeno, měl být povinný pro všechny děti, musel být také všem přístupný. To by mohlo být realizováno tím, že by odpadly přijímací zkoušky, kterými bylo dosud nutné před vstupem na nižší střední školu projít. Povinná školní docházka by končila tímto II. stupněm. Všem nadaným dětem pak mělo být umožněno navštěvovat školy III. a IV. stupně. IV. stupeň byl předpokládán jako označení pro vysoké školy. Ti, kdož by v patnácti letech ukončili povinnou školní docházku II. stupněm jednotné školy, by měli mít podle reformátorů stejné ohodnocení, a tím pádem také stejné oprávnění. Takto tedy měla být odstraněna ona nedemokratičnost ve školském systému, která byla založena na odlišném oprávnění absolventů obecných, měšťanských a nižších středních škol.¹¹²

¹¹¹ Mezi vyučující, kteří se zapojili do debaty o jednotné škole, lze uvést např. předsedu školské komise zájmového odboru profesorů středních škol R. Skřečka nebo hlavního mluvčího středoškolských profesorů J. Lomského, in: František KAHUDA, *Škola jednotná a škola střední*, Praha 1947, s. 4. Mezi odborníky lze jmenovat dr. Františka Kahudu, ministra školství v letech 1954–1963, in: MORKES, s. 63. Dále například prof. Václava Příhodu, odborného poradce na poválečném ministerstvu školství, in: Alena VALIŠOVÁ – Hana Kasíková, *Pedagogika pro učitele*, Praha 2007, s. 84.

¹¹² KAHUDA, s. 9n.

Další otázka, kterou bylo v souvislosti s reformou nutné vyřešit, se týkala toho, zda má být jednotná škola nějakým způsobem diferencována. Zda stejná příležitost ke vzdělání, jež měla být reformou všem zaručena, měla být chápána rovněž jako stejnost ve vzdělání, tj. zda měly být vytvořeny pro všechno žactvo jednotné osnovy, aniž by se přihlédlo k individuálním schopnostem toho kterého dítěte. Tento princip, kdy by všichni měli mít přístup ke vzdělání, a to ke vzdělání stejnému, byl základním pilířem jednotné školy uniformní. Naopak s individuálními rozdíly počítali zastánci jednotné školy diferencované, mezi nimi příkladně profesor Václav Příhoda. Výchova na diferencované škole by byla pro všechno žactvo stejná, avšak výuka by byla přizpůsobena podle nadání, speciálních schopností, zájmů a potřeb žáků.¹¹³

Budoucí ministr školství František Kahuda, kterého je možno také pokládat za příznivce diferencované jednotné školy, se k diskusi o nutnosti vést reformu v duchu jednotného školského systému vyjádřil takto:

„Přemýšlíme a diskutujeme o tom, jak zlepšovat život, jak jej učinit blaženější, jak přenášet štěstí a radost do dětských srdcí a myslí, jak zajišťovat mír. Jsme všichni povinni to dělat. Žádá to na nás přítomnost, neodpustila by nám to budoucnost. [...]

Studia budou nepochybně dlouhá, ale solidní. A jakmile si každý osvojí od dětství poznání, že praxi a vědění nelze od sebe oddělovat, nepůjde lidská činnost po dvojí koleji. Nebudeme se divit, uvidíme-li, jak dělník opouští svěrák, aby šel na přednášku, jak vezme po práci dobrou knihu, jak půjde s kamarády z dílny do divadla, aby se osvěžil, jak zkoumá ve studijním kroužku ten či onen problém sociální nebo filosofický, jež náležitě zhodnotit umožní mu jeho předchozí vzdělání.

Každý podle svých schopností zaujme místo, kde bude pro společnost nejužitečnější.

¹¹³ PŘÍHODA, s. 32.

Až se všem lidem dostane dobrého obecného vzdělání, až se naučí zdravě a vskutku svobodně usuzovat, nebudeme mít té neuvědomělé a beztvárné masy přístupné nejnebezpečnější propagandě, ale silné lidi vědomé svých povinností, kteří půjdou svobodně k budoucnosti, o níž plným právem doufáme, že bude lepší než naše přítomnost. [...]

A k těmto krásným slovům můžeme nakonec jen dodat s Ferdinandem Buissonem:¹¹⁴ „Proč chceme jednotnou školu? Ve jménu svědomí!“¹¹⁵

Jak bylo uvedeno na začátku této kapitoly, byla jednotná škola uvedena do praxe školským zákonem č. 95/1948 Sb., který byl schválen Ústavodárným Národním shromážděním dne 21. dubna 1948. Kromě škol vysokých, vojenských a bohosloveckých učilišť se zákon vztahoval na všechny stupně a druhy škol na celém státním území. Ty byly včleněny do jednotné školské soustavy, všem jim byl stanoven společný výchovný cíl a vzdělávací úkol. Výchova na všech stupních a druzích škol měla být založena na týchž ideových základech, tj. lidově demokratických, a měla směřovat k jednotnému cíli, tj. k prospěchu národnímu a státnímu. Vzdělávací (učební) úkoly jednotlivých školských stupňů a druhů byly odlišeny podle duševní a tělesné vyspělosti žactva a podle účelu a funkce každého stupně a druhu v školské soustavě. Podle dikce školského zákona mělo platit, že v péči školy bylo bezplatné, obecné i odborné vzdělání, které mělo být podmínkou správného zapojení dorostu do pracovního prostředí.¹¹⁶

Předním úkolem školského zákona bylo právní a organizační sjednocení školství v českých zemích a na Slovensku a z něho vyplývající ideová jednotnost školní výchovy a školního vzdělání na celém území

¹¹⁴ Ferdinand Édouard Buisson (* 1841 Paříž, †1932 Thieuloy-Saint-Antoine), francouzský akademik, socialista, pacifista, přispěl k modernizaci francouzského základního školství, v roce 1927 mu byla udělena Nobelova cena míru, in: Životopis Ferdinanda Buissona, Nobelprize.org. The Official Web Site of the Nobel Prize, dostupný [online] z http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1927/buisson-bio.html.

¹¹⁵ KAHUDA, s. 43n.

¹¹⁶ CHLUP – KAHUDA – KRÁL, s. 38–47.

státu. Hlavní zásadou zákona byla jednotnost školské soustavy v duchu myšlenky jednotné školy založená na rovném právu všech občanů ke vzdělání.¹¹⁷ Mládež měla být vychovávána a vzdělávána bez rozdílu původu, společenského postavení a náboženského vyznání ve školách těchto stupňů: škola mateřská pro děti od tří do šesti let, škola I. stupně (národní) pro děti ve věku šest až jedenáct let, škola II. stupně (střední) pro žáky od jedenácti do patnácti let a škola III. stupně, která byla určena pro mládež starší patnácti let. Mezi školy III. stupně patřily základní odborné školy, zpravidla tříleté, jež byly povinné pro ty, kteří se po ukončení základní devítileté školní docházky rozhodli nepokračovat na některé z výběrových škol III. stupně a nastoupili do zaměstnání, například v zemědělství, nebo zůstali v domácnosti nebo se začali učit nějakému řemeslu. Tato mládež, ačkoli již pracovala, musela navštěvovat základní odborné školy, a to podle oboru, který si sama zvolila. Na těchto typech škol nebyla zavedena každodenní docházka, vyučovalo se jeden až dva dny v týdnu nebo se učilo denně, ale jen dva nebo tři měsíce ve školním roce.¹¹⁸

Mezi výběrové školy III. stupně náležela nepovinná odborná škola a vyšší škola. Tato se pak ještě dělila na dva druhy, a to na vyšší odbornou školu a na gymnázium. Oba tyto typy vyšších škol byly určeny především pro ty nejschopnější děti, připravovaly své žáky ke studiu na vysokých školách. Podle možností mělo být na těchto druhích škol přihlíženo k individuálním odlišnostem žactva (dovednostem, nadání), měla zde tedy být uplatněna zásada vnitřní diferenciaci. Žák, který úspěšně dokončil poslední ročník vyšší odborné školy nebo gymnázia, se měl podrobit závěrečné zkoušce. Původní zkouška dospělosti, jíž se dříve ukončovala studia, byla povinná pouze na středních školách. Na vyšších odborných

¹¹⁷ Rovný přístup ke vzdělání byl vtělen i do článku 26 deklarace základních lidských práv OSN z prosince 1948. Právo na vzdělání, které mělo být bezplatné, považuje Deklarace za jednu z podmínek odstranění nerovností ve společnosti, in: Všeobecná deklarace základních lidských práv, dostupná [online] z <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>.

¹¹⁸ CHLUP – KAHUDA – KRÁL, s. 47n; MORKES, s. 55.

školách byla pouze fakultativní, a to jen pro absolventy vyšších škol zemědělských, kteří chtěli pokračovat ve studiu na vysoké škole. Školský zákon nově zaváděl povinnou závěrečnou zkoušku i pro vyšší odborné školy.¹¹⁹

Z dnešního pohledu velmi zajímavý a do jisté míry také obtížně představitelný byl předpis školského zákona, který stanovoval, aby žáci výběrových škol byli povinni, kromě posledního ročníku, v každém školním roce tělesně pracovat po dobu čtyř týdnů v některém hospodářském oboru, zejména v zemědělství, průmyslu, řemesle a obchodu. Podobné nařízení platilo i pro žactvo středních škol, tj. pro žáky škol II. stupně. Zde se naopak tato povinnost vztahovala pouze na žáky posledního ročníku. Argumentem zařazení pracovní činnosti mezi žákovské a studentské povinnosti bylo, aby se žáci seznámili „s pracovním prostředím tělesně pracujících. Tím se vytvoří nejlepší podklad pro vznik budoucího pouta důvěry mezi pracujícími rukou a duchem a potlačí případné sklony k povýšenosti a kastovníctví.“¹²⁰

Přijetí nového zákona o základní úpravě jednotného školství se neobešlo bez pronášení četných proslovů, rozhlasových přenosů, pořádání manifestací (viz příloha č. 6) a školních oslav. Řečnilo se především na 106. plenární schůzi Ústavodárného Národního shromáždění ze dne 21. dubna 1948, která měla na pořadu schválení nového zákona.¹²¹ Mezi referenty lze jmenovat poslance Ladislava Koubka, zpravodaje kulturního a informačního výboru, který zákon uvedl a charakterizoval ho jako splnění odkazu Jana Amose Komenského – tím, že se zpřístupní vzdělání všem.¹²² S hlavním projevem vystoupil ministr školství a osvěty Zdeněk Nejedlý: „[...] po třetí zde přistupujeme

¹¹⁹ CHLUP – KAHUDA – KRÁL, s. 47n, 110n.

¹²⁰ Tamtéž, s. 94, 95, 110.

¹²¹ Stenoprotokol 106. schůze Ústavodárného Národního shromáždění možno nalézt na webu Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny, dostupné [online] z <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/106schuz/s106001.htm>.

¹²² MORKES, s. 54.

k velkému zákonodárnému dílu, které se dotýká samé struktury národa. Byl zde zákon o znárodnění průmyslu po hospodářské stránce, zákon o národním pojištění po sociální stránce, a dnes přistupujeme k podobnému dílu kulturnímu zákonem o základech vzdělání naší mládeže a tím veškerého našeho lidu. [...] Dnes klademe tento zákon na stůl slavné sněmovny. Nemohu jinak než říci, že dnes, v tuto chvíli jdou dějiny národa touto síní. [...] Budeme vychovávat opravdu především dobrého a užitečného občana, a proto budeme vychovávat všechnu naši mládež jednotně. [...] Dále budeme vychovávat mládež rozumově, [...] Chceme dále vychovat naši mládež charakterově [...] A konečně chceme mládež vychovat národně. [...]“¹²³ Svůj proslov k zákonu o jednotném školství připojil také ministr zdravotnictví Josef Plojhar a Ladislav Novomeský, pověřenec školství a osvěty na Slovensku.¹²⁴

Co se školních oslav týče, nebylo pozadu ani prachatické gymnázium. Hned následujícího dne po přijetí nového školského zákona se v ústavní aule konalo místo 3. a 4. vyučovací hodiny slavnostní shromáždění všeho žactva. Na úvod slavnosti byla uvedena předehra k Smetanově Prodané nevěstě, poté následovala přednáška o výhodách a přednostech školského zákona a referát o přechodné organizaci III. stupně dosavadních středních škol. Slavnost byla zakončena dotazy z řad žactva a diskuzí. Ve zbytku dne měli žáci volno.¹²⁵ Pokud jde o rozhlasové projevy, je možné se domnívat, že řada žáků doma vyslechla také proslov Zdeňka Nejedlého Nový školský zákon, který byl odvysílán v neděli 25. dubna 1948,¹²⁶ a to v rámci cyklu rozhlasových nedělních projevů, které Nejedlý pravidelně připravoval k různým aktuálním tématům domácím i zahraničním.

¹²³ Projev ministra školství a osvěty prof. Dr. Zdeňka Nejedlého na 106. plenární schůzi Ústavodárného Národního shromáždění ze dne 21. dubna 1948, in: CHLUP – KAHUDA – KRÁL, s. 43nn.

¹²⁴ Věstník Ministerstva školství a osvěty, ročník IV, sešit 9, in: Věstník Ministerstva školství, věd a umění, ročník IV. (1948), Praha 1949, s. 180.

¹²⁵ SOkA Prachatice, Protokol č. IX z porady profesorského sboru konané dne 22. června 1948, s. 5.

¹²⁶ Zdeněk NEJEDLÝ, Nedělní epištoly, sv. č. III, Rok 1948, Praha 1954, s. 72–78.

4.1.2 Školský zákon 1953

Zákon o jednotné škole, který byl s takovou velkou pompou schválen, zůstal v platnosti pouhé čtyři roky. Byl nahrazen novým školským zákonem č. 31/1953 Sb. ze dne 24. dubna 1953. Rozhodnutí o nutnosti přijmout nový školský zákon padlo již v září 1952 na zasedání předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa. Důvod, proč zákon z roku 1948 nevyhovoval, byl spatřován zejména v tom, že jím byla zavedena příliš dlouhá povinná školní docházka. Jak již bylo výše řečeno, žáci trávili na povinném I. a II. stupni jednotné školy devět let. K nim se připojily dva až tři roky povinné základní odborné školy III. stupně nebo až čtyři roky na výběrové škole III. stupně. Pro potřeby národního hospodářství, vzhledem k obtížné ekonomické situaci, bylo neúnosné, aby byla povinná školní docházka takto časově náročná. Další důvod, proč bylo potřeba připravit nový školský zákon, tkvěl v tom, že ačkoli si školská norma z roku 1948 v rámci svého výchovného cíle předsevzala také ideové (lidově demokratické) sepětí všech stupňů škol, naplňovala ho, podle názoru předsednictva ÚV KSČ, nedostatečně. Předsednictvo od nové úpravy školského systému vyžadovalo, aby v ní bylo k ideové, nyní již socialistické, výchově více přihlédnuto; zároveň bylo požadováno, aby byl nový zákon vytvořen s ohledem na sovětské zkušenosti a vývoj sovětského školství.¹²⁷

„Skvělá sovětská škola, vytvořená nejlepšími marxistickými pedagogy“¹²⁸ se tak stala vzorem pro novou školskou soustavu, jež měla vychovat a dokonale připravit nové občany, dělníky, rolníky a inteligenci, kteří se budou aktivně podílet na budování socialistické společnosti. Tohoto mělo být dosaženo jen tehdy, bude-li škola spjata „s velkými úkoly

¹²⁷ MORKES, s. 59.

¹²⁸ Projev Dr. Jaroslava Krofty, poslance Národního shromáždění republiky Československé a zpravodaje kulturního výboru, k vládnímu návrhu zákona o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), který byl přednesen na 75. schůzi Národního shromáždění dne 24. dubna 1953, stenoprotokol celé schůze k nalezení na webu Společné česko-slovenské digitální parlamentní knihovny, dostupné [online] z <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/075schuz/s075001.htm>.

socialistického budování a s politickým, hospodářsko-technickým a kulturním rozvojem vlasti a s její obranou“.¹²⁹ Nelze se ubránit dojmu, že je těmito úvodními ustanoveními školského zákona dáována přednost výchově před vzděláním, které je sice pro společnost důležité, ale pouze co do produkce dostatečně kvalifikovaných pracovních sil; důraz je kladen na to, aby školy opouštěly sice vzdělané, ale především socialisticky uvědomělé pracovní síly.

Nejnižším stupněm školské soustavy byly mateřské školy pro děti od tří do šesti let. Byly nepovinné a byly přednostně určeny pro děti zaměstnaných rodičů. Oproti předešlému školskému zákonu byla tato podmínka u mateřských škol zavedena nově. Je otázka, zda bylo toto ustanovení myšleno tak, aby bylo ulehčeno pracujícímu člověku – bude se mu lépe pracovat, protože bude vědět, že je o jeho ratolest postaráno. Nebo zda bylo myšleno jako jakýsi nátlak – bude muset pracovat, protože jinak mu dítě do školky nevezmou.

Po mateřské škole, tj. od dovršených šesti let věku, začínala základní, povinná, osmiletá školní docházka. Základní všeobecné vzdělání, které bylo pro všechny děti bezplatné, bylo možno získat buď na osmileté střední škole, nebo v prvních osmi ročnících jedenáctileté střední školy. Osmiletá střední škola připravovala žáky pro výkon povolání nebo pro další studium na odborné škole, byla rovněž přípravnou fází pro získání vyššího všeobecného vzdělání, kterého bylo možno dosáhnout studiem ve třech posledních ročnících jedenáctileté střední školy.¹³⁰ V posledním ročníku osmileté střední školy skládali žáci závěrečnou zkoušku ze dvou povinných a jednoho volitelného předmětu.¹³¹ Po úspěšném ukončení studia na této škole nebo po úspěšném absolvování osmi postupných tříd jedenáctileté školy mohl být žák přijat ke studiu na odborné škole nebo mohl pokračovat v IX., X. a XI. ročníku jedenáctileté školy. Odborné školy

¹²⁹ Zákon ze dne 24. dubna 1953 č. 31/1953 Sb. o školské soustavě a vzdělávání učitelů (školský zákon), in: Sbírnka zákonů republiky Československé, ročník 1953, částka 18, Praha 1953, s. 193.

¹³⁰ Tamtéž, s. 193.

poskytovaly vzdělání pro jednotlivá odvětví hospodářství, státní správy a kulturního života. Poslední tři ročníky jedenáctileté střední školy byly chápány především jako příprava ke studiu na vysoké škole.¹³²

I když se přechod dosavadních škol národních, středních a přechod gymnázií na školy nové školské soustavy měl uskutečnit až počátkem školního roku 1953/54, bylo nutné se vyrovnat s tím, že ve školním roce 1952/53 budou povinnou školní docházku končit jak žáci IV. ročníků původních středních škol II. stupně, tak i žáci III. ročníků, kteří spadali již pod budoucí osmiletou střední školu. Oproti svým končícím kolegům z IV. ročníků byli o jeden rok školní docházky ochuzeni. Vládní nařízení z května 1953 jim proto pro školní rok 1953/54 dávalo na výběr buď studium v IX. ročníku jedenáctileté střední školy, nebo studium na odborné škole, mohli se také přihlásit do jednoročního vzdělávacího kurzu. Podobná situace nastala také u studentů III. a IV. ročníků gymnázií. Studenti IV. ročníků složili závěrečnou zkoušku podle plánu. Aby ji mohli vykonat i žáci III. tříd, musely být pro ně zřízeny prázdninové kurzy, které by je ke zkoušce připravily.¹³³ Takto bylo učiněno i v Prachaticích. Gymnázium na léto 1953 zorganizovalo abiturientský kurz, kde byla k potřebám závěrečné zkoušky přednášena čeština, ruština, dějepis, zeměpis, matematika, přírodopis, chemie a deskriptivní geometrie. Bylo odučeno šedesát tři hodin. Závěrečná zkouška se pak odbyvala koncem srpna 1953, odmaturovalo dvanáct chlapců a osm dívek.¹³⁴

Změna školské soustavy, zejména zkrácení základní povinné školní docházky na osm let a ubrání jednoho roku u studia na jedenáctiletých středních školách znamenala určité snížení vzdělanosti několika ročníků mládeže. Systém nebyl schopen řádně připravit ani mládež, která měla po osmi letech povinné docházky nastoupit do zaměstnání, ani ty žáky, kteří

¹³¹ MORKES, s. 60.

¹³² Školský zákon č. 31/1953 Sb., s. 193n.

¹³³ Vládní nařízení ze dne 7. května 1953 o přeměně dosavadních škol na školy podle nového školského zákona č. 32/1953 Sb., in: Sběrka zákonů republiky Československé, ročník 1953, částka 18, Praha 1953, s. 196.

¹³⁴ Jan KOUPAL, Nástin dějin gymnasia v Prachaticích I., rukopis z roku 1970, s. 91n.

po ukončení jedenáctiletky hodlali pokračovat na vysoké škole. Proto se již od roku 1953 začalo diskutovat o opětovném zavedení devítiletého základního vzdělání. Zákon toto upravující byl přijat až v roce 1960.¹³⁵

Ještě je nutné dodat, že oproti zákonu o jednotné škole z roku 1948 neprovázely přijetí této nové školské úpravy žádné sáhodlouhé projevy čelních politiků státu. Porovnáním obou schůzí zákonodárných sborů, na kterých byly přijímány školské zákony, lze zjistit, že v roce 1953 pronesl proslov pouze jeden ministr, a to ministr školství Ernest Sýkora, ostatní řečníci byli z řad poslanců. Také pokud jde o pořad jednání jednotlivých schůzí, nebyla ta z roku 1953 zasvěcena pouze přijetí školského zákona, rovněž bylo rokováno například o vládním návrhu celního zákona nebo o státním požárním dozoru a požární ochraně.¹³⁶ Také školní oslavy nebyly pořádány. Na prachatickém ústavu se dne 22. dubna konalo setkání pro pedagogy a ředitele škol, na němž byly přítomným podány informace o reorganizaci škol. Během května pak ředitelům přicházely další informace: „Je prý účelné základní i střední všeobecné vzdělání zkrátit o 2 roky; dosavadní školy prý byly přetlačeny učivem, v učivu prý bylo plno balastu, často se učivo cyklicky opakovalo (i na gymnasiích); 3 letá gymnasia (9.–11. ročník JSŠ) prý mohou docela dobře připravovat pro vysoké školy, je prý jen třeba čerpat ze zkušeností Sovětského svazu, z výsledků 19. sjezdu KSSS a ze Stalinových ‚Ekonomických problémů socialismu‘.“¹³⁷ Jak však vidno z předešlého, toto tvrzení a doporučení nebylo tak úplně šťastné.

4.2 Nová škola především vychovává

Již bylo zmíněno, že jak v zákoně o jednotné škole z roku 1948, tak ve školském zákoně z roku 1953 byla na předních místech jejich úvodních ustanovení vytyčena výchova mládeže. Rozdíl je možno spatřovat jen

¹³⁵ KALINOVÁ, s. 181n.

¹³⁶ Stenoprotokol ze 75. schůze Národního shromáždění dne 24. dubna 1953, dostupný [online] z <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/075schuz/s075001.htm>.

¹³⁷ KOUPAL, s. 102.

v tom, že oproti normě z roku 1948, která přímo neurčovala, aby výchova probíhala v duchu lidově demokratickém, ze společenského kontextu vzniku zákona je ale možné na toto usuzovat, bylo předpisem z roku 1953 explicitně řečeno, že by měla škola vychovávat socialistické občany, kteří se budou podílet na budování socialistické společnosti. Tento požadavek pak musely školy při své činnosti zohlednit. Musely tedy své žáky nejen vzdělávat, ale zejména vychovávat. Proto bylo v úvodu pracovního plánu prachatické jedenáctiletky na školní rok 1954/55 uvedeno: „Cílem školy je vychovat z žáků občany oddané lidově demokratickému zřízení, zanícené budovatele socialismu, prodchnuté socialistickou morálkou, zastánce a obránce míru ve světě, občansky vyspělé a ovládající základy všeobecného vzdělání.“¹³⁸ Podobně, sice ne takto přímočaře, se vyjadřoval též protokol, v němž byla zaznamenána porada profesorského sboru, která se konala v dubnu 1949. Vyučující zde kromě jiného rozebírali „národnostní a zemědělskou otázku ve světle marxismu-leninismu se zřením k výchově mládeže“ a v jejím rámci konstatovali, že vnitřní přerod jednotlivců a přijetí socialismu jako světového názoru musí být uskutečněny za pomoci školní výchovy a že teprve takto vychovaná nová generace se může zcela ztotožnit s novým řádem.¹³⁹ Pro splnění těchto úkolů bylo možno využít různorodých prostředků.

4.2.1 Výukou

Primárním nástrojem, pomocí něhož mohla škola vést žáky směrem k socialismu, byla výuka. Učební osnovy jednotlivých předmětů byly upraveny tak, aby co nejvíce vyhovovaly potřebám nové školy. Ty měly být zároveň podporovány nově vydávanými učebnicemi. Aby mohlo být maximalizováno využití učebních osnov a nových učebnic, vycházely

¹³⁸ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 8, složka Předměty, osnovy, učební plány 1954–1955, inv. č. 394, sing. 27, Jedenáctiletá střední škola v Prachaticích. Školní rok 1954–1955. Pracovní plán školy, s. 1.

¹³⁹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17, Protokol č. X z porady profesorského sboru konané dne 6. dubna 1949, s. 1.

v odborných časopisech, které se zabývaly školskými otázkami, články, jak by se mělo s osnovami a učebnicemi správně pracovat, i studie o úlohách a významech učebnic. Takto příkladně v časopise „Nová škola“, jehož odebírání bylo v říjnu 1948 doporučeno i prachatickému gymnáziu. Časopis měl totiž od následujícího školního roku, tj. od roku 1949/50, přinášet zásadní směrnice nové školské politiky, měl být zaměřen na organizačně školské, pedagogické a „ideopolitické“ otázky všech stupňů škol. Rovněž měl být tribunou vrcholných školských institucí – ministerstva školství, Svazu zaměstnanců školství a osvěty, Výzkumného ústavu pedagogického a ústřední školské komise Komunistické strany Československa.¹⁴⁰

Co se týče nových učebnic, přinesl V. ročník „Nové školy“ článek, v němž byly nastíněny jejich některé charakteristické znaky. Jako první rys bylo uvedeno, že by nové učebnice měly přispívat k vytváření vědeckého světového názoru dialektického materialismu.¹⁴¹ Žáci měli postupně nabývat přesvědčení, že jedině s tímto světovým názorem „je těsně spjat boj naší dělnické třídy o lidově demokratický stát a její úsilí o jeho přetvoření ve stát socialistický“, rovněž měli získat přesvědčení o hodnotové a morální převaze lidově demokratického a socialistického systému nad systémem kapitalistickým a na základě toho pak měli být

¹⁴⁰ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Dopis Svazu zaměstnanců školství a osvěty doporučující časopis „Nová škola“ zaslaný ředitelství prachatického gymnázia dne 12. října 1948, s. 1.

¹⁴¹ Východiskem pro Marxův dialektický materialismus byl filozofický systém G. W. F. Hegela. Marx přebírá Hegelovu dialektiku jako metodu a naplňuje ji materialistickým nazíráním světa (duch je výtvorem hmoty), nikoli idealistickým jako Hegel (hmota je produktem ducha). V dialektice Marx vidí revoluční princip. Její základní myšlenkou je to, že svět není soubor hotových věcí, ale procesů. Neexistuje nic konečného a absolutního, existuje jen nepřetržitý proces vznikání a zanikání. Podle Marxe je potřeba aplikovat dialektický materialismus na život společnosti, a to nejen teoreticky, aby ho bylo možno poznat, ale i prakticky, aby ho bylo možno změnit. Světové dějiny jsou procesem řízeným jednotnou zákonitostí a směřujícím k určitému konečnému cíli – beztřídní společnosti. Každý historický fakt představuje nutné přechodné stadium celkového procesu. Dialektický materialismus přenesený na život společnosti je pak historický materialismus. Materiální základnou společenského života je způsob výroby materiálních statků, in: Hans Joachim STÖRIG, Malé dějiny filosofie, Kostelní Vydří 2000, s. 374–379.

schopni se úspěšně podílet na výstavbě a zajištění socialistického zřízení a společnosti v Československu.¹⁴²

K osvojení si dialektického materialismu jako světového názoru měly přispívat jak předměty věd exaktních, tak humanitních. V přírodopisu byl, podle Marxovy teorie o nadřazenosti hmoty, kladen důraz na „hmotnost přírody“, na to, že základem světa a přírody je pohybující se hmota (materialismus). Vedle tohoto bylo poukazováno na spjatost, vzájemnou podmíněnost a závislost věcí a jevů v přírodě, byl sledován vývoj přírody, který se děje ve vývojových skocích (dialektika). Na hospodářskou situaci v Československu – na znárodněnou výrobu a její plánovitý rozvoj bylo upozorňováno v kroužcích mladých konstruktérů, chemiků a mičurinců,¹⁴³ v nichž měli žáci uplatňovat získané přírodovědné poznatky. Rovněž matematika se dala využít k posilování potřebného vědeckého světového názoru. Žáci se měli naučit pomocí čísel poznávat hospodářské, sociální a politické kvantitativní jevy a porovnávat je ve společnosti kapitalistické, lidově demokratické a socialistické; měli se učit plánovat a řešit s pomocí čísel problémy v žákovském kolektivu. Nové učebnice se měly místo příkladů o distribuci a finančním hospodářství, které podle autora článku obsahovaly staré učebnice, nejvíce věnovat problémům výroby.¹⁴⁴

Rozhodující význam při vštěpování vědeckého světového názoru měly ovšem mít zeměpis, dějepis a občanská nauka. Také zde měla být zřetelně demonstrována převaha lidové demokracie a socialismu nad kapitalistickým systémem. „Ať se učí o životě v obci dříve a nyní, o škole dříve a dnes, o životě našich předků v minulosti nebo o výstavbě lidově demokratické republiky, vždy a všude dokládáme, jaké utrpení a ponížení pro pracujícího člověka znamená kapitalismus a jakou svobodu, jaký

¹⁴² Bohumír KUJAL, Nové učebnice jako prostředek výchovy k socialismu, in: Nová škola. Odborný časopis pro školské otázky, roč. V. 1949–1950, č. 1–2, Praha 1950, s. 6.

¹⁴³ Podle sovětského šlechtitele Ivana Vladimiroviče Mičurina.

¹⁴⁴ KUJAL, s. 7n.

krásný kulturní život znamená socialistický kulturní řád, k němuž naše lidově demokratická společnost směřuje.¹⁴⁵

V občanské nauce mohlo být takto činěno například při výkladu o „sociálních právech a vymoženostech lidové demokracie“, jež byly „zárukou šťastného života pracujících“. Žáci se měli dozvědět o právu na práci, o právu na spravedlivou odměnu za vykonanou práci, o ochraně při pracovní činnosti i o právu na odpočinek, který byl myšlen nejen pro ochranu zdraví, ale i jako doba vhodná pro další sebevzdělávání. Dále se měli dozvědět o kulturní politice lidové demokracie – o funkcích tisku, filmu, rozhlasu, divadla, knihoven v boji za svobodu národa, pokrok a mír; o vědě, vědeckých objevech a jejich významu pro zlepšování života pracujícího lidu.¹⁴⁶

V zeměpisu se měly znalosti žactva rozšířit o další sféru. Z předmětu, který by své posluchače informoval pouze o poloze, povrchu, podnebí, fauně a flóře zeměpisných oblastí a států nebo o obyvatelstvu, jeho národnosti či jeho vzdělání, se měla stát společenská věda spjatá s národním hospodářstvím a dějepisem. Při výuce mělo být přihlíženo k výrobním silám a ke vztahům ve výrobních poměrech, které byly ve shodě s historickým materialismem považovány za základ vývoje lidské společnosti.¹⁴⁷

Taktéž v dějepisu mělo být zdůrazňováno, že hnací silou společenského vývoje byl vývoj materiálních podmínek života, ze kterých byla tím nejrevolučnějším prvkem společenská hmotná výroba. Na konkrétních příkladech domácí historie mělo být ukázáno, že dějiny jsou, podle marxistické interpretace, opravdu „dějinami třídních bojů“. Husitské hnutí, selské bouře, dělnické stávky, roky 1848, 1918, 1945 a únorové události roku 1948 byly typickými ukázkami, kterými mělo být

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 8.

¹⁴⁶ Zdeněk NEJEDLÝ, Ideová výchova na střední škole. Osnovy z občanské nauky, dějepisu a literární výchovy, Praha 1949, s. 7.

¹⁴⁷ Jaromír JANKA, Zeměpis na novém gymnasiu, in: Gymnasium. Časopis pro pedagogiku, didaktiku a organizaci gymnasia, roč. II, 1949/50, č. 1, Praha 1949, s. 17.

dokazováno, že byl nový společenský řád nastolován vždy jen revolucí, revolučním zvratem. Zároveň bylo poukazováno na historickou „úlohu dělnické třídy a jejího předvoje Komunistické strany Československa v boji za práva pracujícího lidu v první republice, v boji proti fašismu, v boji o národní a sociální osvobození za okupace a za lidovou demokracii a socialismus po květnové revoluci [1945] a obzvláště v únoru a po únoru 1948“.¹⁴⁸

Příkladně pokud jde o rok 1848, mělo být úkolem vyučujícího, aby podal marxistické zhodnocení této dějinné události. V úvodu po odkazu na dění v Evropě měl učitel poukázat na hospodářské poměry, na třídní rozvrstvení obyvatelstva v Čechách a na vznikající politické skupiny. Zde měla být vyzdvížena činnost českých radikálů, spolku Repeal, Karla Sabiny, Josefa Václava Friče, Karla Sladkovského, Emanuela Arnolda,¹⁴⁹ jako těch, kteří měli nejbližší k lidovým masám ve městě i na venkově, kteří byli rozhodnými odpůrci feudálního řádu, a jako těch, kterým připadla v revolučním roce 1848 významná úloha v boji proti absolutismu a národnímu i sociálnímu útisku. Tito měli být na čele zájmu oproti dřívějšímu vyzdvihování činnosti liberálů (zejména Palackého). Dále měl učitel zdůraznit celkově odlišné poměry v Rakousku ve srovnání s Evropou a poté měl přejít k vylíčení samotných revolučních událostí, za jejichž vrcholný moment měl označit pražské povstání v červnu 1848, svatodušní bouře. Měl zhodnotit jejich radikální lidovou složku a vyložit příčiny, které vedly neúspěchu revoluce. Ty byly spatřovány zejména v chování liberální buržoazie, jež „revoluci zradila“, na rozdíl od českého lidu, který „nezradil pokrokové revoluční tradice svého národa“. Mělo být též poukázáno na to, že Palacký a jeho kolegové z liberálního tábora (František Ladislav Rieger) odsuzovali svatodušní bouře jako zmaření dorozumění s vládou. Rovněž mělo být řečeno, že takové hodnocení

¹⁴⁸ KUJAL, s. 8.

¹⁴⁹ Emanuel Arnold (*1800 Mnichovo Hradiště, †1869 Praha), novinář, člen spolku Repeal. Například v dubnu 1848 uveřejnil v „Občanských novinách“ článek „Poměr pracujícího lidu k boháčům“, in: Slovník českých filosofů, přístupný na webových stránkách Katedry filozofie

svatodušních bouří je vlastní i „buržoazním“ historikům, například Františku Pekařovi.¹⁵⁰ Jediné správné zhodnocení roku 1848 a svatodušních bouří dávají historikové „pokrokoví“, tj. marxističtí, kteří tvrdí, že „povstání se logicky projevuje jako rostoucí demokratické pozdvižení a že hlavní silou povstání byl český proletariát. Čeští revolucionáři a demokraté chápali, že kompromis v okamžiku boje je záhubou revoluce, a tvrdě postupují proti reakční a kompromisní politice oficiálních vůdců národa. [...] česká buržoasie tehdy zaměřila celou svoji politickou linii na kompromis s reakcí“.¹⁵¹

Vedle toho, že měly nové učebnice přispívat k seznámení s dialektickým materialismem, bylo jejich dalším úkolem, aby vedly žactvo k „pravému československému vlastenectví“, které mělo stát u správných československých socialistických občanů na čelním místě. Vlastenectví, ačkoli ze své podstaty odkazuje k jednomu, a sice domácímu státu, nemělo být v rozporu s idejí internacionalismu, o niž se teorie socialismu rovněž opírala. Ostatně nejednalo se o ledajaké vlastenectví, šlo o vlastenectví socialistické, kvalitativně specifické, milující vlastní zemi, ale zároveň ctící jiné „spřátelené země“. Podle dobové interpretace byl totiž pracující lid, ať Sovětského svazu, ať států lidových demokracií, spojen stejnými ideály – ideály socialismu. Proto láska k vlasti a k domácímu lidu současně znamenala lásku k Sovětskému svazu, k sovětskému obyvatelstvu, k obyvatelstvu ostatních států lidových demokracií a též k pracujícímu lidu celého světa. Aby se tedy člověk mohl

Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, dostupné [online] z <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/arnold.html>.

¹⁵⁰ K tomuto je možné uvést pasáž z učebnice dějepisu pro gymnázia, jejímž spoluautorem byl Pekařův kolega Josef Šusta: „K poradě o společném postupu národů slovanských v říši habsburské byl svolán do Prahy 2. června 1848 slovanský sjezd, k němuž se dostavilo značné množství vynikajících zástupců. Jednání bylo však přerušeno bouřemi, které vznikly o svátcích svatodušních [...] Slovanský kongres se rozešel, k jednání sněmu českého nedošlo a naděje českých federalistů přišly vniveč, in: Jaroslav BIDLO – Josef DOBIÁŠ – Josef ŠUSTA, Všeobecný dějepis pro vyšší třídy škol středních. Díl třetí. Dějiny nového věku od osvícenství, Praha 1947, s. 79n.

¹⁵¹ Marie PRAVDOVÁ-MIŠKOVÁ, Poznámky k výkladu r. 1848 ve IV. třídě gymnasia, in: Gymnasium. Časopis pro pedagogiku, didaktiku a organizaci gymnasia, roč. II, 1949/50, č. 3, Praha 1959, s. 99–104.

nazývat dobrým československým občanem, musel stát hrdě na straně pracujících, na straně socialismu.¹⁵²

Ze znaků, které měly být charakteristické pro nové učebnice, lze dále jmenovat jejich příspěvek k vytváření socialistické pracovní morálky. Do popředí zájmu vystupovaly znárodněná výroba a československé hospodářství spějící k socialismu, stranou nezůstali ani dělníci a boje dělnické třídy za práva pracujícího lidu. S úkolem pěstovat v žácích socialistickou pracovní morálku úzce souvisel i další požadavek, který byl na učebnice kladen – výchova ke kolektivismu. Žactvo se mělo naučit oprostít se od individualismu, od svých osobních zájmů, namísto toho se mělo zcela oddat práci pro celek a ve prospěch celku. Nové učebnice měly žákům rovněž přiblížit a pomoci si osvojit socialistickou kulturu, jež podle dobových výkladů vycházela z bohatství tvorby těch umělců a vědců, kteří usilovali o národní, sociální a politické osvobození národa. Mládež se měla seznámit s životy a díly například Jana Husa, Jana Amose Komenského, Jána Kollára, Boženy Němcové, Jana Nerudy, Bedřicha Smetany, Aloise Jiráska, Mikoláše Alše, Josefa Mánesa, Prokopa Diviše, Josefa Resslera, Františka Křížíka, Františka Palackého, Tomáše Garrigua Masaryka, u něho nebyl zdůrazňován jeho ideál humanity, pozornost byla soustředěna spíše na jeho činnost v souvislosti s bojem o Rukopisy či s jeho vystoupeními v Hilsnerově aféře, a v neposlední řadě taktéž s dílem a životem Marxovým, Engelsovým, Leninovým, Stalinovým či Gottwaldovým.¹⁵³

4.2.2 Prací

Pracovní brigády, podobně jako v letech předchozích, tvořily důležitou složku školního roku, naplňovaly i období letních prázdnin. Jak studenti, tak jejich vyučující museli přidat svoji pomocnou ruku, aby mohlo úspěšně pokračovat budovatelské úsilí, tentokrát ovšem nikoli jako úsilí spjaté

¹⁵² KUJAL, s. 9.

¹⁵³ KUJAL, s. 10n.

s obnovou válkou narušeného hospodářství, ale především jako úsilí o vybudování socialistické vlasti. Aby mohly být plněny úkoly, které byly stanoveny hospodářskými plány, musely se do práce zapojit širší vrstvy obyvatelstva. Pracovní činnosti, jež byly provedeny žáky a pedagogy, si vyžádaly několik set odpracovaných hodin. Dotazník, který ředitelství prachatického gymnázia zasílalo v listopadu 1949 ministerstvu školství, tento fakt jasně dokazuje. V průběhu školního roku 1948/49 profesorský sbor odpracoval 1680 hodin, o prázdninách pak 1607 hodin. Za žáky bylo vykázáno 15772 hodin v průběhu školního roku a 19479 hodin o prázdninách.¹⁵⁴ Zastoupeny byly pracovní činnosti zejména v oblasti zemědělství, při žních, sklizni lnu, česání chmele, okopávání ovocných stromků, a v oblasti lesního hospodářství, kdy bylo žactvo povoláno, aby vysazovalo stromky v prachatických městských lesích i v lesích vzdálenějších – na pracovištích státní lesní správy „Boubín“, kde žactvo strávilo pět pracovních dnů v květnu 1949, vydělalo si přes 14000 Kčs a získalo dík za pomoc, kterou poskytlo při plnění úkolů kladených pětiletým plánem.¹⁵⁵

Vysazování lesních stromků se žáci věnovali i v dalším školním roce, vedle této práce se měli v podzimních měsících účastnit také sběru lesních semen. Důvody, které byly Krajským národním výborem v Českých Budějovicích pro toto uvedeny, hovořily o sběru semen žaludů a lip, popřípadě i jiných dřevin, jako o základu pro obnovu lesů i pro založení nových lesních ploch na neúrodných nebo těžko obdělávatelných půdách, a to jak pro budoucí těžbu dřeva, tak pro získání vodních rezervoárů, větrolamů, zpevnění břehů i jako regulátoru podnebí. Žáci měli být poučeni o důležitosti této akce a mělo jim být doporučeno, aby podnikali vycházky do lesů za účelem vyhledávání lokalit vhodných ke

¹⁵⁴ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Evidence a statistika 1949–1953, inv. č. 321, sign. 4, Dotazník Ministerstva školství, věd a umění o stavu gymnázií, ze dne 21. listopadu 1949, s. 1.

¹⁵⁵ KOUPAL, s. 9; SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Vyúčtování mzdy za zalesňovací práce ze dne 24. května 1949, s. 1.

sběru příslušných semen. Na prachatickém ústavu se tato akce, ačkoli byl žákům vyložen její význam, nesešla s příliš velkým nadšením, studenti se odvolali na nedostatek času a žádná semena nesbírali. Jelikož však byli k této činnosti vyzýváni i občané, hasiči, školy všech stupňů a další organizace,¹⁵⁶ „neuřizly“ si Prachatice ostudu kvůli tomu, že by se do sběru nezapojily, naopak bylo sebráno 337 kg lesních semen.¹⁵⁷

Není divu, že se studentům moc nechtělo chodit do lesa sbírat semena, byli již zapojeni do jiných prací. Vysazovali ovocné stromky, snesli 3000 starých střešních tašek z půdy školní budovy a vynosili na ni 3000 nových tašek. V listopadu se společně s profesory účastnili pozemních prací při výstavbě textilního závodu „Šumavan“¹⁵⁸ a na jaře opět sázeli lesní stromky. Větší pracovní akcí, která se tohoto školního roku udála, byla ovšem podzimní pomoc všech členů profesorského sboru na stavbě velkovýkrmny vepřů „Gigant Rožmberk“ u Třeboně. V říjnu 1949 bylo na schůzi prachatického Svazu zaměstnanců školství a osvěty odhlasováno, že všechno učitelstvo a profesori prachatického okresu budou jeden den na této stavbě pracovat. Byla vybrána středa 12. října. Studentům bylo opatřeno náhradní zaměstnání v podobě svážení tyčkoviny pro opravu školního plotu, výmlat ovsa pro vojenskou posádku nebo výpomoc při opravě střechy školní budovy a vyučující odjeli ke Třeboni.¹⁵⁹ Podle slov ředitele gymnázia, který se výpravy také zúčastnil, to byla brigáda „zbytečná a marná. Na staveništi se hemžilo nepřehledné množství brigádníků z celého kraje; vypadalo to jako rozsáhlé mraveniště. Žádné vedení, žádná organizace. Nikdo nebyl s to takové množství

¹⁵⁶ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Pomoc žactva a učitelstva při sběru lesních semen, ze dne 29. srpna 1949, s. 25.

¹⁵⁷ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 6, složka Spisy bez čísel jednacíh 1949–1953, inv. č. 346, Výsledek sběru lesních semen, ze dne 25. listopadu 1949, s. 1.

¹⁵⁸ Stavěn v letech 1949–1951, in: 20 let hospodářského rozvoje okresu Prachatice, Prachatice 1965, s. 21.

¹⁵⁹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků

zvládnout. Byl nedostatek [...] náradí, takže na většinu se ani nedostalo. Nejhorší bylo, že nikdo nevěděl, co a jak je kde třeba dělat, takže každý, kdo se zmocnil nějaké lopaty, si dělal, kde chtěl, co chtěl. Vzniklo na ohromném zplanýrovaném areálu nepochybně víc škody než užítku. Vrátili jsme se za večerního soumraku s pocitem zahanbení, protože jsme dobré věci pomoci nemohli, i když jsme chtěli, a protože na tuhle zmarněnou brigádu měly školy prázdnou“.¹⁶⁰ Nedá se tedy s úspěchem říci, že by se jednalo o efektivní pracovní výpomoc. Z hlediska fungování a myšlení komunistické moci ale brigáda jistý účel splnila – vyučující se oficiálně podíleli na budování „nového světa“.

Již bylo výše řečeno, že se žactvo zapojovalo do „hledacích akcí“ mandelinky bramborové. Problémy s tímto škůdcem neušetřily československé bramborářství ani v 50. letech. Mandelinka bramborová se stala pro národní hospodářství takovým strašákem, že se jí musely zabývat i státní orgány centrální úrovně. Dne 28. června 1950 vydala československá vláda svolání k boji proti mandelince bramborové a patřičně ho zahalila do protiimperialistického hávu: „[...] byly pojednou během několika dnů zachváceny mandelinkou bramborovou hromadně a současně všechny západní a jihozápadní oblasti republiky, hraničící s okupačními pásmy západního Německa a mandelinka se z nich šíří i do ostatních oblastí státu. V západních oblastech státu se mandelinka neobjevila jenom na polích, ale i na náměstích, ulicích a domovních dvorech měst a v řadě okresů vyskytuje se převážně okolo cest a silnic. Byly také nalezeny krabičky a lahvičky, naplněné tímto broukem. To všechno je nezvratným důkazem, že nynější mandelinkové nebezpečí nevzniklo a nemohlo vzniknout přirozeným a obvyklým způsobem, ale že nebezpečný škůdce byl k nám dopraven uměle, záměrně a hromadně

1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Pracovní brigáda prof. sboru na Gigantu Rožmberk. Opatření pro středu dne 12. října 1949, ze dne 10. října 1949, s. 37.

¹⁶⁰ KOUPAL, s. 28.

pomocí mraků a větru západními imperialisty, jakož i pomocí jejich záškodnických agentů k nám vysílaných.“¹⁶¹

Akce mandelinka bramborová tak byla nafouknuta do obřích rozměrů. A to nejen po stránce pracovní, kdy byly do hledacích brigád zapojeny široké vrstvy obyvatelstva – na pomoc zemědělcům byly vysílány školy, jak bylo výše zmíněno, účastnili se též brigádníci z továren, úřadů, s pomocnou rukou přispěchali dokonce i ministerští úředníci, počítalo se s nasazením vojáků. Rovněž ideologická stránka boje s mandelinkou byla patřičně živena. Za využití zejména tisku, celostátního rozhlasu i místních rozhlasových stanic se na obyvatelovo valily zprávy spojující mandelinku bramborovou se západním, především však americkým imperialismem (kreslené karikatury viz příloha č. 7). Titulky nepřeborného množství článků a obrazových reportáží, které byly otiskovány na stránkách deníků, týdeníků, různých časopisů, tomu jasně napovídají – „Mandelinka dolarová“, „Nový spojenec Američanů – mandelinka bramborová“, „Zničíme zločinnou setbu imperialistů“, „Dvojnozí rodiče amerického brouka“. Kampaň proti mandelince byla nejmohutnější v roce 1950, s „americkým broukem“ se však československé hospodářství potýkalo po celá 50. léta. Teprve v 60. letech, v souvislosti s postupným politickým uvolňováním, byla mandelinka zbavena svých imperialistických krovek.¹⁶²

Je potřeba upozornit na to, že úřední dokumenty, ať jejich původcem bylo ředitelství prachatického ústavu, krajský národní výbor nebo prachatický okresní národní výbor, se obešly bez propagandistického zabarvení, pokud šlo o mandelinku a její likvidaci. Výbory se omezily na konstatování, že se mandelinka opět vyskytla, že je potřeba zorganizovat hledací skupiny, a vydaly pokyny, jak při hubení

¹⁶¹ Provolání vlády k boji proti mandelince bramborové, in: Rudé právo, roč. 30, č. 153, 29. červen 1950, s. 1.

¹⁶² Pavlína FORMÁNKOVÁ, Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti, in: Paměť a dějiny, roč. 2008, č. 1, s. 22–38, dostupné [online] z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pam-et-dejiny/0801-22-38.pdf>.

bramborového škůdce postupovat. Gymnázium pak jen zaslalo zprávu, kolik hodin se žactvo a učitelstvo sběru mandelinky věnovalo.¹⁶³

Sběrem mandelinky však práce na bramborových polích nekončila, bylo nutné brambory na podzim také sklídit. I při této práci byli studenti a vyučující žádáni krajskými a okresními národními výbory o pomoc. U příležitosti XIX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v říjnu 1952 se Českobudějovický kraj zavázal, že na počest jeho zahájení „odevzdá na stůl pracujících“ 1000 vagonů brambor, které budou dne 5. října sklizeny a odevzdány státu. Nakonec se podařilo vykoupit 1300 vagonů,¹⁶⁴ svojí „troškou do mlýna“ přispěli i prachatičtí gymnazisté. Dvacet z nich, bez pedagogického dozoru, bylo dopraveno nákladním autem, jež nechal přistavit referát prachatického ONV, do Smědče (asi 15 km od Prachatic). Cesta na pracoviště i průběh brigády byly bezproblémové, horší to bylo s cestou zpět. ONV totiž zapomněl zajistit auto, které by studenty odvezlo domů. Ti se proto vydali k domovu pěšky. Na trase je sice nákladní auto dostihlo, neposlal ho však referát ONV, ale urgovala ho matka jednoho z brigádníků. Potíže s dopravou nebyly jedinými těžkostmi, s nimiž se museli žáci při bramborových brigádách potýkat. Příkladně o rok dříve, tedy na podzim 1951, bylo na pole nedaleko Prachatic požadováno šedesát pracovníků „prý pro 3 vyorávače s traktory. Avšak skutečnost byla jiná: na poli pracoval jen jeden vyorávač s koňským potahem; a ačkoli koně byli přímo zpěnění, stačilo za nimi sbírat brambory jen několik žáků (na střídačku). [...] Druhý den to nebylo o nic lepší. Na poli byly dva traktory s vyorávači, ale jeden pracoval a

¹⁶³ SOKA Prachatic, fond Gymnasium Prachatic 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Pomoc škol v boji proti mandelince bramborové 1950, ze dne 11. září 1950, s. 115; Akce MB 1952 – počet odpracovaných hodin žáky, ze dne 23. září 1952, s. 225; Mandelinka bramborová – pokyny pro vedení boje, ze dne 28. dubna 1953, s. 268; karton č. 7, složka Oběžníky ONV, KNV, MŠO 1953–1954, inv. č. 359, sign. 17, Oběžník ONV č. 25, ze dne 10. září 1953, s. 2; složka Brigády a výpomoci 1953–1954, inv. č. 347, sign. 0, Hledací akce mandelinky bramborové, ze dne 17. září 1953, s. 1.

¹⁶⁴ SOKA Prachatic, fond Gymnasium Prachatic 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Krajský národní výbor v Českých Budějovicích všem

druhý zdržoval. [...] Předseda JZD nejevil o práci brigádníků žádný zájem, na poli se vůbec neukázal. Brambory dobyté 18. X. 1951 zůstaly přes noc na hromadách na poli a do rána z velké části zmrzly.“¹⁶⁵ Na podzim roku 1953 byly pro změnu problémy s finančními odměnami za odvedenou práci, které nechtěla některá zemědělská družstva poskytnout, v letech následujících přetrvávaly obtíže s dopravou, zejména s nezajišťováním dopravních prostředků na odvoz žactva domů. Studenti se pak většinou vraceli pěšky v nočních hodinách nebo jezdili domů autostopem.¹⁶⁶

Dalším, pro národní hospodářství, důležitým podnikem, na němž se prachatičtí gymnazisté také částečně podíleli, byla stavba lipenské přehrady. Ta probíhala po celá 50. léta. Studenti se jí účastnili v její počáteční fázi, v letech 1952–1953. V květnu 1951 obdrželo ředitelství gymnázia výzvu krajského národního výboru, aby vyučující soustavně upozorňovali mládež na důležitost tohoto vodního díla nejen pro život kraje, ale i celé republiky. Měla být poskytnuta podpora školským organizacím Československého svazu mládeže, jejichž funkcionáři prováděli nábor z řad studentů. Nábor na stavbu Lipna (rovněž nábor na budování Ostravska) měl mít přednost před ostatními náborovými akcemi. Mládež měla dostat příležitost, „aby projevila budovatelské nadšení při vytváření tak významného díla“.¹⁶⁷

V listopadu 1951 přišla Vyšší hospodářská škola v Písku s iniciativou, aby se školy zavázaly odpracovat na jaře 1952 jeden týden na stavbě lipenské přehrady, která byla vyhlášena krajskou stavbou mládeže. Školy nabídku přijaly. Prachatickému ústavu byl nejprve stanoven termín 19.–26. dubna,¹⁶⁸ proto byla také u československých drah objednána hromadná jízdenka pro padesát osob (studenti a dva

závodům, školám III. stupně, odborným učilištím pracovních záloh a střediskům pracujícího dorostu, ze dne 7. října 1952, s. 229.

¹⁶⁵ KOUPAL, s. 95n, 75n.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 124, 159.

¹⁶⁷ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Výstavba Lipna, ze dne 24. května 1951, s. 155.

¹⁶⁸ KOUPAL, s. 76.

profesoři jako dozor). Termín byl ale změněn na 3.–9. květen. Byla proto u drah objednána nová jízdenka (opět pro padesát pracovníků, z nichž byl jeden vyučující jako pedagogický dozor), která však byla záhy zrušena, protože brigáda jela autobusem.¹⁶⁹

Vzhledem k tomu, že byly tyto lipenské brigády organizovány pod hlavičkou ČSM, se lze domnívat, že se brigádníci na stavbu Lipna rekrutovali v první řadě ze studentů svazáků. Archivní prameny nehovoří o tom, že by byla studentům, kteří nebyli členy svazu mládeže a kterých byla v letech 1951–1953 na gymnáziu asi polovina,¹⁷⁰ upírána možnost na Lipně také pracovat. Ale je vysoce pravděpodobné, že případný zájem z jejich strany byl vyslyšen až tehdy, zbylo-li v pracovní skupině vedle svazáků nějaké místo navíc.

O květnové výpomoci prachatické svazácké skupiny, která si práci na lipenské přehradě určila jako závazek k 4. výročí února 1948, byla zaslána zpráva krajskému národnímu výboru. Bylo odpracováno celkem 2100 hodin, pracovní doba pro hochy byla od 6 do 14 hod. nebo 8–12 a 13–17 hod. Náplní jejich práce byly výkop příkopu pro vodovod, nošení a pokládání vodovodních rour, zahazování příkopu, míchání malty, vykládání stavebního materiálu z vagonů. Dívky pracovaly na zahazování vodovodního příkopu, skládaly cihly, prosívaly písek, pracovaly u míchačky, uklízely staveniště nebo pomáhaly v závodní kuchyni. Délka jejich pracovní doby byla osmihodinová, od 6 do 14 hodin. Podle zprávy pro KNV i podle svědectví pedagogického dozoru byla pracovní nálada velmi optimistická, i když se jednalo, zejména u hochů, často o velmi namáhavou práci (některým chlapcům také chyběla pracovní obuv, museli tedy pracovat bosky). Drobné stížnosti se týkaly ubytování dívek. Též byl

¹⁶⁹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Doprava školní brigády gymnasia na krajskou stavbu mládeže na Lipně u Frymburka, ze dne 17. dubna 1952, s. 187; Doprava školní brigády gymnasia na krajskou stavbu socialismu – vodního díla na Lipně, ze dne 1. května 1952, s. 13/189; KOUPAL, s. 76n.

¹⁷⁰ KOUPAL, s. 79, 97.

nedostatek pitné vody, proto se muselo pít pivo. Brigádníci se ohrazovali ještě proti chování krajského výboru ČSM – ač brigády jezdily na Lipno z jeho popudu, nikdo z jeho funkcionářů se nepřijel na staveniště podívat, aby ocenil práci studentů svazáků. „Naše školská skupina byla tedy ponechána sama sobě, žila ovšem po svazácku, snad si stačila; ale naši svazáci jeli na brigádu v očekávání, že jim brigáda dá více, než si mohou dát sami, že bude pro ně školou nových poznatků, které jim mohou dát jen vyspělejší svazáčtí pracovníci. Tento stesk vyzníval při prověrce brigády ve všech třech dílčích skupinách.“¹⁷¹ Členové svazu mládeže pracovali na Lipně ještě ve druhé polovině července a první polovině srpna 1953 (pracovní smlouva viz příloha č. 8). Tentokrát si nenaříkali na nezáměr ze strany „nadřízených“ svazáků, stížnosti se obrátily jiným směrem – na stravu. První týden byla, co do kvality, v pořádku, byly ale podávány malé porce. Poté se zhoršila i kvalita, chvilkové zlepšení sice nastalo po zásahu komise z krajského vedení stavby, nebylo tomu však nadlouho. Jeden člen prachatické brigády musel dokonce po dvou týdnech zanechat práce, důvodem byla fyzická slabost z nedostatku vydatné stravy. Vedoucí prachatických svazáků brigádníků své námitky na špatnou stravu sděloval výboru ČSM ve štábu stavby, leč k ničemu kloudnému se nedobral, jednou se mu dostalo i odpovědi: „Výkrmnou z toho dělat nemůžeme.“¹⁷²

Pravidelné pracovní výpomoci v zemědělství, v lesním hospodářství nebo ve stavebnictví byly po celé zkoumané období doplňovány dalšími pracemi, jak těmi, které běžely po celý školní rok, takto příkladně sběr odpadových hmot, železného šrotu, barevných kovů, především ale sběr starého papíru, nebo pracemi jednorázovými. Mezi

¹⁷¹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Brigáda ŠS ČSM /I., II., III. dílčí skupiny/ podle závazku na vodním díle na Lipně, ze dne 1. května 1952, s. 190; Zpráva o pracovní výpomoci I.–III. dílčí skupiny ČSM na lipenské přehradě /pracoviště Vyšší Brod/, ze dne 18. května 1952, s. 192.; KOUPAL, s. 77.

¹⁷² SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 7, složka Brigády a výpomoci 1953–1954, inv. č. 347, sign. 0, Kontrola průběhu brigády ŠO – ČSM na Lipně v létě 1953, ze dne 9. září 1953, s. 7n.

nimi lze jmenovat sběr ovocných pecek v roce 1949, sběr hlemýžďů v roce 1950 (žáci nasbírali 33 kg), sběr prázdných makovic v roce 1951 nebo sběr vlněných a polovlněných hadrů v roce 1952.¹⁷³ Konaly se také akce, kterými se mělo přispět k lepšímu vzhledu měst a obcí, především se jednalo o úklidové práce. V souvislosti s přípravami na okresní spartakiádu a též u příležitosti 10. výročí osvobození se v dubnu 1955 konala tzv. národní směna¹⁷⁴ (pozdánka viz příloha č. 9). Gymnázium zastupovalo 163 pracovníků z řad žáků i profesorů, provedli jarní úklid v okolí školní budovy, na školním poli, na školním hřišti, v městském parku i v areálu městského stadionu „T. J. Tatran“.¹⁷⁵

4.2.3 Sportem

„Úkolem tělesné výchovy a sportu v lidové demokracii je udržovat a zlepšovat zdraví lidu, zvyšovat jeho tělesnou a brannou zdatnost a pracovní výkonnost a vychovávat k odhodlanosti a statečnosti při obraně vlasti a jejího lidově demokratického státního zřízení. Stát proto pečuje o rozvoj tělesné výchovy a sportu,“¹⁷⁶ to jsou slova zákona o státní péči o tělesnou výchovu a sport z července 1949. Stejný, ale ještě více umocněný úkol v roce 1952: „Tělesná výchova a sport jako významná složka kultury je v lidové demokracii neodlučitelnou součástí socialistické výchovy. Jejím úkolem je především udržovat a zlepšovat zdraví lidu, zvyšovat jeho tělesnou a brannou zdatnost a pracovní výkonnost a

¹⁷³ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Sběr ovocných pecek. Seznam obvodových nákupů, ze dne 19. listopadu 1949, s. 50; Propagace sběru hlemýžďů. Zapojení školní mládeže do sběru. Sdělení, jaké množství nasbírá žactvo zdejší školy, ze dne 18. února 1950, s. 63; Sběr prázdných makovic. Zpráva o výsledku, ze dne 10. prosince 1951, s. 175; Mimořádná akce sběru vlněných a polovlněných hadrů, ze dne 24. ledna 1952, s. 177.

¹⁷⁴ Národní směny jako jednorázové výpomocné akce byly vyhlášovány již dříve, například národní směna mládeže v říjnu roku 1947, která měla v Prachaticích pomoci při stavbě nového vodovodu, in: SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Místní národní výbor v Prachaticích. Vyhláška, ze dne 23. října 1947, s. 756.

¹⁷⁵ KOUPAL, s. 159n.

¹⁷⁶ Zákon č. 187/1949 Sb. ze dne 14. července 1949 o státní péči o tělesnou výchovu a sport, in: Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1949, částka 56, Praha 1949, s. 555.

vychovávat k odhodlanosti a statečnosti při obraně vlasti a jejího lidově demokratického zřízení v duchu socialistického vlastenectví, jakož i v boji za udržení světového míru.“¹⁷⁷

Za účelem povzbuzení tělovýchovné činnosti a k všeobecnému zvýšení tělesné, zdravotní a branné zdatnosti veřejnosti bylo zákonem o tělesné výchově z roku 1949 zavedeno udělování „Tyršova odznaku zdatnosti,“ tzv. TOZ (viz příloha č. 10). Mohli ho získat ti, kteří dosáhli předepsaného stupně zdatnosti v určitých disciplínách – příkladně sedmnáctiletí a osmnáctiletí hoši pochodovali 15 km s přítěží 8 kg, plavali 100 m volným stylem, šplhali na tyči nebo museli ovládat jízdu na kole. Zájem prachatických studentů o plnění podmínek pro získání odznaku lze pozorovat již během školního roku 1949/50, tj. hned v prvním roce existence tohoto ohodnocení. Ve školním roce 1950/51 na TOZ dosáhla téměř polovina z celkového počtu gymnazistů. Zákonem o organizaci tělesné výchovy z roku 1952 byl TOZ nahrazen odznakem „Připraven k práci a obraně vlasti“, ve zkratce PPOV (viz příloha č. 11). Rovněž ten našel své nositele mezi žáky prachatického ústavu.¹⁷⁸

Po srovnání názvů obou odznaků zdatnosti je možné se domnívat, že v rámci úkolů, které měla tělesná výchova plnit, převládla složka týkající se branné a pracovní zdatnosti. Nešlo tolik o to, aby lidé cvičili ve svém vlastním zájmu, pro udržení svého zdraví, ale aby svou tělesnou schránku a své tělesné dovednosti poskytli ve prospěch celku, ve prospěch státu a společnosti. Tuto hypotézu lze podložit i tím, že v oběžníku krajského národního výboru o branné výchově z roku 1952 byla tělesná výchova položena hned vedle výchovy branné a že jim byl

¹⁷⁷ Zákon č. 71/1952 Sb. ze dne 12. prosince 1952 o organizaci tělesné výchovy a sportu, in: Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1952, částka 36, Praha 1952, s. 327. Podobně, jen s nepatrnými odchyškami ve formulaci textu, zákon č. 68/1956 Sb. ze dne 20. prosince 1956 o organizaci tělesné výchovy, in: Sbírka zákonů republiky Československé, roč. 1956, částka 36, Praha 1956, s. 293.

¹⁷⁸ Zákon č. 187/1949 Sb., s. 556; Zákon č. 71/1952 Sb., s. 328; Ukázku „Záznamu o Tyršově odznaku zdatnosti pro hochy 17–18leté“ z roku 1950 poskytuje internetový obchod SKODA - ABZEICHEN v sekci Doklady a dokumenty ČSR, ČSSR, ČSFR, součástí ukázky též některé sportovní disciplíny TOZ. Dostupné [online] z <http://shop.skoda-abzeichen.eu/?p=productsMore&iProduct=71&sName=Z%E1znam-o-Tyr%9Aov%EC-odznaku-pro-hochy>; KOUPAL, s. 22, 50.

oběma stanoven stejný cíl – „pomoci vychovat zejména školní mládež v dobré obránce vlasti a dále charakterní, odolné a fyzicky zdatné pracovníky všeho druhu, pro všechna pracoviště“.¹⁷⁹

Pro posílení branné zdatnosti byly proto pořádány mnohé sportovní podniky. Zejména byla několikrát do roka organizována, coby povinná součást tělesné výchovy, pravidelná branná cvičení, při nichž měli žáci získat znalosti a dovednosti potřebné pro vojenskou obranu země. V praxi se měli seznámit s tím, jak vypadá vyslání průzkumných hlídek a pátračů, jak postupují vojenské jednotky nebo jak se provádí sledování nepřítele pozorovatelem. „Seznámit se“ však neznamenal jen pasivně přihlížet, ale aktivně se účastnit. Jak napovídají příklady dovedností, které si měli žáci osvojit, byla branná cvičení velmi těsně spjata s vojenským prostředím. Každé cvičení mělo svůj rozkaz a své vojenské útvary. Škola byla počítána jako rota, která měla svého velitele (vedoucí branného cvičení, obvykle vyučující tělesné a branné výchovy) a která se dále dělila na čtyři a ty pak na družstva. Rovněž tyto dílčí skupiny měly své velitele, ti byli z řad studentů i studentek. Aby byla zajištěna odborná úroveň jednotlivých cvičení, podíleli se na jejich přípravě i samotném průběhu příslušníci armády, ať jako dozorčí orgány či jako vojenští instruktoři.¹⁸⁰

Pro demonstraci lze uvést rozkaz zimního branného cvičení z února 1953, jehož námětem byl nečekaný útok nepřítele: „Včera oslavovali jsme 5 leté výročí únorového vítězství. Dnes nastupujeme, abychom prokázali, že se z tohoto vítězství nejen radujeme, ale že jsme připraveni a odhodláni plody tohoto vítězství bránit i se zbraní v ruce. Víme, že nepřítel není daleko, že nedaleko jsou hranice, za nimiž číhá americký a nově křížený německý imperialismus, aby využil první naší slabosti a zvrátil naše zřízení a naši cestu k socialismu. Ukažme, jak jsme na takový

¹⁷⁹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Hygiena a zdravotnictví, tělesná a branná výchova, Svazarm 1949–1953, inv. č. 322, sign. 5, Branná výchova do škol, ze dne 22. září 1952, s. 62.

¹⁸⁰ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Hygiena a zdravotnictví, tělesná a branná výchova, Svazarm 1949–1953, inv. č. 322, sign. 5, Zápis o průběhu letního závěrečného branného cvičení gymnasia, ze dne 14. června 1952, s. 57/1.

eventuelní útok připraveni, a jak by takové dobrodružství západních imperialistů dopadlo.“¹⁸¹ Žáci si měli představit, že bylo Československo bez vyhlášení války napadeno, nepřátelské jednotky již obsadily část území a postupují směrem na Prachatice. Vyšší velitelství se rozhodlo zdržet postup nepřítele a prachatický ústav, který se dobrovolně přihlásil do boje, měl být tomuto nápomocen. Žáci si na tomto modelovém případě měli prakticky vyzkoušet to, co se teoreticky naučili v hodinách branné výchovy – pochod v pochodovém zajištění, napadení jednotky, zaujetí skrytého prostoru, postup v rozčleněných tvarech, zaujetí určeného prostoru a jeho zajištění pozorováním. Až na ztrátu buzoly, podle níž měla žákyně II. třídy jako cvičná velitelka čety udávat osu pochodu nepřehledným terénem, byl průběh cvičení hodnocen vcelku kladně.¹⁸²

Vedle pěstování pracovní a branné zdatnosti bylo možno sport použít také jako manifestační prostředek. Byly organizovány různé manifestační běhy – v říjnu 1948 se konal hromadný „Běh 28. října“ k oslavě 30. výročí vzniku samostatného Československa, v květnu 1949 byl pořádán „Manifestační běh vítězství“, aby bylo oslaveno osvobození státu, též v dalších letech se žáci prachatického ústavu účastnili „Běhu vítězství“ u příležitosti květnového osvobození.¹⁸³ Mládí, krásu, rozmach tělesné výchovy a sportu, zároveň také připravenost k práci a k boji za mír měl manifestovat průvod 1. máje 1953, v jehož čele byli společně s pionýry a mládeží zařazeni cvičenci a sportovci. Hesla „Po vzoru sovětské fyskultury se sportovci všech zemí tábora míru za masovost – za rekordy, za mír – za socialismus“ a „Po vzoru sovětské fyskultury kupředu

¹⁸¹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Hygiena a zdravotnictví, tělesná a branná výchova, Svazarm 1949–1953, inv. č. 322, sign. 5, Zpráva o průběhu zimního branného cvičení, konaného dne 26. II. 1953, ze dne 5. března 1953, s. 87/3.

¹⁸² SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Hygiena a zdravotnictví, tělesná a branná výchova, Svazarm 1949–1953, inv. č. 322, sign. 5, Zpráva o průběhu zimního branného cvičení, konaného dne 26. II. 1953, ze dne 5. března 1953, s. 87/3; Ztráta busoly Bézard při branném cvičení. Prošetření ztráty, ze dne 26. července 1953, s. 104.

¹⁸³ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, „Běh 28. října“. Hlášení k výn. MŠO, ze dne 3. listopadu 1948, s. 676; KOUPAL, s. 50, 73, 93.

za další rozvoj tělesné kultury v Československu, za nejlepší a největší sportovní výkony, za nová světová prvenství“ byla vedle portrétů československých i sovětských státníků nesena nad hlavami členů v přední části průvodu.¹⁸⁴

Sportem bylo manifestováno také přátelství Československa se Sovětským svazem. V roce 1950 vydalo ministerstvo školství výnos, aby se školy podílely na štafetě, kterou pod názvem „Se Sovětským svazem za mír a za socialismus“ uspořádal Svaz československo-sovětského přátelství k oslavě 28. října a zároveň k 33. výročí říjnové socialistické revoluce. Štafeta vyběhla 28. října z Prahy a proběhla dvěma směry všemi kraji republiky, aby v předvečer 33. výročí odevzdala na československo-sovětských hranicích pozdrav od všech pracujících v Československu určené „lidu sovětskému, přednímu bojovníku za světový mír a socialismus“. Zdravice z jednotlivých obcí byly pomocí dílčích štafet dopraveny do okresních měst, z nich do měst krajských, kde pak byly předány hlavní štafetě. Manifestačního běhu se mělo účastnit všechno žactvo škol III. stupně.¹⁸⁵ Postupně byl tento štafetový běh zařazen na listopad, mezi akce související s „Měsícem československo-sovětského přátelství“. Také byla provedena změna v dopravním prostředku. Běh ustoupil do pozadí, štafeta byla z jednotlivých okresních a krajských měst přepravována cyklisty a motocyklisty. Občané a mládež měli posly se zdravicí pro sovětský lid doprovázet mírným klusem na okraj obce. Štafeta neměla být ani tak sportovní, jako spíše politickou událostí, jejím prostřednictvím měla být projevována a dokazována, „jaká láska a oddanost je v lidu naší země k Sovětskému svazu a jak náš lid si váží příslušenství k táboru míru vedeného nepřemožitelným Sovětským

¹⁸⁴ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6, Rámcový ideový návrh útvaru cvičenců, sportovců v průvodu 1. máje 1953, ze dne 14. dubna 1953, s. 83.

¹⁸⁵ Výnos ministerstva školství č. 113 ze dne 30. září 1950 Štafeta míru a přátelství se Sovětským svazem. Účast škol, in: Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. VI (1950), sešit 28, Praha 1951, s. 297.

svazem“.¹⁸⁶ (Plánek prachatické okresní hvězdicové štafety „Poselství míru a přátelství“ z roku 1955 viz příloha č. 12.)

Sport bylo možno využít také pro tmelení kolektivu. Jednou z příležitostí, kdy se daly spojit obrovské masy lidí, a to kvůli jedné události, bylo pořádání spartakiády. První celostátní spartakiáda byla uskutečněna v červnu 1955. Pro prachatický ústav to byla největší kulturně politická událost¹⁸⁷ školního roku 1954/55. Nábor cvičenců byl pořádán na přelomu listopadu a prosince 1954. V měsících lednu až březnu 1955 na škole probíhala zimní část celostátní spartakiády, konaly se zápasy v hokeji, lyžařská soutěž a soutěž v krasobruslení. Koncem března, kdy už byly skladby určené pro spartakiádu částečně nacvičeny a bylo je možno předvést veřejně, byla v prachatickém městském divadle uspořádána akademie, na níž studenti předvedli ukázky některých skladeb. Měsíc květen pak byl vyhrazen pro krajské a okresní spartakiády. Pro Prachatice byla vyhrazena neděle 22. května. Podle slov ředitele ústavu to byla nejnepříznivější neděle z celého jara, bylo deštivo s občasnými sněhovými přeháňkami a bylo velmi chladno. Přes špatné počasí vystoupilo devadesát žáků z postupných ročníků 6.–8. a šedesát osm dorostenců z 9.–10. třídy. Do Prahy na 1. celostátní spartakiádu pak vyrazilo čtyřicet osm cvičenců a cvičenek.¹⁸⁸

¹⁸⁶ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 9, složka Kulturní, osvětové věci 1956–1957, inv. č. 441, sign. 16, Směrnice pro štafetu „Poselství přátelství a míru“, ze dne 15. října 1956, s. 2; karton č. 8, složka Kulturní a osvětové věci 1955–1956, inv. č. 415, sign. 15, Směrnice pro okresní hvězdicovou štafetu „Poselství míru a přátelství“, ze dne 11. října 1955, s. 1; karton č. 7, složka Kulturní a osvětové věci 1954–1955, inv. č. 386, sign. 15, Směrnice pro štafetu „Poselství míru a přátelství“, ze dne 22. října 1953, s. 3; karton č. 4, složka Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6, Měsíc československo-sovětského přátelství na školách, ředitelstvím školy přijatý dne 8. října 1952, s. 71.

¹⁸⁷ KOUPAL, s. 157. Je možné si povšimnout, že spartakiáda není označena za událost sportovní.

¹⁸⁸ Tamtéž, s. 157n.

4.2.4 Za pomoci Aloise Jiráska

V listopadu 1948 byla československým prezidentem Klementem Gottwaldem vyhlášena kampaň za rozšíření díla spisovatele Aloise Jiráska, které se mělo stát základem nového historického vědomí československého národa. Tzv. jiráskovská akce, jak byla tato kampaň nazývána, měla vyvrcholit v roce 1951, tedy v roce 100. výročí Jiráskova narození. Do tohoto roku bylo naplánováno vydat třicet dva svazků Jiráskova díla. První svazek měl vyjít na jaře 1949 v nákladu 50000 výtisků. Vydání mělo být kvalitní, doplněné ilustracemi Mikoláše Alše, ale zároveň mělo být přístupno lidovému čtenáři. V jiráskovské akci šlo totiž především o masovost, a to jak co do rozsahu výtisků, tak co do počtu lidí, kteří se do akce zapojí. Jirásek se měl stát nejčtenějším českým autorem, skutečným národním klasikem.

Aby bylo možno lépe pokrýt náklady spojené s vydáním knih, byl založen Jiráskův fond, jenž měl shromažďovat peněžní dary poskytnuté veřejností. Peníze začaly chodit od poloviny prosince 1948 po výzvě vlády a ústředního akčního výboru Národní fronty. Občané a organizace byli i prostřednictvím denního tisku opakovaně vyzýváni, aby finančně přispěli na vydání Jiráskova díla. Ke dni 17. prosince 1948 byl ve fondu již jeden milion korun, který věnovali jednotlivci i různé instituce, během tří měsíců pak bylo vybráno přes patnáct milionů korun. Konečná částka, již se podařilo získat, přesahovala dvacet milionů korun. Vzhledem k nedostatku papíru bylo přispíváno též pomocí sběru starého papíru a pomocí sběrových akcí, na nichž se významnou měrou podílely zejména školy všech stupňů¹⁸⁹ (viz výše několikrát zmiňované sběry starého papíru, jichž se účastnilo žactvo prachatického ústavu).

¹⁸⁹ Michal BAUER, *Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století*, Jinočany 2003, s. 153, 167, 175; Jiráskovská akce, s. 1, 12, in: *Antologie ideologických textů*, webová interaktivní učebnice, která vznikla jako součást vzdělávacího projektu o dějinách totalitních a autoritativních režimů na území bývalého Československa vedeného Ústavem pro studium totalitních režimů, dostupné [online] z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/antologie/tema3.pdf>.

Náplní jiráskovské akce však nebylo pouze vydávání knih, byla pořádána celá řada nejrůznějších aktivit, jež měly také posloužit k propagaci a popularizaci Jiráskova díla. Národní divadlo vyhlásilo plán Jiráskova cyklu, v jehož rámci bylo do repertoáru zařazeno několik autorových her. Ke hře „M. D. Rettigová“, kterou divadlo uvádělo již před vyhlášením akce, přibylo nastudování Jiráskovy „Lucerny“, jejíž premiéra se konala v březnu 1949. Toho samého měsíce vznikla akce divadelníků „Živý Jirásek“, kdy se devět divadel¹⁹⁰ zavázalo, že v dubnu a květnu uvedou na svých prknech cyklus Jiráskových her. Příkladně činohra Národního divadla, která se na akci rovněž podílela, během ní několikrát zařadila pásmo z „Psohlavců“, a to jako dobrovolnou brigádu členů činohry. V roce 1951 byly podle Jiráskova díla natočeny dva barevné filmy. Snímek „Temno“ v režii Karla Steklého a první část loutkového filmu „Staré pověsti české“ z dílny Jiřího Trnky. Barevný film o Jiráskovi „Mladá léta“ s Eduardem Cupákem v hlavní roli byl natočen o dva roky později. V úzké návaznosti na Jiráskovo dílo vznikla též filmová husitská trilogie režiséra Otakara Vávry z let 1954–1957, jež sestávala z filmů „Jan Hus“, „Jan Žižka“, „Proti všem“.¹⁹¹

Rok 1951, do něhož spadalo 100. výročí Jiráskova narození, byl pak na jeho počest nazván rokem Jiráskovým. Konaly se četné oslavy, v pražském letohrádku Hvězda bylo otevřeno Jiráskovo muzeum,¹⁹² též byly pořádány různé přednášky. Jednou z oslavovacích akcí byla celostátní konference o knize „Proti všem“, která se v březnu uskutečnila v Táboře. Té měl předcházet cyklus přednášek, jež byly určeny žákům škol II. a III. stupně. Ve třídách měl být „prostřednictvím nejschopnějšího učitele češtiny, dějepisu či občanské výchovy“ vysvětlen „význam husitství, husitského revolučního hnutí a pokrokových tradic našich dějin s hlediskem na dnešní dobu, budování socialismu v naší zemi“.

¹⁹⁰ Vinohradské divadlo, Národní divadlo, Divadlo filmového studia, Žižkovské divadlo, Městské a oblastní divadlo v Mladé Boleslavi, Divadlo mladých pionýrů, Realistické divadlo, Městské a oblastní divadlo v Kolíně, divadlo ve Staném, in: BAUER, s. 176.

¹⁹¹ BAUER, s. 167, 716; Jiráskovská akce s. 1.

¹⁹² BAUER, s. 182.

Přednáškami měla být mládež seznámena s historickými spisy Aloise Jiráska tak, „aby je ještě více četla a rozšiřovala mezi ostatní občanstvo“. V Prachaticích se mládež takto seznámila dne 21. března 1951.¹⁹³

Do jiráskovské akce byli od začátku zapojeni ministr školství Zdeněk Nejedlý a ministr informací a osvěty Václav Kopecký. Byl to ale Zdeněk Nejedlý, kdo měl vůdčí úlohu. Byl předsedou Jiráskova výboru, instituce, která převzala oficiální záštitu nad průběhem jiráskovské akce. Byl autorem Jiráskovy monografie, pronesl množství projevů a přednášek, sepsal četné studie věnující se osobnosti Aloise Jiráska a významu jeho díla, vydal několik brožur, opatřil jednotlivé svazky Jiráskova díla doslovy, které měly zajistit správnou interpretaci díla. Nejedlého publikační činnost i podniky pořádané v rámci jiráskovské akce byly vedeny úsilím změnit, skrze Jiráskovy historické romány i divadelní hry, historické povědomí československé společnosti a hodnocení českých dějin – jako jejich vrchol mělo být chápáno husitství a národní obrození. Tyto vrcholné úseky českých dějin byly označovány jako lidové, jako povzbuzující národní vědomí, měly být interpretovány jako revoluční tradice českého národa, na něž by mělo být navazováno i na počátku druhé poloviny 20. století.¹⁹⁴

Podle projevu Klementa Gottwalda, který pronesl v listopadu 1948 při zahájení jiráskovské akce a který byl pak v roce 1951 publikován pod názvem Klement Gottwald o Jiráskovi, bylo potřeba českou kulturu a české dějiny reinterpretovat právě v tomto duchu: „Náš vztah k národní minulosti je velmi živý a chceme se z ní mnoho učit. Avšak jde o to, orientovati se na ta dějinná období, kdy náš národ šel vpřed, orientovati se na pokrokové, osvobozené tradice našeho národa a kultury. Tedy nikoliv například doba pobělohorská je nám dobou národního rozkvětu, jak se nerozpakovali tvrdit reakční pekařovští dějepisci i spisovatelé, nýbrž doba husitská a probuzenecká tvoří nejsvětější stránky našich dějin

¹⁹³ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6, Přednášková kampaň k výročí narozenin A. Jiráska, ze dne 15. března 1951, s. 52.

¹⁹⁴ BAUER, s. 153nn; Jiráskovská akce, s. 1, 12.

a je nám příkladem. Následníky a odchovanci tradic pobělohorských byli mnichované, kolaboranti i zrádci. Naší bojovníci za svobodu proti německým okupantům šli stopou Tábora. V tradicích Tábora a národního obrození budujeme i náš nový lidový stát. A právě proto se hlásíme k Jiráskovi, proto je nám blízký – a bližší než staré společnosti kapitalistické – že ve svém uměleckém díle mistrně vystihl, které to naše tradice vedou vpřed, k svobodě a rozkvětu národa.“¹⁹⁵

Ideologická interpretace Jiráskova díla, která byla v Gottwaldově projevu nastíněna a pak systematicky budována Zdeňkem Nejedlým, byla postavena na několika základních tezích. Jednou z nich bylo, že Jiráskovo dílo je věrným obrazem dějin, že se nejedná o literární fikci, a proto může být směle použito při výuce. Jirásek se tak stal povinnou četbou v rámci českého jazyka a bylo ho využito i jako doplňku při výuce dějepisu. Další teze představovala české dějiny jako boj. Sám Jirásek do svých románů vnesl, v duchu dobového nacionalismu, střety českého a německého živlu. Nejedlý pak tuto rovinu boje ještě obohatil o rovinu třídní (také v duchu poplatného době, a sice v duchu historického materialismu). Propojením těchto dvou rovin tak byli románoví čeští hrdinové zároveň těmi, kdož byli utlačováni třídou vykořisťovatelů, německou buržoazií a německou či poněmčenou církví. Z hlediska logiky Nejedlého výkladu se tak čtenář, pokud se cítil být Čechem, měl cítit i komunistou.

Z dalších interpretačních tezí lze uvést ještě tu, která představovala lid jako hlavního hrdinu všech Jiráskových historických příběhů. Ostatní společenské vrstvy jako šlechta, buržoazie nebo církve, které se díky svému poněmčování nebo pořímšťování postupně národu odcizovaly, tak ztrácely národní charakter, a proto mohly být z „národního společenství“ snadno vyloučeny.¹⁹⁶ Také pro současnou společnost je podle Nejedlého lid tím hlavním hrdinou: My [komunisti] ne každého a ne všechny pokládáme za národ a národní lidi. My víme, že národ je složen ze tříd, že

¹⁹⁵ Klement Gottwald o Jiráskovi, Praha 1951, s. 8n, in: BAUER, s. 154.

¹⁹⁶ Jiráskovská akce, s. 13nn.

je složen i z rozličných vrstev, a že tyto třídy a vrstvy nestejně representují národ a ne všechny stejně jsou nositeli národních tradic. [...] vždy to byly lidové vrstvy, jež byly vlastním národem [...] vzniká přímo obdivuhodná jednota našeho národního vývoje, jež našim tradicím dodává i zvláštní sílu, neboť skládá se tak vrstva na vrstvu a vzniká společná linie, jež se táhne i spojuje všechny ty historické složky a zjevy v jeden řetěz, od oné drobné šlechty ve středověku přes husitského sedláka a řemeslníka i potom zase národního buditele až k dnešnímu vlasteneckému proletáři. A to znamená pro nás komunisty též velmi mnoho [...] jasně vyplývá, že my komunisté nejsme nějakým jen dobovým zjevem. Že i my jsme zasazeni, a hluboko zasazeni, do celkového vývoje našeho národa, [...] My čeští komunisté [...] jsme nejnovější fází tohoto vývoje našeho národa. [...] My jsme opravdu pokračovatelé a v tom smyslu i dědici nejlepších i také nejnárodnějších snah a tužeb lidových vrstev a tím nejlepší složky našeho národa.¹⁹⁷ Národ se tedy podle tohoto výkladu rovná lidu, potažmo komunistickému lidu, potažmo komunistické straně.

Nejedlého ideologická interpretace, například i díky tomu, že byl v jejím rámci husitský Tábor nazýván „první komunistickou republikou“ na domácí půdě,¹⁹⁸ tak měla pomoci události českých dějin „našroubovat“ na československý komunismus, na komunistickou stranu, měla českému člověku dokázat, že tradice komunismu je v domácích dějinách přítomná již po dlouhé věky a že to není žádný cizí a nový prvek, který by byl do Československa násilně implementován ze Sovětského svazu.¹⁹⁹

4.2.5 Sepětím s politickým životem

Seznamovat studenty s aktuálními společenskými problémy, probírat s nimi domácí i světové události, upozorňovat je na činy a osobnosti, ať na vlastní nebo na zahraniční půdě, které jsou hodny následování nebo

¹⁹⁷ Zdeněk NEJEDLÝ, Komunisté, dědici velikých tradic českého národa, in: Zdeněk NEJEDLÝ, O smyslu českých dějin, Praha 1952, s. 244, 259nn.

¹⁹⁸ NEJEDLÝ, Nedělní epištoly, sv. č. III, s. 214.

¹⁹⁹ BAUER, s. 153nn; Jiráskovská akce, s. 12.

naopak na ty, které jsou hodny opovržení, oslavovat s nimi různá, pro stát důležitá výročí nebo je přímo „zaangažovat“ do politického dění. To vše lze zařadit mezi možnosti, jež mohly být prostřednictvím školy využity, aby se student (a nejen student) cítil jako ten, kdo byť třeba jen nepatrným příspěvkem pomáhá budovat svoji vlast, novou, lepší než byla ta předchozí, jako ten, kdo je účasten na vytváření nového, krásnějšího světa a života v něm. Samozřejmě, pokud nebude uveden kontext, lze tento model výchovy mládeže hledat v různých časových obdobích, ve všech možných koutech světa, a to zejména tehdy, proběhla-li v dané zemi nějaká významná společenská změna, doplněná změnou státního zřízení. Z domácího prostředí je možno si vypomoci příkladem z první poloviny 20. století. Československá první republika, nově vzniklá po pádu habsburské monarchie, se snažila svou mládež, budoucí vzdělanou vrstvu společnosti, vychovat tak, aby se jednalo o loajální, pracovitě občany, žijící v duchu Masarykových ideálů, ztotožňující se s parlamentarismem a demokracií. Vychovávat mládež ve svůj prospěch se snažila i republika, která byla obnovena po skončení druhé světové války. A podobné úsilí vyvíjel i československý stát pod „kuratelou“ československé a sovětské komunistické strany.

Již ve druhé kapitole bylo řečeno, že školní život hojně doplňovaly vzpomínky na významné dny a oslavy různých výročí. Jinak tomu nebylo ani v éře po „vítězném únoru“. Změna je zaznamatelná v tom, jaké události byly oslavovány a jaké dny byly připomínány. Z prvního místa mezi slavnostmi sestoupil 28. říjen. Ještě v letech 1948 a 1949 byl tento den oslaven vším žactvem a profesorstvem v reprezentačním sále školy, v říjnu 1950 byly pořádány besídky v rámci jednotlivých tříd. Ke změně pak došlo v roce 1951,²⁰⁰ den 28. říjen už nebyl připomínán jako den

²⁰⁰ KROUPAL, s. 7, 24, 51, 74; SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karta č. 5, složka Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17, Hodnocení I. pololetí na školách II. a III. stupně, školní rok 1952/53, s. 81/1.

vzniku samostatného Československa, ale jako „Den znárodnění“.²⁰¹ Zákonem ze dne 2. listopadu 1951 přestal být 28. říjen státním svátkem, stal se „pouhým“ dnem pracovního klidu. Státním svátkem byl určen 9. květen jako den osvobození Československa sovětskou armádou.²⁰² Společně s „únorovým vítězstvím pracujícího lidu nad reakcí“, 1. májem, a 7. listopadem, výročním dnem říjnové socialistické revoluce, to byly příležitosti, kdy bylo možno konat nejen školní, ale i celostátní oslavy. Na všech těchto oslavovacích akcích bylo manifestováno budování socialistické společnosti, sepětí československého lidu s komunistickou stranou, s vrcholným vedením státu, se státem samotným a v neposlední řadě též sepětí se Sovětským svazem. Na toto měla příkladně ukazovat hesla jako „Naše mládež v jednom šiku budovat jde republiku“, „V jedné frontě jdem za Klementem Gottwaldem“, „S presidentem Gottwaldem vpřed – za mír a socialismus“, „Se Sovětským svazem za mír“, „Pevně semknuti kolem strany a vlády, v čele s presidentem Gottwaldem, za mír a za socialismus“, „Ať sílí nerozborné přátelství s naším osvoboditelem Sovětským svazem, mocnou záštitou světového míru“. Je potřeba upozornit na to, že všechna tato hesla a též průběh oslav byly určeny státními orgány. Pokud jde o účast škol, to bylo především ministerstvo školství, pokyny vydávaly rovněž Svaz zaměstnanců školství a osvěty a okresní národní výbory.²⁰³

Instrukce byly nezbytné nejen při přípravách oslav těchto výročí, bylo je potřeba vystavit i pro události méně „radostné“. Největší smuteční akce zkoumaného období byla spojena s úmrtím československého prezidenta Klementa Gottwalda, který zemřel 14. března 1953. Na

²⁰¹ Dekrety prezidenta republiky Edvarda Beneše o znárodnění dolů, klíčového průmyslu, akciových bank, soukromých pojišťoven a potravinářského průmyslu byly podepsány dne 24. října 1945, slavnostně vyhlášeny byly pak 28. října.

²⁰² Zákon č. 93/1951 Sb. ze dne 2. listopadu 1951 o státním svátku, o dnech pracovního klidu a o památných a významných dnech, in: Sběrka zákonů republiky Československé, roč. 1951, částka 47, Praha 1951, s. 250.

²⁰³ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6, Oslava 1. května na školách. Účast žactva a učitelstva, ze dne 27. dubna 1949, s. 8; Oslavy 1. máje 1951, ze dne 14. dubna 1951, s. 52; Oslavy 1. máje a 7. výročí osvobození ČSR Sovětskou armádou, ze dne 11. dubna 1952, s. 64.

prachatickém ústavu byly dne 16. března v každé třídě, v první vyučovací hodině uspořádány politické schůze, během nichž měla být žákům objasněna Gottwaldova zásluha „o vítězství čs. lidu“ v únoru 1948. Ve čtvrté vyučovací hodině pak byla v aule uskutečněna smuteční schůze profesorského sboru a žactva. Zde bylo přečteno svolání Ústředního výboru Komunistické strany Československa a ústředního akčního výboru Národní fronty, též byl sepsán soustrastný telegram pro ÚV KSČ.²⁰⁴

Gottwaldův pohřeb proběhl o tři dny později, dne 19. března 1953. Hned ráno byl profesorský sbor instruován, jak bude v Prachaticích smuteční akt probíhat. Poté byli informováni a hlavně poučeni žáci, bylo jim vysvětleno, jak se mají vzhledem k závažnosti aktu chovat, jak mají kráčet ve smutečním průvodu – že mají kráčet pomalu, mají dát „vpravo hled“, smeknout pokrývku hlavy a členové pionýrské organizace mají zdravit pionýrským pozdravem. Po školící půlhodině následoval poslech rozhlasového projevu ministra školství Ernesta Sýkory. Po projevu se třídy se svými třídními učiteli seřadily před školou, aby odešly na společné seřadiště všech škol do Zahradní ulice. Průvodu se účastnily školy mateřské, národní, střední, pedagogické gymnázium a gymnázium. V té části průvodu, jež byla tvořena školami, kráčely nejprve děti ze školy mateřské, pak byla nesena státní vlajka, tu třímal pionýr ze školy národní, poté svazáci z gymnázia a pedagogického gymnázia nesli smuteční věnec. Dále byli zařazeni pionýři, svazáci a poté jednotlivé školy podle stupňů, na konci kráčeli studenti gymnázia. Celý průvod, tvořený všemi prachatickými závody, podniky, úřady a školami pak defiloval před katafalkem umístěným na náměstí. Vedle smutečního průvodu, který proběhl v dopoledních hodinách, se odpoledne prachatické obyvatelstvo, profesorský sbor a žactvo bydlící v Prachaticích nevyjímaje, znovu sešlo

²⁰⁴ KOUPAL, s. 93n.

na náměstí, aby se účastnilo společného poslechu přenosu pohřebních obřadů z Hradu a Václavského náměstí.²⁰⁵

Nutno poznamenat, že smuteční slavnosti proběhly i v den pohřbu Dr. Edvarda Beneše dne 8. září 1948, nenabýly však takového rozměru jako v případě pohřbu Gottwaldova. Byla uspořádána smuteční trýzna v gymnaziální aule, kdy se za tónů Dvořákova Larga z Novosvětské symfonie a veršů Josefa Hory žáci a pedagogové rozloučili s bývalým prezidentem Republiky československé.²⁰⁶ Svoji roli na tom, že se rozloučení odbylo „pouze“ na půdě gymnázia a nikoli na náměstí za hromadné účasti všech obyvatel, mělo zajisté to, že se nejednalo o pohřeb úřadujícího prezidenta a možná také to, že Edvard Beneš patřil do již překonaného „ancien régime“. Ještě je potřeba učinit krátkou poznámku ke smuteční slavnosti týkající se dalšího politika, a sice J. V. Stalina, který skonal 5. března 1953. Rovněž s ním se žactvo loučilo v ústavním sále, trýzna byla uspořádána v den Stalinova pohřbu, dne 9. března 1953, na jejím pořadu byl poslech rozhlasového přenosu pietní slavnosti z pražského Václavského náměstí.²⁰⁷

Nejen tyto podniky byly příležitostí, kdy bylo možno „mobilizovat“ žactvo a profesory. Různorodé podněty bylo možno nalézat jak v oblasti domácího, tak v oblasti zahraničního dění. Ze sféry domácí je možno uvést případ generálního tajemníka KSČ Rudolfa Slánského. Ten byl na konci roku 1951 zatčen a společně s dalšími lidmi (například se zástupcem generálního tajemníka KSČ Josefem Frankem, s generálem Bedřichem Reicinem nebo bývalým ministrem zahraničí Vladimírem Clementisem) obviněn z protistátního spiknutí.²⁰⁸ V souvislosti s tímto

²⁰⁵ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 4, složka Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6, Den pohřbu prezidenta republiky, soudruha Kl. Gottwalda. Proposice pro účast škol, ze dne 18. března 1953, s. 81; KOUPAL, s. 94.

²⁰⁶ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 2, Spisy 1947–1948, inv. č. 315, Protokol č. VII z porady profesorského sboru konané dne 16. listopadu 1948, s. 7, 9.

²⁰⁷ KOUPAL, s. 93.

²⁰⁸ Jan RATAJ – Přemysl HOUDA, Československo v proměnách komunistického režimu, Praha 2010, s. 113n, 120.

nařídil školský referát krajského národního výboru v Českých Budějovicích školám: „Odstranit Rudolfa Slánského ze školního života, odstranit souvislosti v učebnicích, kde je jednáno o Slánském, kde jsou výňatky z jeho projevů; žactvu je třeba osvětlit jeho zrádčovskou úlohu odhalenou 6. XII. 1951 prezidentem Gottwaldem. Současně vyřadit ze žákovských a učitelských knihoven spisy, projevy, fotografie a jiný materiál [...] byla provedena cenzura tehdy nových velkých nástěnných tabulí z dějin dělnického hnutí a KSČ, jimiž byly vyzdobeny stěny v aule.“ I soudnímu procesu s tzv. spikleneckým centrem v čele se Slánským, který se konal v listopadu 1952, byla na prachatickém ústavu věnována pozornost, a to v rámci jednotlivých vyučovacích hodin nebo prostřednictvím třídních „desetiminutovek“, jež probíhaly před dvakrát do týdne před začátkem ranního vyučování.²⁰⁹

Z mnoha akcí, které byly spjaty s děním v zahraničí, lze pro demonstraci uvést sbírku na obnovu Korejské lidové demokratické republiky, která byla vyhlášena na podzim roku 1953: „Po více než třech letech byla zastavena krvavá válka²¹⁰ vyvolaná imperialistickými útočníky a uzavřeno příměří v Koreji. Náš lid sledoval hrdinný boj korejského lidu s velikou účastí a od počátku mu pomáhal ze všech svých sil. Věděl, že nadšeným budováním socialismu v naší vlasti a důsledným bojem za mír pomáhá i korejskému lidu v jeho statečném odporu. Miliony našich pracujících naší země přispěly i peněžitými částkami na pomoc bojující Koreji. Nyní, po podepsání příměří, obrací se Ústřední akční výbor Národní fronty Čechů a Slováků ke všemu našemu lidu ve městech i na vesnicích s výzvou pomoci korejskému lidu při obnově jeho válkou

²⁰⁹ KROUPAL, s. 67; SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, Hodnocení I. pololetí na školách II. a III. stupně, školní rok 1952/53, s. 81/1.

²¹⁰ Válka v Koreji, konflikt probíhající v letech 1950–1953 mezi severní Koreou, vedenou Kim Ir-senem a podporovanou Sovětským svazem, jeho satelitními státy a Čínou, a jižní Koreou, v čele jejího režimu stál Li Syn-man, jemuž podporu poskytovaly zejména Spojené státy. Vojenská operace Spojených států byla schválena Radou bezpečnosti OSN. Konflikt, do něhož se zapojil východní i západní blok, a to díky sovětské zahraniční politice vedené ve smyslu co největší podpory zemím, v nichž bylo možno ustavit a udržet komunistický režim, a rovněž díky opačné strategii americké zahraniční politiky, která se snažila rozšíření komunismu zabránit, in: Vladimír NÁLEVKA, Světová politika ve 20. století (II.), Praha 2000, s. 41–51.

zpusťosené země uspořádaním sbírky.“ Podle věstníku ministerstva školství měla být sbírka organizována na školách všech stupňů, a to pod taktovkou svazu mládeže a pionýrské organizace. Aby vše probíhalo podle stanovených směrnic, byly dozorem pověřeny okresní akční výbory Národní fronty a okresní národní výbory. Do sbírky měly plynout výtěžky z akcí pořádaných rodičovským sdružením, ze sběru odpadových hmot nebo sběru léčivých bylin. V průběhu sbírky měly školy zasílat korejskému pracujícímu lidu pozdravné dopisy, v nichž měly vyjádřit svou solidaritu s jejich bojem za obnovu válkou zničené země, pro větší povzbuzení je též měly informovat o svých budovatelských úspěších a o svých pracovních závazcích.²¹¹

Jako další příklad spojení školy se zahraničními politickými událostmi poslouží rezoluce, která byla sepsána pedagogickým sborem v říjnu 1956. Týkala se Polska a Maďarska. V těchto státech se totiž vyskytly výrazné projevy nesouhlasu se stávajícím systémem, rovněž se zde objevily požadavky na liberalizaci společnosti. Tyto nálady je možno dávat do souvislosti se zasedáním XX. sjezdu Komunistické strany Sovětského svazu v únoru 1956 a neveřejným vystoupením jejího vůdce Nikity Sergejeviče Chruščova. Ten ve svém projevu poodhalil dosud utajované zločiny stalinského režimu. Jeho kritika tzv. kultu osobnosti se sice soustředila na J. V. Stalina a na jeho „zásluhy“ v porušování „socialistické zákonosti“ a nijak nezpochybovala komunistickou vládu jako takovou, svými důsledky však přispěla k postupnému rozkladu sovětského impéria, jehož první známky bylo možno pozorovat právě v Polsku a Maďarsku.²¹² Prachatičtí učitelé ve své rezoluci vyjadřovali svoji naprostou důvěru a oddanost vládě a Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa. Odsuzovali „zločinné pokusy zahraničních nepřátel a zbytků vnitřní reakce v Polsku a Maďarsku o rozrušení lidově demokratického zřízení a zvrát ke kapitalismu v obou

²¹¹ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 7, složka Oběžníky ONV, KNV, MŠO 1953–1954, inv. č. 359, sign. 17, Provedení sbírky na obnovu Korejské lidové demokratické republiky, ze dne 12. října 1953, s. 5.

bratrských republikách.“ Tyto činy podle nich neměly „nic společného se zájmy pracujícího lidu ani s výstavbou socialismu“. Na závěr bylo ještě připojeno přání „Polské sjednocené dělnické straně a Maďarské straně pracujících, aby v součinnost s miliony ostatních dělníků, rolníků a pracující inteligence odrazily všechny škůdce a posílily ve svých zemích lidovou demokracii a spojenectví se sovětským lidem a slavnou Komunistickou stranou Sovětského svazu“.²¹³

4.2.6 Výchova pomocí trestů

Slovní napomenutí vyučujícím, domluva ředitele školy, snížená známka z chování nebo vyloučení ze školy, to vše jsou možnosti, jak výchovně působit na žactvo. Na řadu však přistupují až v případě, kdy žák provede nějaký přestupek proti zaběhnutému řádu. Bylo již výše zmíněno, že se dva žáci prachatického gymnázia vydali na soukromý výlet do Prahy, kde pobýli téměř celý týden, podvodným způsobem vylákali peníze z pražské repatriační komise a vůbec dělali ostudu svému studentskému stavu. Za své chování byli potrestáni vyloučením z ústavu.

Stejným způsobem byla potrestána žákyně X. ročníku jedenáctileté střední školy. Byla obviněna z několika přestupků proti školnímu řádu. Protože se nechovala jako příkladná vedoucí pionýrského oddílu, svým svěřencům tvrdila, že lhaní jí nikdy v jejím životě nebylo na závalu, a tímto působila nevhodně na výchovu pionýrské mládeže, zároveň své funkce zneužívala k činnostem, které neměly s vedením pionýrů nic společného, byla této hodnosti zbavena. Kromě tohoto se dopustila obecného ohrožení, když společně s vojákem místní posádky postavila na silnici směřující od Prachatic do Husince několik asfaltových sudů. Toto bylo jedním ze členů profesorského sboru vykládáno též jako pokus o „teroristický čin“, protože v té době měl po inkriminované silnici projíždět

²¹² NÁLEVKA, s. 22–26.

²¹³ SOKA Prachatic, fond Gymnasium Prachatic 1945–1989, karton č. 9, složka Kulturní a osvětové věci 1955–1956, inv. č. 415, sign. 15, Resoluce sepsaná učiteli jedenáctileté střední školy v Prachaticích, ze dne 26. října 1956, s. 3.

vůz s poslancem národního shromáždění Františkem Bubníkem. Tuto domněnku ale nebylo podle ostatních vyučujících možno podložit. Podle výslechnů provedených s obviněnou žákyní i vojákem to byl sice trestný čin, ale jednalo se spíše o čin provedený „z hecu“, bylo to darebáctví, které si zasloužilo potrestání, ale nejednalo se o pokus o atentát. Dále byla žákyně viněna z toho, že si utahovala z Marty Gottwaldové, když vyprávěla anekdotu „o balonu spadlém na Hradě“. Touto podle profesorů dala žákyně najevo svůj „negativní poměr k představitelům státu a jejich rodinným příslušníkům“. Dalším jejím proviněním bylo, že se potulovala v době, kdy byla lékařem uznána jako nemocná a bylo jí nařízeno domácí léčení. Místo toho však žákyně jezdila po tanečních zábavách a nocovala ve staré sokolovně. Jelikož byly všechny její přestupky shledány profesorským sborem jako provinění proti školnímu řádu a jelikož „její mravní založení je [...] toho druhu, že může neustále a trvale rozkládat morálku žákovského kolektivu“ a ohrožovat „celou výchovnou činnost školy“, byla žákyně vyloučena ze školy.²¹⁴

Hůře dopadla žákyně III. třídy gymnázia (tj. žákyně přibližně stejného věku) o tři roky dříve. Té se dávalo za vinu, že na veřejnosti, za přítomnosti svědků, pronesla: „Nesouhlasím s lidově demokratickým režimem a budu vždy proti němu.“ Jako přitěžující okolnost, když byl během výslechu zjišťován její postoj ke státu a její podíl na budování republiky, byla spatřována její malá angažovanost. Kulturní činnost ve svazu mládeže a pěvecký kroužek byly chápány jako podřadné věci. Tento negativní dojem byl v očích ředitele, který vedl výslech s obviněnou žákyní, ještě umocněn tím, že byla žákyně na jeho vkus příliš pasivní co do budovatelského úsilí a politické angažovanosti, proto z jejího chování učinil závěr, že dívka ve škole žije loajálně a doma pak „v zaujetí proti lid. dem. režimu“. Nesplňovala podle něj kvality studenta výběrové školy III. stupně, který má být „bojovník, má si být vědom, že dělnická třída mu

²¹⁴ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17, Zápis o mimořádné schůzi pedagogické rady, konané dne 21. XII. 1954, s. 5–12.

umožňuje studium. Očekává od něho, že půjde s těmi, kteří usilují o pokrok. [...] Dnes student na III. stupni má být kvalita, na kterou je spolehnutí“. Jelikož byl dívčin výrok shledán jako projev „otevřené reakčnosti“, byla za něj a za svůj odmítavý postoj k lidově demokratickému řádu vyloučena ze školy, po několika týdnech byl ale tento trest jako nedostačující přehodnocen a změněn v úplné vyloučení ze studií na všech školách III. stupně.²¹⁵

Lze se domnívat, že tyto případy posloužily i jako prostředek při výchově ostatních studentů. Protože se jednalo o přestupky, do jejichž vyšetřování byl zainteresován celý profesorský sbor i orgány Veřejné bezpečnosti, nemusí být mylné tvrzení, že se o potrestání vyloučením dozvěděli všichni studující, a to nejen na gymnáziu. Snadno tak rodiče, možná i pedagogové mohli vyslovit větu: „Tohle nedělej, tohle neříkej, takhle se nechovej, vzpomeň si, jak dopadla...“

Jak tedy měl vypadat ideální student? I když bude použito slov ředitele prachatického ústavu, která byla pronesena při zahájení školního roku 1950/51, je možno je vztáhnout i na léta další: „Dříve snad platil za dobrého studenta takový student, který byl hodný, poslušný, úslužný, korektní a dobře se učil, při čemž však mohl být upjatým sobcem. To by dnes bylo málo, pro společnost vůbec nic. My dnes budeme považovat za dobrého studenta a jako takového také klasifikovat toho, kdo především zvládne vědecký světový názor, t.j. učení marxisticko-leninské v theorii i v aplikaci na pracovní a společenskou praxi [sic]. Neboť dnes už vůbec nemůžeme pokládat za vzdělance toho, kdo by sice hodně věděl a znal,

²¹⁵ SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17, Zápis kádrového rozhovoru [jméno vynecháno], se žákyní III. třídy gymnasia v Prachaticích, ze dne 26. února 1951, s. 63; Zápis I. o trestním řízení s [...], konaném dne 27. února 1951, s. 64; Zápis II. o obnově trestního řízení s [...], konečné usnesení v této věci, ze dne 5. března 1951, s. 65.

ale nevěděl by si s touto snůškou nasbíraných vědomostí rady a vyžíval by se v izolovaném, povýšeném a tím protispolečenském odbornictví.“²¹⁶

²¹⁶ SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17, Plánování v I. pololetí školního roku 1950/1951, s. 1.

5 ZÁVĚR

Cílem diplomové práce bylo, na pozadí vývoje prachatického gymnázia v letech 1945–1956, postihnout úlohu školy v československé poválečné, lidově demokratické a následně socialistické společnosti. Byla vyslovena domněnka, že úkolem školy bylo mládež a studenty nejen vzdělávat, ale především vychovávat, aby školu opouštěli vzdělaní a kvalifikovaní, ale zároveň také ke státu loajální občané. Tato hypotéza je ověřována prostřednictvím sledování určitých faktorů, o nichž lze předpokládat, že by k naplnění výchovného úkolu mohly přispívat. Mezi nimi je možné jmenovat příkladně výuku, připomínaná výročí, pořádané oslavy nebo zapojení žactva do práce pro republiku.

Pokud jde o období let 1945–1948, byl správný postoj k republice a jejímu lidově demokratickému zřízení propagován několika různými způsoby. Vedle vzpomínek na různá výročí a osobnosti a vedle pořádání školních oslav, bylo využíváno i školního vyučování, a to především předmětu politická výchova, později občanská výchova. Pomocí vhodných témat ke studiu, diskutování aktuálního dění, referátů a vhodné četby mělo být v žactvu pěstováno jejich politické, vlastenecké a občanské uvědomění.

Rovněž účast žactva na pracovních brigádách měla zvýšit jejich sepectí s vlastí, sice se v tomto případě pravděpodobně nejednalo o nějaké ideologické využití pracovní činnosti, šlo spíše o pomoc obnovit válkou zničené hospodářství a plnit dvouletý hospodářský plán, ale i na brigádách se mělo žactvo utvrdit v tom, že též díky jeho práci bude republika vzkvétat. Žáci chodili například trhat len, vysazovat stromky nebo sbírat brambory. V Prachaticích byla pomoc žactva velmi vhodná i kvůli tomu, že se město nacházelo v oblasti, která v důsledku odchodu německého obyvatelstva ztratila určité procento pracovní síly.

Stejně strategie byly používány též v době po „vítězném únoru“ 1948. Změnila se jen rétorika, místo spojení lidová demokracie nastoupily

termíny jako socialismus, socialistický občan, socialistická společnost. To vše bylo ještě umocněno tím, že bylo Československo začleněno mezi „bratrské státy socialistického společenství“ a jako jeho člen se muselo podle toho chovat, tedy s úctou vzhlížet ke svému velkému bratru Sovětskému svazu. Od něho byly přejímány vzory pro vedení společnosti jak z hlediska politického, hospodářského, společenského, tak z hlediska výchovného. Školský systém, školní výuka, školní osnovy byly koncipovány podle sovětského vzoru. Vyučovalo se podle doktríny dialektického materialismu, všechny předměty ve školách měly tento prvek Marxovy filozofie zohlednit. Na brigády se chodilo, aby byly plněny závazky dané komunistické straně a soudruhu prezidentovi, aby byl plněn pětiletý hospodářský plán, aby se republika ještě více přiblížila socialistickému ideálu. Sportovalo se proto, aby bylo možno lépe bojovat za socialistickou vlast. Politické události se diskutovaly, aby bylo možno vyzvednout, jak krásně je doma v socialistickém Československu a jak nevlídno je v kapitalistických zemích.

Po výčtu všech těchto podniků, které měly přispět k tomu, aby byl student co nejvíce prostoupen láskou k socialistické republice a Sovětskému svazu, aby byl zapálen pracovat a bojovat pro její blaho, je možno vznést dotaz, zda toto všechno našlo v srdcích studentů kladnou odezvu. Zda si žák při odchodu na bramborovou brigádu myslel, že odchází napomáhat budování socialistické republiky, nebo šla tato rovina úplně mimo něj a on myslel jen na to, že se odchází „ulejt“ ze školy. Dopadala tato výchova na úrodnou půdu u všech studentů, nebo jen u zapálených pionýrů a svazáků.

Pro hledání odpovědí na tyto otázky však nelze s úspěchem využít prameny oficiální úrovně, různá hlášení a zprávy, protokoly či oběžníky, jež byly použity jako základ v této diplomové práci. Proto, ač by pohled „z druhé strany“ dané téma patřičně dokreslil, nemohl být a nebyl postižen. Výchova toho „správného“ občana zde tak byla nastíněna jako ideální konstrukce, z pohledu toho, „co mělo být“.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Archivní prameny

1) Státní okresní archiv Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989

- **Knihy**

- KOUPAL Jan, Nástin dějin gymnasia v Prachaticích I., rukopis z roku 1970

- **Spisový materiál**

- Spisy 1945–1946, inv. č. 314, karton č. 1
- Spisy 1947–1948, inv. č. 315, karton č. 2
- Spisy 1945–1951, inv. č. 316, karton č. 3
- Složky kartonu č. 4
 - Evidence a statistika 1949–1953, inv. č. 321, sign. 4
 - Hygiena a zdravotnictví, tělesná a branná výchova, Svazarm 1949–1953, inv. č. 322, sign. 5
 - Jubilea, oslavy, vzpomínky, kulturněpolitické akce 1949–1953, inv. č. 323, sign. 6
- Složky kartonu č. 5
 - Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12
 - Protokoly, zprávy, porady 1949–1953, inv. č. 331, sign. 17
- Složky kartonu č. 6
 - Spisy bez čísel jednacích 1949–1953, inv. č. 346
- Složky kartonu č. 7
 - Brigády a výpomoci 1953–1954, inv. č. 347, sign. 0
 - Kulturní a osvětové věci 1954–1955, inv. č. 386, sign. 15
 - Oběžníky ONV, KNV, MŠO 1953–1954, inv. č. 359, sign.

- Složky kartonu č. 8
 - Kulturní a osvětové věci 1955–1956, inv. č. 415, sign. 15
 - Předměty, osnovy, učební plány 1954–1955, inv. č. 394, sing. 27
 - Složky kartonu č. 9
 - Kulturní, osvětové věci 1956–1957, inv. č. 441, sign. 16
 - **Výroční zprávy**
 - XXII. (II.) výroční zpráva 1946–1947 Státního reálného gymnasia v Prachaticích, Prachatice 1947
- 2) Státní okresní archiv Prachatice, fond Městský národní výbor Prachatice 1945–1990**
- **Spisový materiál**
 - Složka kartonu č. 163
 - Gymnasium 1945–1945, 1970–1979, inv. č. 569, sign. XV/11
- 3) Státní okresní archiv Prachatice, fond Reálné gymnasium české Prachatice**
- **Knihy**
 - Pamětní kniha českého státního ref. reálného gymnasia v Prachaticích 1920–1940
 - Reálné gymnasium ve Vodňanech. Kronika 1940–1941
- 4) Státní okresní archiv Prachatice, fond Reálné gymnasium (německé), Prachatice**
- **Výroční zprávy**
 - Festschrift zur Einweihung des neuen Gymnasialgebäudes in Prachatitz, Prachatitz 1897
 - Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Prachatitz 1904/1905, Prachatitz 1905

- Jahres-Bericht des k. k. Staats-Gymnasiums in Prachatitz 1906/1907, Prachatitz 1907
- Jahres-Bericht des Staatsgymnasiums in Prachatitz 1918/1919, Prachatitz 1919
 - Jahres-Bericht des Staatsgymnasiums in Prachatitz 1919/1920, Prachatitz 1920

Použitá literatura

• Literatura

- BAUER Michal, Ideologie a paměť. Literatura a instituce na přelomu 40. a 50. let 20. století, Jinočany 2003
- GLOS Bohuslav, Plánovitá distribuce pracujících. Problém pracovních sil v poválečném Československu, Praha 1948
- KAHUDA František, Škola jednotná a škola střední, Praha 1947
- KALINOVÁ Lenka, Společenské proměny v čase socialistického experimentu. K sociálním dějinám v letech 1945–1959, Praha 2007
- MORKEŠ František, Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích, Praha 2002
- NÁLEVKA Vladimír, Světová politika ve 20. století (II.), Praha 2000
- NEJEDLÝ Zdeněk, Nedělní epištoly, sv. č. III, Rok 1948, Praha 1954
- NEJEDLÝ Zdeněk, Ideová výchova na střední škole. Osnovy z občanské nauky, dějepisu a literární výchovy, Praha 1949
- NEJEDLÝ Zdeněk, O smyslu českých dějin, Praha 1952
- PŘÍHODA Václav, Myšlenka jednotné školy, Praha 1948
- RATAJ Jan – HOUDA Přemysl, Československo v proměnách komunistického režimu, Praha 2010
- STÖRIG Hans Joachim, Malé dějiny filosofie, Kostelní Vydří 2000

- VACULÍK Jaroslav, Začleňování reemigrantů do hospodářského života v letech 1945–1950, Praha 2001
- VACULÍK Jaroslav, Poválečná reemigrace a usídlování zahraničních krajanů, Brno 2002
- VALIŠOVÁ Alena – KASÍKOVÁ Hana, Pedagogika pro učitele, Praha 2007
- **Legislativní předpisy**
 - CHLUP Otakar – KAHUDA František – KRÁL Karel, Školský zákon. Výklad zákona a prováděcích předpisů, Praha 1949
 - NEUHÖFER Rudolf, Střední školství. Soustavný svod předpisů platných pro střední školy a učitelské ústavy, Praha 1935
 - Sbíрка zákonů republiky Československé, roč. 1949, Praha 1949
 - Sbíрка zákonů republiky Československé, roč. 1951, Praha 1951
 - Sbíрка zákonů republiky Československé, roč. 1952, Praha 1952
 - Sbíрка zákonů republiky Československé, ročník 1953, Praha 1953
 - Sbíрка zákonů republiky Československé, roč. 1956, Praha 1956
 - Věstník Ministerstva školství, věd a umění, ročník IV. (1948), Praha 1949
 - Věstník Ministerstva školství, věd a umění, roč. VI (1950), Praha 1951
- **Noviny**
 - Prachatické noviny. Nepochitický čtrnáctideník, roč. 1945, č. 11, 1. prosince 1945
 - Rudé právo, roč. 30, č. 153, 29. červen 1950
- **Odborné časopisy**
 - Gymnasium. Časopis pro pedagogiku, didaktiku a organizaci gymnasia, roč. II, 1949/50, č. 1, Praha 1949
 - Gymnasium. Časopis pro pedagogiku, didaktiku a organizaci gymnasia, roč. II, 1949/50, č. 3, Praha 1950

- Nová škola. Odborný časopis pro školské otázky, roč. V. 1949–1950, č. 1–2, Praha 1950
- Paměť a dějiny, roč. 2008, č. 1, Praha 2008
- **Sborníky a almanachy**
 - Almanach k 650. výročí školství v Prachaticích a k 50. výročí založení českého gymnasia v Prachaticích, Prachatice 1970
 - HEYER Jan – JAHN Jiljí – MELICHAR František, Šedesát let školského spolku „Komenský“ ve Vídni. Příspěvek k dějinám českého školství ve Vídni, Vídeň 1932
 - STRNAD František – BLAŽEK Oskar, Osmdesát let školského spolku „Komenský“ ve Vídni, Vídeň 1953
 - 20 let hospodářského rozvoje okresu Prachatice, Prachatice 1965
- **Slovníky**
 - Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí, sv. XVI., Praha 1900
 - Slovník českých spisovatelů, Praha 2005
- **Webové stránky**
 - Informační centrum OSN v Praze
 - <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/vseobecna-deklarace-lidskych-prav.pdf>
 - Nobelprize.org
 - http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1927/buisson-bio.html
 - Numismatika Ostrava
 - <http://www.numismatika-ostrava.cz/cz/detail/0/10085-tyrsuv-odznak-zdatnosti-.html>

- <http://www.numismatika-ostrava.cz/cz/detail/5-medaile-vyznamenani-odznaky/605-zahranicni/9974-sssr-pripraven-k-praci-a-obrane-vlasti-.html>
- SKODA – ABZEICHEN, internetový obchod
 - <http://shop.skoda-abzeichen.eu/?p=productsMore&iProduct=71&sName=Z%E1znam-o-Tyr%9Aov%EC-odznaku-pro-hochy>
- Společná česko-slovenská digitální parlamentní knihovna
 - <http://www.psp.cz/eknih/1945pns/stenprot/002schuz/s002001.htm>
 - <http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/106schuz/s106001.htm>
 - <http://www.psp.cz/eknih/1948ns/stenprot/075schuz/s075001.htm>
- Ústav pro studium totalitních režimů
 - <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/projekty/antologie/tema3.pdf>
- Zákony pro lidi.cz
 - <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/1946-192#f3170407a>

7 RESUMÉ

The topic of my diploma thesis is the history of the high school in Prachatice from 1945 to 1956. The objective of the thesis is to depict the position of school in a post-war and a socialistic society afterwards. The thesis aims to monitor the way and the extent of school's contribution towards educating the devoted citizens; at first the citizens of a people's republic, and after that the citizens of a socialistic republic. The negotiations for the renewal of High School in Prachatice were initiated in May 1945 after the end of World War II in Europe. The institution existed there in the period of First Czechoslovak Republic. However, after signing the Munich Agreement and subsequent cession of Prachatice to the Third Reich the school was moved to the interior of the country and then closed down. Finally, the negotiations were successful and the high school began to operate in September 1945. The first two chapters deal with the period mentioned above. Firstly, the history of the school is briefly described ranging from its German roots in the 19th century, over its existence and close-down in the time of First Czechoslovak Republic to its renewal in 1945. Secondly, the period from 1945 to 1948 is elaborated. The reform of the Czechoslovak unified school system was accomplished in April 1948. According to the new system, the high school in Prachatice was labeled as a selective high school of third grade. Further, another reform was introduced five years later in May 1953. The selective high school in Prachatice was transformed into the eleven-year high school. Third chapter is aimed at the reforms and the life at the high school. Moreover, the chapters about teaching, brigade-work, sport and various competitions are covered in this part of the thesis. There can be noted the school's effort to educate loyal and devoted citizens to the establishment. The school tried to educate the citizens who would work for their state and build their state and who would look at the Soviet Union as at their brother.

8 SEZNAM PŘÍLOH

1) Císařské a královské státní reálné gymnázium v Prachaticích, 1897, in: Festschrift zur Einweihung des neuen Gymnasialgebäudes in Prachatitz, Prachatitz 1897, s. 1.

2) Rozvrh hodin pro reálná gymnázia, gymnázia, reformní reálná gymnázia, reálky v 1. polovině 30. let, in: NEUHÖFER Rudolf, Střední školství. Soustavný svod předpisů platných pro střední školy a učitelské ústavy, Praha 1935, s. 54–57.

3) Prachatice ve dvouletce, 1947, in: SOKA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 3, Spisy 1945–1951, inv. č. 316, Prachatice ve dvouletce!, Místní národní výbor Prachatice 1947, s. 1.

4) Počet žactva na středních školách v českých zemích v letech 1937/38–1947/48, in: GLOS Bohuslav, Plánovitá distribuce pracujících. Problém pracovních sil v poválečném Československu, Praha 1948, s. 117

5) Plnění plánu školení a včleňování patnáctiletého dorostu do povolání v českých zemích, in: GLOS Bohuslav, Plánovitá distribuce pracujících. Problém pracovních sil v poválečném Československu, Praha 1948, s. 119

6) Nadšení panující po přijetí zákona o jednotné škole, in: Věstník Ministerstva školství, věd a umění, ročník IV. (1948), Praha 1949, s. 179, 181.

7) Akce mandelinka bramborová – „americký brouk“, pro první obrázek jako zdroj uvedena Mladá fronta, pro druhý obrázek byly jako zdroj uvedeny Lidové noviny, in: Pavlína FORMÁNKOVÁ, Kampaň proti „americkému brouku“ a její politické souvislosti, in: Paměť a dějiny,

roč. 2008, č. 1, s. 24, 30, dostupné [online] z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-22-38.pdf>.

8) Pracovní smlouva, Lipno; uzavřená dne 12. června 1953, in: SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 5, složka Plánování, 5LP, práce výpomocné, brigády, sběry, soutěže, závazky, kontrola plánů a závazků 1949–1953, inv. č. 328, sign. 12, Pracovní smlouva, ze dne 12. června 1953, s. 275.

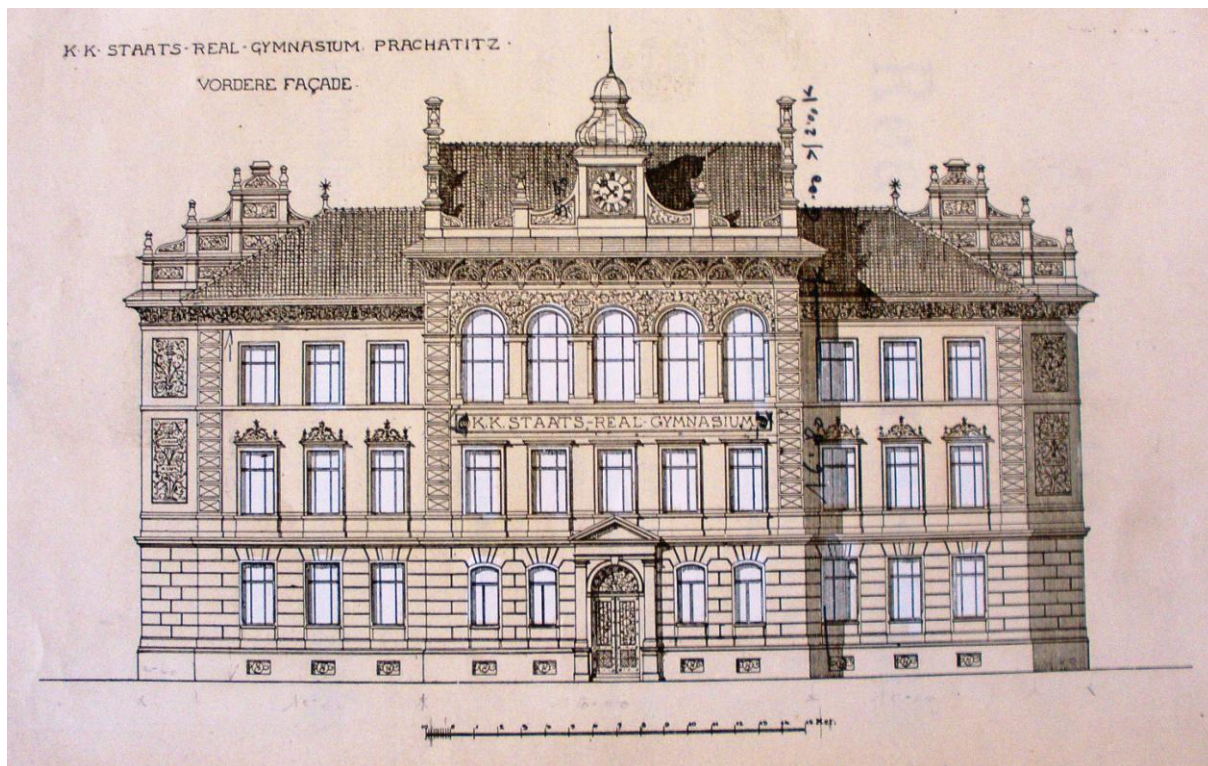
9) Národní směna vyhlášená na 3. dubna 1955, in: SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 6, složka Spisy bez čísel jednacích 1949–1953, inv. č. 346, Národní směna vyhlášená na 3. dubna 1955, s. 1.

10) „Tyršův odznak zdatnosti“, in: webové stránky internetového obchodu Numismatika Ostrava, dostupné [online] z <http://www.numismatika-ostrava.cz/cz/detail/0/10085-tyrsuv-odznak-zdatnosti-.html>.

11) Odznak „Připraven k práci a obraně vlasti“, in: Numismatika Ostrava, dostupné [online] z <http://www.numismatika-ostrava.cz/cz/detail/5-medaile-vyznamenani-odznaky/605-zahranicni/9974-sssr-pripraven-k-praci-a-obrane-vlasti-.html>.

12) Okresní hvězdicová štafeta „Poselství míru a přátelství“, proběhla dne 7. listopadu 1955, in: SOkA Prachatice, fond Gymnasium Prachatice 1945–1989, karton č. 8, složka Kulturní a osvětové věci 1955–1956, inv. č. 415, sign. 15, Směrnice pro okresní hvězdicovou štafetu „Poselství míru a přátelství“, ze dne 11. října 1955, s. 1.

Příloha č. 1 Císařské a královské státní reálné gymnázium v Prachaticích, 1897



Příloha č. 2 Rozvrh hodin pro reálná gymnázia, gymnázia, reformní reálná gymnázia, reálky v 1. polovině 30. let

II. Reálné gymnasium.						
Výnos z 17. VI. 1927, č. 71.214, V. 1927, č. 69.						
— Platí ve šk. roce 1934/35 ve třídě VI.—VIII.						
A. Ústavy v zemi České, Moravskoslezské a Podkarpatoruské						
s československým nebo německým nebo polským jazykem vyučovacím.						
Předmět	Třída					
	V. VI. VII. VIII.					
	Celkem v celém ústavě					
Náboženství	1 — — —	8				
Jazyk vyučovací	3 3 3 4	29				
Jazyk německý (československý na jinou jazyk. úst.)	3 3 2 2	26				
Jazyk latinský	4 4 4 5	41				
Jazyk francouzský nebo anglický	6 6 4 4	20				
Dějepis	3 3 3 3	18				
Zeměpis	1 2 2 3	13				
Matematika	3 3 3 2	24				
Přírodopis	2 2 2 2	12				
Chemie	2 2 — —	6				
Fysika	— — 3 4	12				
Deskriptivní geometrie	— — 2 2	4				
Filosofická propedeutika	— — 2 2	4				
Kreslení	— — — —	10				
Psaní	— — — —	1				
Tělocvik	2 2 2 2	16				
Celkem	30 30 32 32	244				

Na československých reálných gymnasiích v zemi Podkarpatoruské se vyučuje podle učebních rozvrhů platných v zemi České toliko s úchytkou, že náboženství je zavedeno v I.—VIII. tř. po 2 hod. týdně.

I. Gymnasium (klasické).
Výnos z 17. VI. 1927 č. 71.214, V. 1927 č. 69;
platí ve šk. roce 1934—35 ve třídě VI.—VIII.
A. Ústavy v zemi České a Moravskoslezské
s československým nebo německým jazykem
v vyučovacím.

Předmět	Třída				Celkem v celém ústavě
	V.	VI.	VII.	VIII.	
Náboženství	1	—	—	—	8
Jazyk vyučovací	3	3	3	4	29
Jazyk německý (českoslo- venský na něm. úst.)	3	3	2	2	26
	<hr/>				

Jazyk latinský	4	4	4	5	41
Jazyk řecký	6	6	6	6	24
Dějepis	3	3	3	3	18
Zeměpis	1	2	2		
Matematika	3	3	3	2	24
Přírodopis	2	2	2	2	12
Chemie	2	2	—	—	6
Fysika	—	—	3	4	12
Filosofická propedeutika	—	—	2	2	4
Kreslení	—	—	—	—	10
Psaní	—	—	—	—	1
Tělocvik	2	2	2	2	16
	<hr/>				
Celkem	30	30	32	32	244

IV. Reformní reálné gymnasium.
(Výnos z 17. VI. 1927, č. 71.214, V. 1927, č.
69.) Platí ve šk. roce 1934/35 v třídách VII.
až VIII.
A. V zemi České a Moravskoslezské
s československým nebo německým jazykem
v vyučovacím.

Předmět	Třída				Celkem v celém ústavě
	V.	VI.	VII.	VIII.	
Náboženství	1	—	—	—	8
Jazyk vyučovací	3	3	3	4	30
Jazyk německý (českoslo- venský na něm. úst.)	3	3	2	2	24
Jazyk francouzský	4	4	3	3	26
Jazyk latinský	5	4	4	4	17
	<hr/>				

Jazyk anglický nebo ital- ský nebo slovanský	—	—	4	4	8
Dějepis	2	2	2	3	18
Zeměpis	1	2	2		
Matematika	3	3	3	2	25
Přírodopis	2	2	2	2	12
Chemie	2	2	—	—	7
Fysika	—	—	3	4	12
Deskriptivní geometrie a rýsování	2	3	0	0	12
Filosofická propedeutika	—	—	2	2	4
Kreslení	0	0	—	—	13
Psaní	—	—	—	—	1
Tělocvik	2	2	2	2	16
	<hr/>				
Celkem	30	30	32	32	246

V. Reálka.
Výnos z 17. VI. 1927, č. 71.214, V. 1927, č. 69.
— Platí ve šk. roce 1934/35 ve třídě VII.
A. Ústavy s československým jazykem vyučo-
vacím v zemi České a Moravskoslezské
a s německým jazykem vyučovacím v zemi
Moravskoslezské.

Předmět	Třída			Celkem v celém ústavě
	VI.	VII.		
Náboženství	—	—	—	8
Jazyk vyučovací	3	4	—	28
Jazyk německý (českoslo- venský na něm. ústavech)	2	2	—	21
	<hr/>			

Jazyk francouzský	3	3	—	21
Dějepis	2	3	—	16
Zeměpis	2			
Matematika	4	5	—	27
Přírodopis	3	3	—	12
Chemie	2	—	—	8
Fysika	4	4	—	13
Deskriptivní geometrie a rýsování	—	3	2	15
Filosofická propedeutika	—	2	—	2
Kreslení	2	2	—	20
Psaní	—	—	—	1
Tělocvik	2	2	—	14
	<hr/>			
Celkem	32	32	—	218

Příloha č. 3 Prachatice ve dvouletce, 1947



Příloha č. 4 Počet žactva na středních školách v českých zemích v letech 1937/38–1947/48

Třída	Školní rok 1937/38					1945/46			1946/47			1947/48		
	gymn.	reál. gymn.	řř. gymn.	reálky	celkem	gymn.	reál. gymn.	celkem	gymn.	reál. gymn.	celkem	gymn.	reál. gymn.	celkem
I index	1264	8267	1308	2268	13 107	127	2 500	2 627	722	12 074	12 796	838	11 509	12 347
					100			20			97,6			94,2
II index	1264	8045	1359	2117	12 785	757	14 767	15 524	337	4 313	4 650	808	12 424	13 232
					100			121,4			36,4			103,5
III index	1359	7922	1488	2144	12 913	596	12 682	13 278	765	16 835	17 600	491	5 911	6 402
					100			102,8			136,3			49,6
IV index	1329	7542	1387	2116	12 374	489	10 267	10 756	672	15 471	16 143	724	16 601	17 325
					100			86,9			130,5			140
V index	962	6085	1040	2030	10 117	284	6 419	6 703	439	11 554	11 993	569	13 254	13 823
					100			66,2			118,5			136,6
VI index	929	4968	947	1861	8 705	443	6 512	6 955	317	7 228	7 545	390	10 343	10 733
					100			79,9			86,7			123,3
VII index	811	3757	781	1536	6 885	380	5 852	6 232	400	6 416	6 816	296	6 774	7 070
					100			90,5			99			102,7
VIII index	569	2548	528	—	3 645	420	5 958	6 378	375	5 729	6 104	399	6 099	6 498
					100			175			167,4			178,3
celkem index	8487	49134	8838	14072	80 531	3496	64 957	68 453	4027	79 620	83 647	4515	82 915	87 430
					100			85			103,9			108,6

* Normální vývoj byl přerušen velmi silnými omezovacími zásahy v době nesvobody. Přes to však můžeme pozorovat na vyšší střední škole vzestup počtu žactva, proti roku 1937/38, kdy šlo o nejsilnější ročníky poválečné.

Pramen: Zprávy SÚS ročník XX (1939). Populační statistika 1947, čís. 1. Dopisy MŠO z 20. I. 1947 a z 15. XII. 1947, adresované SÚP.

Příloha č. 5 Plnění plánu školení a včleňování patnáctiletého dorostu do povolání v českých zemích

Hospodářské odvětví	Plánované kvoty 1947/48			Začleněno do 30. 9. 1947			%/o splnění v r. 1947/48	Začleněno v r. 1946/47			%/o splnění plánu v r. 1946/47
	chlapci	dívky	celkem	chlapci	dívky	celkem		chlapci	dívky	celkem	
Zemědělství	8 440	12 113	20 553	7 735	8 367	16 102	78,3	8 820	9 779	18 599	73,5
Průmysl	22 080	12 347	34 427	16 782	10 022	26 804	77,9	15 460	9 882	25 342	61,8
Řemesla a živnosti	21 824	6 701	28 525	16 354	5 550	21 904	76,8	14 548	7 491	22 039	125,7*
Obchodní živnosti	2 411	2 907	5 318	2 111	2 539	4 650	87,4	2 831	2 946	5 777	240,7
Cizinecký ruch	293	173	466	425	164	589	126,4	619	274	893	89,7
Doprava	798	—	798	580	3	583	73,1	849	9	858	67,3
Vojenská správa	—	—	—	19	1	20	120,0	—	—	—	—
Ostatní povolání	40	2 167	2 207	256	4 138	4 394	199,1	369	4 006	4 375	—
Celkem	55 886	36 408	92 294	44 262	30 784	75 046	81,3	43 496	34 387	77 883	94,0
Odborné školy	3 423	16 290	19 713	5 377	11 271	16 648	84,4	4 981	11 475	16 456	—
Celkem včleňeno	59 309	52 698	112 007	49 639	42 055	91 694	81,9	48 477	45 862	94 399	—

Pramen: Ministerstvo sociální péče a rámcové směrnice SÚP 1946/47. * v tom živn. poslužné.

Příloha č. 6 Nadšení panující po přijetí zákona o jednotné škole



V pondělí dne 26. dubna 1948 se konalo v Praze na Staroměstském náměstí manifestační shromáždění pražských učitelů, profesorů a žáků škol všech druhů a stupňů. — Manifestací tou byl vyjádřen dík učitelstva a žactva vládě a poslancům ÚNS za nový zákon o jednotné škole.

Příloha č. 7 Akce mandelinka bramborová – „americký brouk“



— Americké vrchní velení dává vám, mandelinkám bramborovým, čestný úkol, sabotovat zemědělství a prokázat absolutní prvenství v „svobodné iniciativě“.

Příloha č. 8 Pracovní smlouva, Lipno; uzavřená dne 12. června 1953

VODNÍ STAVBY
 národní podnik
ZÁVOD LIPNO
 POŠTA LOUČOVICE

13/275-53

Oddělení:
 Uvádějte vždy v odpovědi:

Vaše značka: _____
 Vaše zpráva ze dne: _____
 Naše značka: _____
 Datum: 12/6 1953

V ě C: Pracovní smlouva

Vodní stavby n.p. Lipno na jedné straně a ředitelství gymnásia v Prachaticích na druhé straně, ujednávají tyto podmínky ve věci jednoměsíční brigády žáků gymnásia v Prachaticích na Lipenském vodním díle.

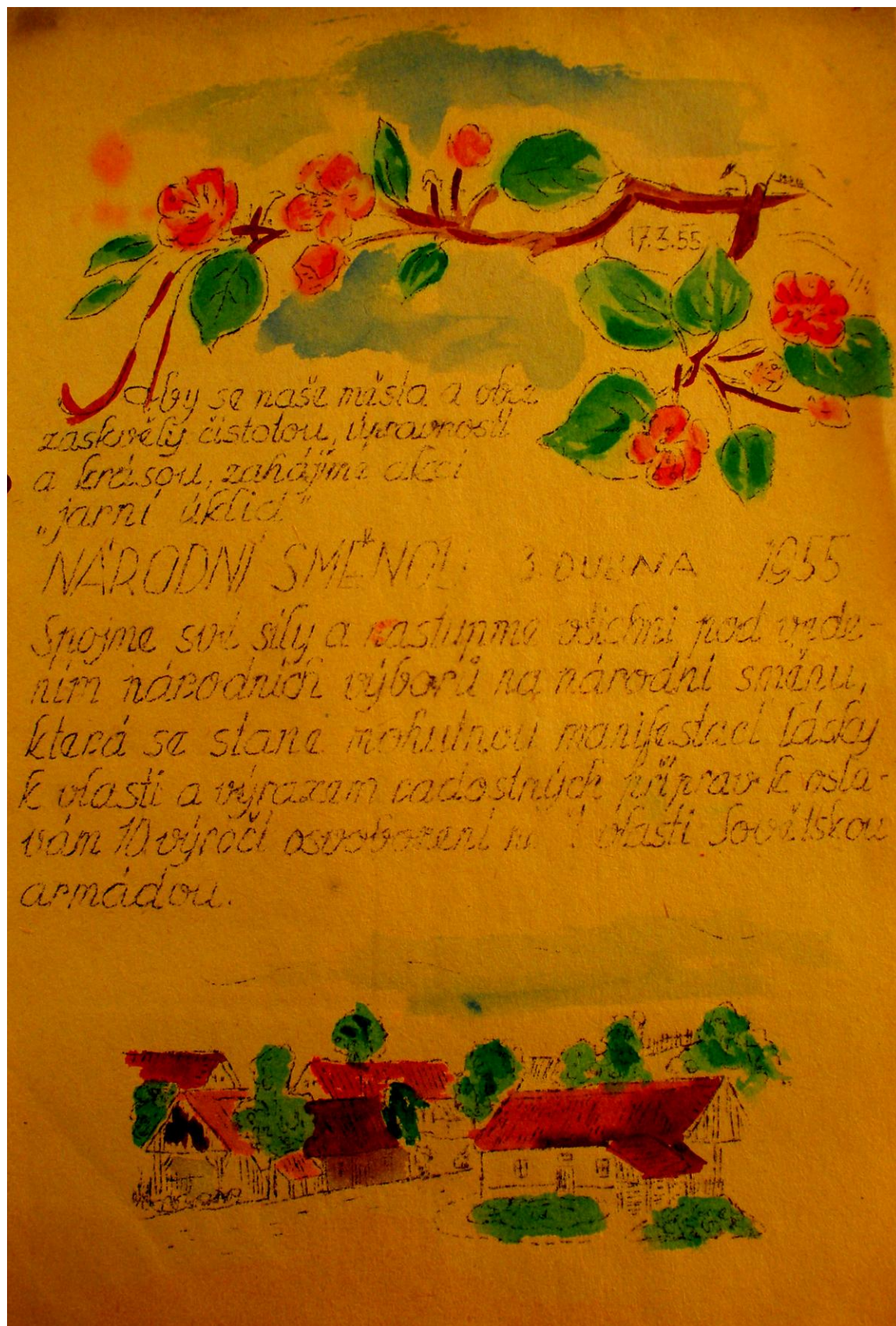
- 1/ Žáci gymnásia v Prachaticích se zúčastní brigády v době od 15.7.53 do 14.8.53, při čemž odjezd zařídí tak, aby brigáda přijela do stanice Černá Pošumaví dne 15.7.1953 t.r. v 15 hodin, odkud bude dopravena záv. autobusem do ubikací ve Frymburku, Brigáda bude čítat 20 žáků.
- 2/ Pracovní doba brigády bude 8 hodin denně. Dovoz na pracoviště bude zajištěn závočním autobusem.
- 3/ Žáci budou zaměstnáni po dobu brigády povrchovými pracemi /úprava silnic, vlečky, gravit. bloku./
- 4/ Žáci budou ubytováni v táboře mládeže ve Frymburku bezplatně. Každý bude mít vlastní lůžko, 3 pokrývky a půl skříňky.
- 5/ Stravování zajistí záv. kuchyně v ceně, jak byla vyhlášena u příležitosti měnové úpravy a zavedení jednotných maloobchodních cen.
- 6/ Pracovní obuv a oděv pro práce ve vlhku/gumovky a nepromokavé pláště/zajistí závod.
- 7/ Mimo pracovní dobu bude organizována podle rozhodnutí závodního výboru brigády, který bude ihned sestaven.
- 8/ Jízdné tam i zpět na počátku brigády i po jejím ukončení hradí podnik. Ježto se při nástupu zakoupí hromadná jízdenka pro účastníky brigády z Prachatic, zavazuje se závod, že uhradí i mimoprachatickým účastníkům jízdné do Prachatic při cestě tam a z Prachatic při cestě zpět.
- 9/ Práce je úkolována a bude vplácena dle stanovených norem. Obě strany t.j. správa/závodu a ředitelství školy-se zavazují, že dodrží výše uvedené podmínky smluvené podmínky. Všechny nedostatky budou řešeny dohodou mezi zástupci žáků a vedením závodu. Kdyby nastala situace, že jedna ze smluvních stran by hrubě porušila ujednání této smlouvy a nemohlo být dosaženo dohody,

Ko: _____

TELEFON
 Vyšší Brod čis. 29

BĚŽNÝ ÚČET
 Investiční banka České Budějovice, čis. účtu 4111/134.603.900

Příloha č. 9 Národní směna vyhlášená na 3. dubna 1955



Příloha č. 10 „Tyršův odznak zdatnosti“



Příloha č. 11 Odznak „Připraven k práci a obraně vlasti“



Příloha č. 12 Okresní hvězdicová štafeta „Poselství míru a přátelství“, proběhla dne 7. listopadu 1955

